

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. ^T81.6

Accession No. T 739

Author S62T

శివ రామశాస్త్రి, పేలూరు.

Title

తెలుగు పద్యము.

This book should be returned on or before the date last marked below.

తాలు కుట్టనము

వెలుగులు కుట్టనము

శతావధానిచే

రంగిరంగులపబడి

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపింపబడియె.

1913.

రేపాటను కొందఱున్న మీరిపరీధావివత్సరపుఁ బ్రతికలలో నెన్నిటియందోయిట్లే ప్రకటించికొనియున్నారు. ఇదిప్రమాదమునుకొందఱు, తిరుపతివెంకటేశ్వరులు నాయవధానవిషయమై క్రమపుచ్చుకొనుటనుగూర్చి మీరంతగా విచారించితిరేమి, గురువులు! మృగమైదల దయగల్గి వారీశ్రేయమునకు యత్నించుటలేప్పా? కృతఘ్నుడనైనచో నేనువారు క్రమపుచ్చుకొనలేదని వ్రాయఁగలుగుదునుగాని లేనిచో నెట్లువ్రాయఁగలను. వారివిద్యవారిదయవలన నాయందుఁబ్రవేశించికదా? నేనాయవధానమును జేయఁగల్గితిని అట్టిచో వారుక్రమపుచ్చుకొనిరనినదట్లేమి లేదువారేచేసినాకాయశము నిచ్చిరందరా? అట్లేనివారేచేసి మీకునుసీయవచ్చుచుగా? మిమ్ముఁగుహనావధానలనిజగమేఁచెప్పినియెడిని అనానుకుఁడుకూడ నేదోవ్రాసెనుగాని నన్నుఁగుహనావధానియని వ్రాయలేదే? వ్రాసినచో జేరుకెట్టియొక్కనింజాపుఁడు- మఱియు నాయనామకుని వ్రాతను బ్రకటించికొని పశ్చాత్తాపపడి దిద్దుబాటును బ్రకటించినకేసరిలోని ప్రకటనకు మీరేమియర్థమును జెప్పచుంటిరి? మొగమెత్తుఁడు.

A Correction.

దిద్దుబాటు

గుంటూరు అవధానము.

“గుంటూరు అవధానము” అనుపేరట సత్యవాదియచు ఉపవిలేఖరి మాకు వ్రాసిన లేఖను వెనుకటిపత్రికలో ప్రచురించి యున్నారము. అందు వేలురి శివరామశాస్త్రిగారిచే చేయబడిన శతావధానము సరిగా చేయబడలేదని సత్యవాదిగారు వ్రాసెను, ఇది అసత్యమగు లేఖగా మాకుతరువాత తెలియవచ్చినది. మరియు శివరామశాస్త్రిగారిని శివరాముడనియు సత్యవాదిగారు వ్రాసిరి. మేము ఈపేరు కవిత్వము చెప్పుటయందు తమనమ్రత (Modesty)ను జూపుటకు వహించిన నామమని దలంచి, దిద్దుబాటుచేయుకుండ ప్రకటించినారము. వీరినిగూర్చి మేము యెప్పుడును వినియుండకపోవుటచే ఇట్టిపొరపాటు తటస్థించినది.

తొలి పలుకు.

క॥ “కాకేమితన్నుఁదిట్టెను
గోకిలతన్నే మిధనము కోకొమ్మననే
లోకమువగయగుఁ బరుచని
వాకునఁజుట్టమగు మధురవాక్యమువలనన్”॥

అనిసంకుసాలనరసింహకవి వచించినదెంతయు ననుభవము. “గన్న వరమున నేలూరి శివరామకాస్త్రీనిబరాధనముచేసితిమని యేమేమో వెడప్రల్లదముల స్వకరప్లవములతో వ్రాసినమన కొప్పురపుసోదరులగ్రామ్యసంభాషణకంటె మా వెంకటరామకృష్ణకవుల యప్రసక్తప్రసంగములేనుప్రకృస్తములు. ఏమందురా! కనుకలిమాత్రగొప్పురపుసోదరులు నాకుఁబరాజయముచేసిరి. శ్రీ వెంకటరామకృష్ణకవులొ వినుకలిమాత్రనేనాసత్తనుగనిపట్టిరి. గ్రామ్యవాగరవిధనములకీమాత్రముభేదముండుటబుద్ధురముకాదు. ఔరా! యనాత్మజ్ఞత! శివరామకాస్త్రీయనఁగా విడాలోపాఖ్యానకర్తయేనా “యనియందలిరహస్యమును దాముగుఱ్ఱించినటులు చెప్పించియు నన్ను దూషించుటమిగులనసహ్యముకద. కానిండు. ఈ దోసపుగాలి యెంతవఱకు వీవవలెనూ. వీరియట్టహాసమునఁ గొన్నిపంక్తులకే నేను ప్రత్యుత్తరమివలసినను, విద్యార్థివయసుగుట మిగిలినదియు నప్రసక్తముకాదు. తొలుదొల్తనాకు మిగుల సంబంధించిన విషయమును, నటుమైకేసుమును నచ్చొత్తింపఁబడినవి. అట్టహాసాంతర్గతమగు పుత్రికాప్రహసనము కట్టినగుడ్డయగుటచే నిందుఁజేర్పఁబడలేదు. సహృదయులు క్రమముగ విచారించురుగాక.

సహనావతతు ।
సహనాధనక్తు
సహవీర్యంకరకావహై ।
తేజస్వినావధీతమస్తు
మాదిద్యహవహై

నేలూరి శివరామకాస్త్రీ
కావధాని.

మునకుఁగానవలసిందిన యభినవసరస్వతికిఁ బ్రచ్చన్న నామకులగు దొంగలవ్రాతలు బయటఁబెట్టి యధార్థమును నివేదించుట పొగడికయగునా! అదియివిషయమై వ్రాసిన వ్రాతలలో మీరు ఖండింపఁదగినదొక యత్యురమేనియున్నచో సప్రమాణముగఁబండింపుడు. అప్పుడుదానిఁద్రోసివేయవచ్చును. ఊరకదొంగలు దొంగలుగలసియూర్లు పంచికొనినట్లు వ్రాయుటయునొక తెలివా! ఎప్పుడేని సత్యముచోపాటు పడవలయును గదా మికవితకిప్పటికిని నప్రచ్చన్నలవ్రాతలయందలి సత్యమెఱుంగరాకున్న యదిగాని యాఁద్రప్రతికవ్రాసియేయున్నది చూడుడు. ఇంతయగౌరవముగా నీప్రచ్చన్నలను గౌరవాధికులు చూచుచుండెమి, కవిప్రయోక్త యనూయ, పొగలెగయుటకుఁగతమే మేజబాబోసఁగుఁడ. కృష్ణలో దొంగ. ఈదాస్ వానియిచ్చిన ప్రత్యుత్తరమేమేనియున్నదా! ఇట్లనేకప్రాజ్ఞులు నిశ్చించుచున్న యసత్యపుఁ బురాణమును మరలఁబ్రకటించికొనిన ఫలమేమి యిదికారమునాయును శ్లోకమునకు దాహరణమగుటకా! మికవితయవివేకమును జాలవఱకు చూపితిని. ఇంకనుజూపవలసినవికలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నువేక్షింపఁబడియె. ఇంకఁబ్రస్తుతవచనధరింపుడు.

ఉ॥ నేనవధానమున నలుపనేరనటంచుమృజోక్తులొడుమీ

కేనుజవాబువ్రాయు టిదియెంతయుఁ బ్రస్తుతమయ్యెరాగి యే

గానికీమాటనట్టి యలకాకవ్రలంబలెవేసికొన్న దొ

క్కోనిజమెట్టిదో వెలిసికొందురుగాక వివేకులియ్యెడక॥

ఉ॥ నాయవధానముంగనమనంబున సంతసమందియిచ్చునా

యాయిమహానుభావుల యధార్థపు లేఖలుగప్పిపుచ్చియే

వాయియొపేరుమాడ్చికొని వాగినవాగుడుఁబట్టి యేదియో

గోయియొకండు త్రవ్వకొనఁగూడు నెయందునుఁగూల నెంచుచుక॥

ఉ॥ సోదరులార! నాపయియనూయవహించెదరేల! మీవలెం

గాదవధానమున నలుపఁగాఁగల “ఁగాఁగలనంచుఁజెప్పికోఁ

గాదిటులేనునన్గఱిచి గర్వముగాఁదలపోయవచ్చుమీ

దేదొయుపాయమేర్పఱచి యివిశయమ్మునుదీర్చికోఁదగుక॥

ఉ॥ రమ్మనువారొ మీకడకురండని నేను లిఖింపనా సమీ
పమ్మునకీరువచ్చెదరొ భారముగాఁ దలపోయకుండ రం
గమ్ముదిటమ్ముచేసికొని క్రన్ననఁదెల్పుఁడు నావధానపుం
గమ్మదనంబుజూపెద వికస్వర సుస్వరభాస్వరమ్ముగఁ॥

చ॥ కలిగినవట్టుశక్తినినా కానాకచో సభచేసిమికొని
దెలిపెదమీనుశక్తిసభ దెల్పుడటంచడుగఁ భయంబుమీ
కలవడుహేతువియ్యడెల నా స్తిజవాబునెసంగుఁడేదియో
గిలుకకరెంటనొక్కటికొగి బదులీరు లిఖింపుఁపుగుఁ॥

ఉ॥ కన్నులుదేవుఁడిచ్చె నవిగల్గినయందులకుఁ ఫలమ్ముదాఁ
దిన్నగఁజూచివ్రాయుటయె దేఁబెలకూతలు నిక్కువంబులో!
అన్నలు! తక్కువండితుల యయ్యివ్రాతలె నిక్కువంబులో!
క్రన్నసమీరుచూచెదగు గాకబహుత్తులు వ్రాయనేటికిఁ॥

శా॥ లేదాచక్కఁగబుద్ధితెచ్చుకొని చాలింపుడుమీగోలనీ!
కాదంచుం గవివర్యులిచ్చెడివషట్కారంబులం జూచికొం
డీదారిఁ విశువుండు బాగుపడుఁడోతేయేగ్యు శ్రీసూర్యరా
ట్రిచ్చిమఁ బట్టియునేనిగల్గవలెయిస్తీ! మీకహూయోగ్యతలే॥

ఉ॥ ఎల్లరుయోగ్యుడంచు నుతియింపఁగఁ బొంపిరివోపుసూర్యరా
ట్రిల్లజుఁడొక్కమాటు కవితంగనెనేనియు మీరువ్రాయు నీ
ప్రల్లదముల్ సహింపఁడని పల్కెదనాకిటుతోఁచెనిక నే
నల్లనృపాలుఁడా కవితనారయు సలఘటనంబు గావుతఁ॥

ఉ॥ ఆతఁడుచూచెనేని వృధయైనప్రసంగమువ్రాసి ద్రవ్యపుం
దాతకుఁగూడ దుర్యశముదార్చెదరంచుఁ దలంచి చక్కనా
నీతినిఁ జెప్పునంచు మదినేదలపోసెద నిష్పడేనియా
నేతభవత్ప్రసంగము విసేవినట్లు తమింపకుండుతఁ॥

మరియు సత్యవాదిగారు విద్యాధికులనియు లేఖల వ్రాయుటయందు తమజవాబుదారి గ్రహించినారనియు మేము భావించుటవలన వారి లేఖను ప్రచురముజేసినారము ఇట్టి పొరబాటు గల్గినందులకు చింతిల్లుచున్నాము.

[అంధ్రకేశరి]

ఇనియేదా కేసులోనిపంతులు, ఈపంతులకు మీరుప్రకటించిన తాత్పర్యము సుష్పికొనియెడి దద్దమ్మకూడ జగముననుండెనియేరలంచితిరా? ఇంతియకాక వారి జాబుకూడఁగనుండు.

J GURUNADHAM, B A.

Editor, Andhrakesari.

Rajahmundry,

Dated 13th October 1911

SIR,

Re-your registered card dated 11th October 1911, You are requested to refer to the 'Andhrakesari' dated 29th September 1911, page 6 column 3, when a 'correction' was published regarding the matter you have written to me about

I am advised to add that nothing more can be done.

M. R. Ry.

I am

R. Hanumaiah Pantulu Garu, B. A

Yours faithfully

First Grade Pleader,

GURUNADHAM,

Guntur.

Editor.

పిల్లికనులమూసికొని

పాటుద్రావిన నితరులు గుఱితింపరనుకొంటిరా? ప్రత్యుత్తము గాకున్నచు మీరసత్యమునా డుటకుజంకరనుటకీకనొక మీవాత్రాత కృష్ణాపత్రికలోమీరుప్రకటించిన గీరతవ్యాసము చూచినఁ జాలును ఈవాత్రాయెంత తెల్విగనున్నదో యీవాత్రాయనంతే తెల్విగనున్నదని తెలిసికొనుండు. బ్ర॥జయంతిభగీరథకాస్తులవారివద్దమీలో వెంకట రామశాస్త్రి గారు కొన్ని విశేషములను దెలిసికొనిరేమండి, అంతియకాని కామ దిలోను శ్రీరార్థము మొదలిడి పాతముచదువలేజేసుండి, ఇంతకన్న కాస్తులవారికే కొన్ని సంతులను బోధింప వారి యొద్దఁబ్రవేశించిరనిన యుక్తము గానుండును "పిల్లికనులమూసికొని" అనుసామెతనును సలక్ష్య ప్రిక దెచ్చికొనుండు ఈకారణముననే బ్ర॥ శ్రీ॥ మధుసాపంతుల వెంకట

నుబొర్రావు గారు మిమ్ముంగూర్చి ప్రకటించియున్నారు. (అభినవ) మీరు మీకు ముఖ్యబంధువులని నేను వ్రాయటం పునరుక్తము మితత్వముచి న్నప్పటినుండియు వెలిగిన యిమ్ముచోమహుడు మీకుఁదగినవిరుదమునిచ్చెనని సంతోషింపవలసియున్నది. వెంకటేశ్వరవారికిని మీకును వివాదముగాన వారివద్దఁజదివినదిలేదనుటకవసరముగల్గినదికాని భగీరథేశ్వరవారికిని మీకును అట్టిదిలవమును లేదే అయితోరనింబట్టి ప్రకృతము నన్నుఁగూర్చివ్రాసిన యప్రస్తుతాటచోసము పట్టపగటిదొంగతనపు నామెతకు దాహరణమని నొక్కిపలుకకతిప్పదు. దానికిఁదధ్యముగా కృష్ణనుండియేమి దేశమాతనుండియేమి యితరమునుండియేమివారందుఁగ్రహించిన వ్రాతలన్నియు ననానుకులవి అనఁగాఁ జేయదాఁచిప్రకటించినదొంగలవి యగుటఁగూడఁబ్రబలాధారము దర్పారునుండికూడ మీ రేవోఁగ్రహించియున్నారు, అయ్యవినాకు సుబంధించినవికావుగాన విమర్శింపక మిన్నకుంటిని ఈపంక్తులఁగనుఁడు అభినవసరస్వతి॥ (కోపముతో) వారి విషయమై యిట్టిమాటలు నీవనవలయుఁగాని మఱివ్వరుననరు.....కృష్ణ! అభినవసరస్వతి మాటలకేమిలే దానికేమేనివ్రాసియిత్తురని వారినట్లూరక పొగడుచుండును॥ ఈప్రసంగమెందులకుఁ జేయవలెను, అభినవసరస్వతి మీకేమపకారముచేసినది, సరస్వతి సోటనుండి వచ్చినమాటలుగాక అపభ్రంశనామముగల పత్రకలమాటలా మీకుఁబ్రమాణము ఇదిగాక కృష్ణ యీప్రసంగముచేసినట్లు వ్రాసితిరిగదా! అందులకుఁబ్రమాణమియ్యఁగలరా! మఱియు నీ ముండిప్రసంగముగూడ శోచ్యస్థితిలో నేయున్నది దేశమాత॥ ఎందులకుఁకకలహించెదరు అవిషయమై కవియు రాజునగు పుత్రప్రసంగభుజంగరావు గారి నిష్క్రమైప్రాభిప్రాయమొకటిచాలున॥ ఈవ్రాతలో సత్యతత్వరుడన్నవి శేషణము మీరుచేయవలసిందిరి. అదిగదా ప్రకృతముకావలసియున్నది. అయినవ్రాసిన యప్రసక్తపువ్రాతకు దివ్యతలే వెంకటేశ్వరలిచ్చిన ప్రత్యుత్తరమునుగూడఁ బ్రకటించి దానికై శ్రీభుజంగరావు గారికై తరముదోపక మిన్నకుండిన సిద్ధపఁగూడ దేశమాతయిట్టిమాట పెట్టుపలుకు సూనాకరయరాకున్నది లేదా యాదేశమాతచేమరల నీమాటబలికింపఁగలిగితిరేని కొంతయుక్తము, మీరులేకమును సంశయములేక యేదోవ్రాసికొందురనుటకుఁబ్రమాణములనేకములుకలవు. “తెలియమే రామకృష్ణులతోవిరోధించి శృంగభంగముగన్న భంగియై” ఈపద్యములెవరో కాఖ్యామనివ్రాసినవ్రాయఁగాకమీవ్రాసినశృంగభంగము నిదివఱకు దెగడినవారేగాని పొగడినవారొక్కరునులేరుగదా ఏవిధముగా నీపద్యములుకై ప్రకటింపఁగలిగితిరో పెలవొసగుఁడు అభినవసరస్వతిగౌరవమిట్టిదో దర్పారుగౌరవమెట్టిదో మీకుఁదెలియకపోవుఁగాక లోకపాఠుఁగఁగదా! భర్త

ఉ॥ పత్రికయన్న సత్యమునుబట్టుట కేర్పడెనంతెకాని యే
కృత్రిమపుంబసంగము లిఖించుచు సత్యముగప్పిపుచ్చి స
ర్వత్రచివాటులందినెడి పత్రికపత్రికయూనా? “కాదుమా
పుత్రికయంచుబల్కెదరొ పుత్రికయిట్టిదిపుట్టియేమగుకొ॥

(గారపుబిడ్డ)

ఉ॥ నేనవధానమున సలుపనేర నెయంచును జింత బెంపుడ
ద్దాన నెయకాదురొక్కొయవధానులుమీరలునాయశక్తిచే
లేనినుశ్చ మీకెటువెలిగెడి దొంగలవ్రాత లింకపై
నేనిస్వపత్రికం గొనకుండెవ్వరు నవ్వెదరయ్య సోదరుల్॥

ఉ॥ దొంగతన మొనర్చునయదూరుఁడుమాత్రమెదోషిగాఁడువాఁ
డొగడినమ్ము వస్తువుల నార్జనచేసినవాఁడుగూడ స
త్సంగతుండయ్య దోషియగు సత్యమెఱింగి పరిగ్రహించెనే
నింగణియింపశక్యమగునే? యపరాధముచర్చ నేయుండీ॥

ఉ॥ చాలువృథాప్రసంగము ప్రసక్తికిఁగాని ప్రసక్తిగాననుకొ
బాలిశుండొచ్చువాసినయపాత్రపు వ్రాతకుఁ దప్పదిద్దికోఁ
బాలిన పత్రికల్ దెలిసి చట్టననకొ శివరాముఁ డన్నయా
వ్రాలునెటుల్ లిఖించితిరి వారికిఁదప్పయిమీకుఁ గాదొకో?॥

మ॥ శివరాముండనువ్రాత తప్పనుచు వ్రాసెంగాని భ్రష్టయ్యెనా
యవధానంబనుమాట కాదనుచుమీ రర్థంబుగల్పించుచుకొ
శివరాముండను నక్కరంబులను నిస్సీయెట్టువ్రాయించి స
త్కవులందేర్పడలంచినారొ యవివక్కాణింపుడో సోదరుల్॥

చ॥ శివుడనొలేకరాముడనొ చేసెదనో మఱిచేయలేనొనా
కవనముచూడఁగాఁ దలఁపుగల్గిన జాబు లిఖింపుడూరకీ

VIII

నువిసుప్రగక్కువదైముల నూరులు నవ్వలిఖింపనేల? యే
కవితయే తేరఁగానెకటిగల్గుటకుఁ ఫలమిట్టిదానెకో!॥

ఉ॥ తక్కినదానికేమి యవధానము నాయది యెట్టిదో భవ
ద్వాక్కునఁ బల్కఁజేయుటకుఁ దద్దయుఁగోరెద మీరుపత్రికా
భక్తులుగాన యత్నమిది పోలకపోదిదె మ్రొక్కుదుఁ ‘శివ
మైక్కినచోట మ్రొక్కఁకెటులేరికిఁదీరదు’ నాఁగవింటిరే॥

మ॥ సభకుఁరావలె నోరువిప్పవలెమీ సామర్థ్యముంజూపి వా
గ్విభులెఁగాంచవలె నృథాగనొకచక్కఁడఁగి నానాఁట రా
సభముల్ గోకిన పాశువాఁతలకు దాసత్వము గావించుమీ
కుభయంబా! మఱిభక్తియా! యుటకెఱిగిఁగోషిఁగితుఁగిచ్చాగఁజి॥

ఉ॥ వచ్చెద రమ్మటన్న నృపవల్లభునాజ్ఞను బొందిమీరలే
నచ్చిననింతకన్న ను శుభంబుసేయుఁడు లేదయేని యే
పిచ్చియొవెల్లఁగకకుఁడు పెద్దలునవ్వుచునున్న వారుమీ
కుచ్చితప్రబసగములకుఁజెవియొగ్గఁడు ప్రాప్తఁడొక్కఁడు॥

తా లు కు ట్ట న ము

“సరసపరివత్కర్ణశ్రావ్యంకవిత్వరసాయనం
విరసమనసాంనేతుంనేహామహేశ్రవణాన్తికమ్
మృగమదరసంబింబోష్ఠీ నాంకఠోర కుచోచితం
జఘననిక టేకి న్నేలిమ్పేజ్జరస్మహి వస్యకః”

ఉ॥ కొండల బండలన్నదుల గొప్పసముద్రములన్వెలుంగు బ్ర
హ్మాండము మ్రింగ నెంచిభవదాస్యబిలంబుననుండివచ్చునీ
కొంఠాక యట్టహాసమునకుం గగురీతిగఁ దాలుకుట్టనం
బొండు రచింపఁగావలసె నుక్కిరిబిక్కిరి కాకయుండుతఁ.

ఉ॥ దగ్గినఁ దుమ్మినందనకు దాపున వారికినోటితుంపరల్
వెగ్గలమై మొగానఁబడి పెల్లుదయింపఁగఁజేయుఁ గోపమీ
పగ్గెయదెట్టిదో కడునెపంబులు పంబిన యట్టహాసపుం
గొగ్గితలల్ గనుంగొనిన గోలె నసహ్యముతానపుట్టదే?

శా॥ కైలాసాచలసానుసీమలను శ్రీకంఠుండు తాదాండవ
వ్యాలోలుండయిదిక్కటాహములుతై వ్యత్యంబందఁగాఁజేసెను
ద్వేలప్రక్రియ సట్టహాసమును దద్విక్రాంతిఁ జూపింపఁగాఁ
బోలెన్ వీరలుకూడఁజేసి రిటులంబో! అట్టహాసంబునున్.

గి॥ అతిశయముమాకె కాదుమాహాసమునకుఁ
గూడఁ గలదంచుఁ దెలిపెడి మాడి“*కట్ట”

అట్టహాసము.

చ॥ కదిసిన సొరవోపుచును గబ్బపుదొంకుల సత్పదార్థముల్

“*అట్టావతిశయమేహా”

యనుపదంబును దగిలించుకొనుట లెన్న
యతిశయమ్మున కతిశయ మ్మార మీకు.

ఉ॥ పిచ్చినిమ్రగ్గు మానవుడు ప్రేలునెటో యెదురున్న వాఁడుతా
నచ్చరితుండు నైనను బ్రసక్తికిఁగాని ప్రసక్తిగా వృథా
కుచ్చితపుం బ్రసంగముల గొణ్ణును, నవ్వునువెట్టినవ్వుఁ బే
రిచ్చకమాడుఁ గూడదనెనేనియుఁ ద్రోయును తాలటప్పలన్.

శా॥ మేలా నాలుగు పిప్పి ముక్కలను నెమ్మిన్నేర్చి యెవ్వారిపైఁ
గాలుండ్రవ్వఁగ నీతి యింతవలదా! కయ్యంబె వియ్యంబుగా
నాలోచించి రజఃకణబులను దానట్టిట్టులం జెమ్మి డీ
కోలుంజేసెడు నాలపోతు బలె మైకోల్సేతయేపాడియా?

ఉ॥ “దారిని దప్పిపోతిర”ని ధార్థ్యముగా వదియించినట్టి వే
టూరి ప్రభాకరుండు భవదుత్తరపాత్రుఁడు కాక శిష్యుని
క్కారమునెందఁ బాత్రతమగాంచెనొకో, “నయ”మింతచాలు నీ
గౌరవముం బ్రశిష్యునినికారము పంపగఁజేయలేదుగా.

చ॥ తిరుపతి వేంకటేశులకె తిన్నఁగ జాబునొసంగ గౌరవ
స్థిరతకు లోటుగాఁ దమరు తేల్చెడు నప్పుడు వారిపాదపం

కదుకుచు నెట్టివారిఁ బాడఁగన్నను గుఱ్ఱినిన్నే హసాఖ్యముల్
మదికి నసహ్యమా శునకమార్గమునం జరియించుచున్న దు
ష్పథకవులెల్ల మత్కువితఁ దప్పజుపట్టక యూరకుండుఁడీ.

శా॥ గాధార్థ ప్రతిపాదన క్రమకళాకాళ్యములేక వా
చాఢక్కార్థటితోడఁ దామతమమర్ఘ్యాయంచుఁ గైవారముల్
ప్రాశించేయుచుఁ బ్రాజ్ఞులన్న గుచు గర్వగ్రంథులైయుండు న
మృత్యు ధస్వాంతులు మెచ్చకుండుటయగుహృదంబుమావోంట్లకున్.

కరుహరజకణంబులవి కన్నడునే పయిపైని బండిపై
నరుగంగజాలునట్టి తమయంతటి వారలకన్నుదోయికి.

చ॥ అలవడకుండుఁగాక తమయంతటిపాండితి లేకపోవుఁగా
కలఘుకవిత్వవిస్ఫురణ యబ్బకపోవునుగాక యిందిరా
కలుషదయాప్రసారము చకారగుడుల్తమ నోటనైనను
వెలువడఁజేయఁగాఁ దగు వివేక మొకించుక లేని వాడొకో?

మ॥ కవితావాసనయింతకల్గినను బింకంబూని సర్వజ్ఞుఁడం
చవలోకింపఁగఁ జన్నె? మాలకరి యొయ్యంబూపులం గ్రువ్వురీ
తి విశేషంబాకొ! మాటలల్లుపనినాదేశంబు గాపాడుటో
కువిధంబియ్యది యెంతచెప్పిన నహో! కుక్షింభరిత్యంబెనూ!

శ॥ పద్మములన్నమాత్రమునఁ బామరులందఱు బ్రహ్మవిద్యయే
యిద్దనుకొందు “రింత యిది యెందుకు” నీచపదార్థపుంజము
న్మద్దొడఁగూర్చునట్లు కవిముఖ్యుఁ డొనర్పఁగవచ్చుఁగాని యం
దొద్దిక బుద్ధిచొప్పుఱచి యోజనచేసినఁ దేలకుండునే?

ఉ॥ చాలఁగదోషముల్ దెలియఁజాలక యల్లికల్లనేర్చుటల్
రేలుబవళ్లు సత్కవులరీతిని నిక్కిన కాకపుల్ ధరక
బోలరు సత్కవీశ్వరుల పోలిక రాజమరాళపుంజముల్
పాలును నీరువేర్పఱచు భావముకాకములందుఁ గల్గునే?

చల్లపిళ్ల వేంకటాస్త్రిగారు స్వీయనామముతోఁ బ్రకటించు పాశుపతమువలె
గాక యాచార్యనామధేయప్రణీతమ్యయిన యత్యద్భుత విమర్శనము గర్లకశోరములగు
వాక్యములచేసియున్నది. ఇందుఁబరనిందలు నాత్మస్తోత్రములందక్క వేఱువిషయము
లేవియువేవు. కావున దీనికిబదులు వ్రాయనక్కఱయేలేదు.

ఉ॥ మెచ్చియొకింతగౌరవము మెచ్చకయొండిలఘుత్వలేకముల్
దెచ్చుటకుఁ సమర్థులె కృతిక్రియకుం గు కవిత్వగర్వితుల్
తచ్చితంబుపేక్షకుచితంబగుఁ గాకనగంగనైనవా
మ్రచ్చియజాగళ స్తనస గోత్రులువారలనెన్న నేటికి

ఉ॥ దొంగతనమొనర్చు నయదూరునికైనను దీపమార్పుచో
ముంగలనున్న పెంధనము మ్రుచ్చిలుచో నెలుగెత్తబీకె ను
క్కం గమకించుచోఁ దెలుపుఁగాదని కూడదటంచు నాత్మయా
వెంగలి లొంగఁ డాత్మకవివేకపు మాయయె యావరింపఁగఁ.

చ॥ తెలియకకాదు మీరలిటు తిట్టితిరయ్యయి వారలంబనం
దులు దులకించు మాటలను దొప్పలుదోరలుగాఁ గవిత్వపుం
దభుకు బడాయీచూపెడు విధంబది మీమది నెంతయున్నదో
బలిబలి! యెంతయుండినను బాగొకొ యింతటినోటివట్టముల్.

మ॥ జననంబాదిగ సంగడంబూ మఱిశిష్యత్వంబూ యింకేదియో
పెనుసంబంధముకల్గి యేదొయొకఁడౌ ద్వేషంబు దోషంబుచే
తను నవ్వాని రహస్యసంగతులపుంతఁ లోకముంగూర్చితె
ల్పినచో వానికి నట్టిదుష్టునికి నోలింగల్గునే నిష్కృతుల్.

చ॥ తనకువిరోధమున్నదని తక్కిరుఁడెవ్వఁడౌ ద్వేషినిందచే
సిన విని సంతపించి పగచేఁ దమపక్షమువాడటంచుఁ బె
ల్చునుసినమెత్తి యాడుటయుఁ జంకలుగొట్టుట యట్లహాసపుం
బులును నోటివట్టమును బైల్పలునించె నిదెంతవెంతయో.

అనుపింగళినారనార్యుని వచనమునుసరింపఁ దగినదియే. విను నుచేసినట్లెల్లనూ
రకున్న పెట్టివాఁడేగలచు" ననుసామెతకువెఱచి యాపొల్లవ్రాతలకు జవాబుచెప్పఁ
బూనినారము. "నవ్వుదయలుచున్నంతయుగాత! కాస్త్రీగారా! నేకటరామకృష్ణ
గ్రంథమాలలోని మొదటిపీఠిక యత్యద్భుత శతావధానమునకే సంబంధించునదిగావు
న రాజానురంజనమునకు మొదటనుండగూడఁదనికదా? మీకుశంక! వినుండు.

శ్రీ పీఠికాపురమ్మన ముమ్మొదట మేమొనరించిన యవధానములకు రాజాను
రంజనము పద్యరూపమగు నుపోద్ఘాతమునఁదగి యున్నది. కాని యందు ఘంటాశత్రు
వయము మాత్రము ప్రస్తావింపఁబడలేదు. అంతకుమున్ను మేము శతవిధానమునొన
రింపఁదలంచుకొనకుండుటయే దానికిఁగారణము. వినునభవితవ్యతాబలముచేత ఘంటా

గీ॥ తమవిరోధికి నింక శాత్రువుఁడొకండు
దొరికెనంచును నింత సంతోసమేల?
నున్నపైనున్న లెన్నెనియున్న నేమి
పెరుగునొడలి బలంబునూపింపనోటు?

ఉ॥ అట్టివిరోధివైరి తమకాపుండ్రుఁడటంచును దత్తుశక్తికి
బట్టముగట్టి తాను నలవారలకన్నను మిన్నయయ్య నె
ట్టెటలూ దాసభావ మొనుజేదియొ చేసెడిరీతి గల్గువా
గట్టుల నీతియింకఁదమ గౌరవమేని నెఱుంగఁగోరెదన్.

గీ॥ తనకు మేలును గీశువిన్ననుపువఱచు
శక్తిచేతను దీపారుసంగడిండ్ర
నట్టుపడుఁజూవె సంపాదనంబుచేయ
నోటిదుడుకున్న ద్వేషులు కోటిమంది.

ను॥ అది యేమో గ్రహచార మొక్కని మొగంబావంతగాంచుగఁ బె
ల్లదయించున్ గడు నీసా, లేక మఱిసాంపో, యేదొ పష్టాప్తకం
బాదవన్ శత్రులకేమి లోటించులఁ జేయుపంగనే దారి నె
ట్టెనురా వారలు నెల్ల శాత్రువులు కానేలా! ప్రయత్నించుటల్.

నీ॥ తమయిచ్చవచ్చువృత్తములఁ బృచ్ఛకులయా
కాంక్షాదీర్ఘగ నొక్కగంటయంట

చెప్పినచొప్పునఁ దప్పలులేకుండఁ

గ్రావాయ మఱియొకగంటయంట

శతవీజుండు నాటఁబడియే యున్నది. అత్యద్భుత శతావధానక్రమమును దెలుపు
నీపద్యము సరయుఁడు.

ఉ॥ చేయుటకొక్కగంటయది చెప్పినచొప్పునఁ దప్పకుండఁగా
గ్రావాయకొక్కగంట సరి నారలలో నవధానపొందితి

ధారణానూనావధారణచే జక్క-

గాజదువుట కొక్కగంటయంట

అదుదెంచు సభ్యుల యంతరాంతర ప్రసంగము

గంటయంట కొక్కగంటయంట

గీ॥ వెరసి నాలుగుగంటలపేక్షములంట

తగునట త్యక్తుల శతావధానముంట

బేర! యియ్యదె విమతభయంకరముంట

దండ మత్యక్తుల శతావధానములార.

చ॥ తమకుండమంతజెప్పికొనుదార్థమునూపినభావమియదీ

యమలవివేకముంగలిగినట్టిరయేని భవద్విధానముల్

విమతభయంకరంబులని లెక్కనుజేర్పగవచ్చుగానిచో

నెమిలికడనియ్యాకెలనునేర్పుగదాల్చినకాకమాగదా.

గీ॥ నూఱుపద్యమ్మొకగంట నూటిపాయ

వచ్చుగాకట్ల చెప్పినవానినట్ల

మఱల జదివె పుట్టనుగుటికిబారె

డెచ్చు దగ్గంచు సందేహ మెనగునయ్య.

స్థేయకొక్కగంట యరుదెంచిన పెద్దలగారవింప నుం

డోయరగంటయో? వ్యవధియుండవలెక ధరణీపురందరా!

శతావధానము నాలుగుగంటలలో జేయుదుమనియు, నందు గవిత్వముచెప్పుట కొక గంటయనియు, లేకరులు వ్రాయుటకొక గంటయనియు, మేముధారణచే జదువుటకొకగంటయనియు, సభ్యులతోగలుగు సంతరాంతరప్రసంగమున కొకగంటయనియు నుజ్జాయింపుగా బంచి యందు జేర్చితిమి. ఒకదానికాల మొకదాని కాలముతో గొంతకలిసినను మొత్తముమీద సరిపడి నాలుగుగంటలలో శతావధానము పూర్తికావచ్చుననియు, వ్యక్త ప్రసంగమంతగా రాకున్నచో నాకాలము గూడివచ్చుననియు నేర్పూహించిమి, అంతియకాని మేము కేవలము గంటకు నూఱుపద్యములు చె

చ॥ ప్రకృతము సత్కవీశులునభాస్థలిఁజేయు శతావధానమున్
ప్రకరణమందనంగ నొకపాదమువెంబడి మొందుపాదముం
బ్రకటనచేసి యంతయును బాఠమునప్పనచేయు వేళయం
దె కలుగుదొట్టుపాటులని తెల్పంగ నేలబుధుల్లహింపరే?

చ॥ ప్రకృతశతావధానమునఁ బాదముచెప్పెడివేళయందు శ్రాం
తికలిగి స్థానపుంగులుతు తెన్నిడినక మఱిగొంతకొంత పృ
చ్ఛకుని విశేష మొక్కొకట సాయముచేసిననుంబాసంగుఁ గొం
త కనమనల్గదా నవవి ధానమునం దివియేని లేవుగా.

గీ॥ శతవధానముచేయంగ శక్తిలేని
వానికెట్టులఁ దెలియు నుపాయమట్ల
కాన యత్యచ్ఛత శతావధానమెఱుంగ
నట్టి వార లనుదురంచు నందురేమొ.

శా॥ వేగంబూనుచు నూఱుమందికి భవద్విధ్యుక్తహారీతి ధా
రాగాంభీర్యము పొంగిపొర్ల రచనారంభింబునుంజేసి వా
చాగాథం దగధారణం జదువ నుజ్జాయింపుగా నేకసం
ధా గ్రాహిత్యము నాఁగ దీనికణమూత్రంబుక భిదల్లేవుగా.

స్వతలంపుతో నీపద్యమునందలి మొదటివాక్యము లిఖించియుండలేదు. ఈయర్థము నీ
పద్య స్వభావమే ప్రపవణుచుచున్నది. మేమును బ్రహ్మదవంశ పీఠికలో నీయభిప్రాయమును
వెల్లడించియున్నాము, కావుననే యందు “మేమెప్పుడు నిట్లుచేయుటకుఁ
గలలోను బ్రయత్నించియుండలేదు” అని నిష్కర్షించితిమి.

చ॥ అమలవివేక! మీరలొక యప్తవధానముగాఁగ నెంతురో
తమకు మనమృతక శతవధానముఁజూడఁగ వేడ్కగల్గునూ
విమతభయంకరమృగు నవీనవిధానము చిత్తగింతురో
నిమనములో మొనర్చెదము నేనిదిగోరితినంచుఁ జెప్పఁడి.

సీ॥ * ఒకమాటు విని కళానికరంబులెల్ల నే
 రిచి ప్రోడయానరరుచియొకండు
 † తురకమావంతు పోటరుల కయ్యపుబాస
 బోధచేసిన జగన్నాథుఁ డొకఁడు
 ‡ నరసభూపాలీయ నామకాలంకృతి
 గ్రంథసంఘంఁడు మూర్తికవియొకండు
 § చుఱుకిత వట్చుత్త్ర జలధియా నలకూచి
 బాలసరస్వతీ ప్రాజ్ఞాఁడొకఁడు
 గీ॥ తగినవట్టునకేక సంధాగ్రహత్వ
 బిరుదపరికరులై రి యాపరమగురులె
 యేకసంధాగ్రహత్వ మింతింతయొక్కొ-
 వానినాలుక శారదవరలవలయు.

సీ॥ ఎవని నాలుక శారదేందు బింబస్ఫుర
 ద్భాసురాంబరకు హల్లీసకంబు
 ఎవని నెఘ్మైగము బంహిష్ఠామరజ్యేష్ఠ
 చతుర్వాణికి మహా చత్వరంబు
 ఎవని సత్కృతి కళానివహపర్యంకికా
 భృగ్గణిసితకు నవ్యపర్ణశాల
 ఎవని యభ్యుహ యుత్కృష్టశబ్దాహ్వయ
 దీపదీపితకు ఘంటాపథంబు

ఇందు రెండవపాదమునందుఁ జెప్పఁబడిన శతావధానము చిటియొకపాద;

*కథాసరిత్-లంబ 1 చూచి-రి. †రసగంగా--పీఠిక, చూ. ‡నీలకసంధాచిత శ్లో
 భాషాకృత్యచతురు--సరస్వ. §వాడుక.

గీ॥ ఎవఁడు పూర్వజనుస్సత్ర సవననిర్వి
 శేషసంతర్పితాశేష శిష్యలోక
 గీర్వణావత్సుతామల కీర్తిసిరప
 తాకుండవ్యాడయేకసంధాగ్రహుండు.

ఉ॥ కావున నెంతవారికిని గవ్వమటంచును నొక్క చెప్పశం
 కావసరంబు లేద, యిటులద్భుతులెందఱో లేకపోవుటే
 యీవిధిచాలగవ్వమనియెంచగనిశ్చయసాత్వమాద్రిలో
 కీవిజయైకతానులకే కేవలసాధ్యము దీనినమ్ముడి.

గీ॥ ఉక్తనియమప్రకార సంయుక్తముగను
 దగఁగ నత్యద్భుత శతావధానసరణి
 నెవఁడు నిర్వహణము సేయ నెచ్చుగాఁడె
 యేకసంధాగ్రహత్వంపుఁ బోకడలకు.

చెప్పనవధానమని తెలియనగు. మూడవపాదమునందుఁ బేర్కొనబడిన విసతభయంక
 రమగు నవీనవిధాన మత్యద్భుతశతావధానమే. కాని శతవిధానమెంతమాత్రమును గాదు.
 మీరు ముందొకచో నీపద్యమునకుఁ జేతగాని యర్థము చెప్పకొని శతవిధానమునకన్వ
 యించి “ఇవి మీరు మెట్టుమొదట శ్రీవారియొద్దఁజేసిన ప్రతిజ్ఞలుగదా? అంతకుమున్ను
 చేసి చూచుకొనకుండ నెట్లు ప్రతిజ్ఞసేయుదురు? ఇంటగెల్చికదా రచ్చుచుగెల్చుట? రా
 జానురంజనము పూర్వమా? విధానరచన పూర్వమా?” అని శంకించి మీ పెట్టియంత
 యు బైటఁబెట్టుకొంటిరి గుడి!

చ॥ * * * * మీసభాస్థలముఁజేరి వధానము నాచరింపఁగాఁ
 గుతుకము గల్గియుండె సమహూతుపుమయ్యది చూడఁ జాల న
 ద్భుతమెటులన్నఁ బృచ్ఛకుఁడు దోచినవర్ణనఁ గోరుమండ నా
 చితిగల సత్కవుల్వినుతిసేయఁగ నోయగ మైనపద్యముల్

శత మొకగంటలో సలుపఁజాలుదు * * * * *

ఇదియు నత్యద్భుత శతావధానమును బెలుపునదియే. ఇట్లే రాజానురంజనము
 మా మొదటి యవధానములగుఁజించి పెక్కువిషయములఁ బెలుపుచున్నది. గద్యరూప

ఉ॥ ధారణతప్పకుండఁ గవిల్లజలందఱు నూచుచుండ మీ
గోరినపద్మముల్ గొనియెకోవిదులందనియించుచోఁ గడుం
గోరికెలుల్లసిల్లఁ బలుకుంజవరాలి వరాలురాలు బు
గారురువారపుండభుకు గద్దియఁబట్టము మీకుఁగట్టమే.

ఉ॥ నూటిని జెప్పి ధారణననూదితముందఁగఁజేయఁబోవఁ బో
రోటు! పృథక్కి న్నితన్నములుచొక్కొకపద్మమునొప్పుఁజెప్పకొం
బాట యి దొక్కగొప్పె యలవాటుపడంగడఁగఁ గడింది న
య్యాటగ “మూలనున్న ముసలమ్మయుఁ”జేయు విగేయపద్ధతి.

శా॥ ఆచార్యుండనలేదటంచుఁ బదివేలందింపఁగానేల? నే
నాచక్కిందఁగదెల్పుదుఁ మొదట సాహస్రప్రతుల్ మాత్రమే
మూచూపంగతమేమి? యీయదొకతప్పంగాదొయత్యద్భుత
ప్రాచుర్యార్థ శతావధానములు పొల్వంబోలవే, లక్షలేక.

సీ॥ కడుమెచ్చియును గుణగ్రహణ పారీణుల

తురత నీబిరుదంబు తొడిగిరంట

మగు పీఠికయు నాయవధాన తంత్రమును గొంతసంగ్రహముగా బోధించుచున్నది. క
వి యొక్కయద్భుత శతావధానమునే సంబంధించి యుండలేదు. మఱియు నది రాజ
సురంజనమును గుఱించియు ముచ్చటించియున్నది. విచారంపుఁడు కావుననే మొ
మొదట నవధానచరిత్రమును దెలుపు గద్యరూపమగు పీఠికయఁ బదిప నవధాన ల
ణము మున్నగు వివిధవిషయములను దెలుపు రాజానురంజనమును గూర్పఁబడినవి.

ముఖ్యత్రము దశసరిగా లేదనియుఁ గాగితములు పంచగా నున్నవనియు శం
పనందులకు మీకుఁబడినటు. ఆహా! ఎంతచక్కని శ్లోకచేసెతిరి! హా! హా! హా! ఎ
హించిశంక!! హా! హా! హా! హా! ఎంతదొడ్డ శంక!!!

“చరికొండ ధర్మకవి హఠాత్తుండలేని యాయత్యద్భుత విరుదము, వీరియవధ
మున కెందుకురావలెనూ? యని మీరు విచారించిన నేమిలాభము? గుణగ్రహణ ప
రిణచేసొసఁగఁబడిన యావిరుదమునకు విచారమేల? అల్పజ్ఞులు, ననూయాగ్రస్తులు,

అల్పజ్ఞులును ననూయగ్రస్తులంబోలె

పండితులను మెచ్చకుండ్రయంట

చరికొండ ధర్మనసత్కవీశాదులౌ

వారల నట్లుంపవలయునంట

కవులమంచను నహంకారులు తిర్పతి,

వేంకటేశ్వరులు పిర్వీకుదురంట

గీ॥ గుణవిదుల్ బిరుదులు తొడుగుదురుగాక

పండితులె మెచ్చెదరుగాక పండితుల

టుండ నెవ్వారుచేయలేరోటుమీరు

పోలఁజేతురు కాఁబోలుఁ బోలుఁబోలు॥

ఉ॥ మీరలుచేయలేరనిన “మేమెయటంచును విష్ణువీగు న

వ్వారలె చేయఁజాలరలవారలు తిర్పతివేంకటేశులం”

చారయఁజెప్పియెవ్వరినో యాఱడివెట్టుట లచ్చనంబాకో

ధారుఁడె “దేరగుట్టమును దంగెఁబుబర్కె”యనంగ నిట్టిదే॥

హంకారావిష్టులు విచారించురని సరసులు పండితుల మెచ్చకుండురా? ధర్మనాదులనట్లుంపుడు! ప్రస్తుతము మేమే కవులమని విష్ణువీగు తిరుతిలి వేంకటకవులెన్నఁడైన నిట్టియవధానమును జేయఁగలిగిరా? గోరంతలు కొండలుచేసి యిరువదిమందికి, ముప్పదిమందికి జెప్పినవన్నియు శతావధానములేయని పేరుపెట్టి యాగుట్టు బయటఁబడకుండ శతావధానసారమును మొక గ్రంథమునుబన్ని యందొక్కొక్క యవధానమునకుఁ బదియో యిరువదియో (అందుఁ గొన్ని యింటియొద్దఁ జెప్పకొనినవే) పద్యములుమాత్రము వ్రాసి మేమానాఁడాసభలో నావిధముగఁ జేసిన శతావధానములొనివని తప్పవ్రాసి లోకులఁగనుబ్రామియవధానములకంటె సర్వవిధముల నీయవధాన మత్యద్భుతముగ నుండకపోలేదు. కావున నీయత్యద్భుతబిరుదమట్టికై శతావధానములకుఁ జెల్లడు గాని నిరాఘాటముగ రాజసభలోఁ బలువురుపండితుల సమక్షమునఁ బ్రచ్చకులు సభ్యులొనను మోదిండునట్లు నాలుగుగంటలలో నొనరించిన యీసంపూర్ణావధానమున కది తగియే యున్నది.

చ॥ గురువులుకార యాదురని గొల్లగ నేల? కవీశ్వరుల్ ధురం
ధరులును బాల్వగా నవవిధానము మీరలెచేసి నెగ్గుచోఁ
దిరుపతి వేంకటేశ్వర సుధీమఁడలే తమశిష్యుకోటిలోఁ
బరగుదురింత నిక్కమని పండితులెంతరుగాకయింతటక.

శా॥ ఈడంబోవక నెంటునెంటుబడి యేడే నెక్కడేమాటమా
టాడంబోవ, విమర్శనాలుపదివ్రాయంబోలు మీబొట్లకీ
జాడల్ లెక్కయెదూడలెక్కుడటయాశ్చర్యంబునిండా రెగొం
డాడంగాదగు గ్రంథరాజమది మీటాఠాలకుంజంకు నే?

క॥ ఆనందమనుట యిది ప్రా

సానకుఁబడు పాట్లు నాగసత్యముజెప్పక
మానియు మీర్నిడువున వి
జ్ఞానపుఁ బాత్యర్యదండకంబగు నొక్కో॥

అమాయకలోకమా! శతావధానసారములొనివన్నియుఁ దిరుపతివేంకటేశ్వరుల
చేఁ దువముట్టింపఁబడిన సంపూర్ణావధానములేయనియు నందుదహరింపఁబడిన పద్యము
లాయవధానములసారమనియుఁ తలంపకుము! అందండు వాయచేసిన యష్టావధానప్రా
యములగు కొన్నియవధానములకు శతావధానప్రతిష్ఠ నిలుపుటకై యీగ్రంథము పాఠు
పడుచున్నదన్ని తెలిసికొనుము!! విస్తరమాగ్రంథవిమర్శమున వ్రాసుఁబడుచున్నది.

అచార్య!

శా. సందర్భమునుజూచి చెప్పెద మెడన్ కాద్యులవృత్తంబుమా
కందైనందగియున్నచో నపుడు మత్తేభంబు నిర్మింతుమా
నందంబందినఁ జంపకోత్పలములన్ సంధింతుమిప్రయత్నియన్
గందంబొక్కెడఁ గీతమొక్కెడను వక్కాణింతు మిచ్చాగరిన్

వైసందర్భపద్యము మీకసందర్భముగాఁ గనుపట్టుట వింతకాదు. “ఆనందంబంది
నఁ జంపకోత్పలములన్ సంధింతుమనుట కర్థమేమో? ఇది సంధించుటలెనో కనుపట్టు
చున్నది” అనువ్రాతయే మీతెలివి తేటలను వెల్లడిసేయుచున్నది. అట్టిస్థితిలోనున్న
మీకిది యొక్కటియేకాదు! ప్రపంచమంతయు నసంజగ్గముగ నేయుండును. స్వల్పకా

ఉ॥ ప్రాసను నన్వితార్థకపుఁ బఱును వేయుటయందొకంటవా
 క్కాసనుడైన నన్నయయఖండ మహాకవి “తద్ద”నాఁగ వి
 న్యాసముచేసెనంచు నెక నానుడి లోకమునందు విందును
 భ్యాసితగాథకాళికడఁ బడెము నల్లఁగఁబోవ మాటలా?

ఉ॥ తిక్కనయజ్వయాదికవి తీర్థులైతము ప్రాసవేయుచోఁ
 గక్కు-టిలొక్కచోటఁబడు కష్టమెఱుంగమె చెప్పరాదుగా
 కక్కవికోటినుంజిలి యందపు బంగరజాఘవామలా
 మక్కవితాలతాంగికిని నంతటఁబూయటఁ గానరాదుగా.

లములో నెఱవేర్చబడు నీయవధానమునందుఁ బృచ్ఛకులు విషమవృత్తములచేఁ గాల
 త్తయము సేయనుఁకింపక సంతృప్తిగలవారయియున్నచోఁ జంపకోత్పలములఁ జేప్పెద
 మని దానియభిప్రాయము. దీనికై యానందమందినప్పుడు చంపకోత్పలములను జేప్పవల
 యుననియు విచారమందినపుడు వేఱువృత్తములను జేప్పవలయుననియు నేలక్షణజ్ఞుఁడు
 ను వ్రాసియుండనక్కఱలేదు. ఈప్రసంగ మొకపద్యరాజ్యమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచున్నది.

కా. ప్రత్యక్షంబుగనుండి యెల్లప్రజలకొ బాలించుచున్నపు సు

రక్షింపుగొనియాడినాగమిక స్వగస్థాత్రిమై కంటిచే

వీక్షింపంబడరానిదై.....

చాలు! చాలు! కడుపునిండినది. ఇంక నుదాహరింపనక్కఱలేదు. ప్రథమకబ
 శమున మక్షికాపాతమును బురయక్తిద్యయమునా? యుట కిది వేఱొకపాదద్యయము
 చేఁ బ్రచ్చాదితమైనది. ఎవరితప్పు వారుదిద్దుకొనుట యొకతప్పిదము గాదుగదా? అది
 యనుంగాక “మ. యతియో ప్రాసయో తప్పుటేరికిని రాదా?” అను పాశిగృహీ
 తోక్తి యిందులకేకదా యవతరించినది! బహుగ్రంథములఁగూర్చుకొని డెందలి పాదపా
 టురావచ్చునుగాని పదిపద్యములవ్రాయుచు నందులో మొదటిపద్యములో మొదటి
 పాదములోఁ బ్రాసమువఱచు నుండవలయుండరందురా? పోనిండు దానికేమి? ఈసవ
 రణను వినుఁడు.

కా॥ (ర)క్షింపుగొనియాడి (నాను)కద సామ్రాజ్యంబునై కొంచుఁ బ్ర

త్యక్షంబై మమునేలు(నాడి)వుడు నివ్యాకారయై (కంటిచే)

వీక్షింపంబడరానిదై.....

క॥ మీపద్దెములోదోసము

చూపిన నెవ్వారితప్ప చూపించినచో

మీపద్దెములో దోసము

పాపుకొనఁగ బీజనుగునె? పాండితియపురా!

క॥ పునియొయొక కబ్బపుమును

మొదలక రేఫాక్షరంబు మూచూపంగూ

డదనియెయుండఁ జదువకుఁడు

ముదముగఁ బిడుగునకు బియ్యమున కే నొకటే.

గీ॥ అన్ని బీజంబు రేఫతానయిన నేమి?

యిట్టి దోషశతంబులెన్నేనియున్న

రక్ష సేయుమటంచుఁ బ్రార్థనము సేయ

నెన్ని దోసములున్నను నెగిరిపోవె?

ఈపద్యమువ్రాసిన మహాకవి యెఠఁడోయని యాలోచించుచున్నట్లున్నారు. ఈయని పోలవరము సంస్థానపండితుండు దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రి శతావధానిగారు. పేరుతోఁ గలిపివ్రాయకున్నచో శతావధానిబిరుదము పెట్టుకొన్న దగు నేమోయని యట్లువ్రాసినారము. వేటొకలాగునఁ దలంపకుండు. ఇప్పుడో? మొలచినయట్లున్నది. పరియాచకమునకేమిగాని యీపద్యము వెనుకటిదానికన్నను దుస్థితిలోనున్నది. ప్రాస ముపోయినను బునరుక్తియున్నను గొంతవఱకాపద్యమే బాగుగనున్నది. ఏమందురా? ఇది యన్ని బీజమగు రేఫాక్షరముతోఁ బ్రారంభింపఁబడినది. ఇట్టివెట్టి హితునుగలదా? యనినచో మేమట్టిపట్టుదలకలవారముకాముగాని; వారేతాదృశనిరుమనముద్రములోఁ దెలుచు మునుగుఁగుచున్నట్లు వ్రాసికొందురుగాన నిది యెన్ని నారమని చెప్పెదము. బాంబుండు రేఫాక్షరమును మొదటఁ బ్రయోగించి చెడినాఁడని చెప్పుదురు. విస్తరము పక్షపీయాదు తెలింగింపఁగలవు. మఱియు నిందు నాలుగుతప్పుల చూపట్టుచున్నవి. అందులో నొకటి వర్ణమనుదోషము. ఇట్టితప్పులతడకను బ్రకటించినందులకుఁ గొంకి యేకాబోలు విశేషజ్ఞుఁడనిపించుకొనుచున్న వేంకటశాస్త్రిగారిపద్యమును దోసిరాజుని కృష్ణపత్రికలోఁ దక్కినపద్యములనుమాత్రము ప్రకటించియున్నారు. ఇంతకుఁ జెప్పవ

సీ॥ *“వామనుండనియె ద్విత్వవిశిష్టజాతిప్రా

యికముగాఁ గ స్తనాదులకునటంచు”

నెనుకి “ప్రాయోగ్రహణముచేత రక్షిత

మనుట యు క్తముగాద”టంచుఁ బలుకు

టాశ్చరమానూత్రమం దుదాహరణంబు

పోల్చినన్ని వాపోవఁబోరు

“ప్రాయోణ”యనియెను పదముంచుటకును “స్త్రీ

ణాంచక్షు”వనుచు యోజించిచూపె

గీ॥ దీనిగనిచంత మీమాటదిద్దలెన్న

పదియుఁ బద్యంబులనువ్రాసి బ్రమతపడుట

కాద, యిదియొక సూత్ర మర్యాదయిందుఁ

జెనుటచూడంగ నాయంతసిగ్గుపడుదు.

లనినయంత మేమన నిందు “కంటిచే వీక్షింపంబడరానిదై” యనువాని కేమైనసర్థము గలదా? ఒకరుమాత్రము కంటితోవీక్షింపక తుంటితోవీక్షింతురా? అని శంకింపవచ్చునా? “స్తనాదీనాం ప్రాయోణద్విత్వవిశిష్టజాతిః” అని వామనుడు చెప్పచుండగా నీయేకవచన మెట్లుసవర్ణింపఁబడునో? ప్రాయోగ్రహణముచే రక్షితమనుట యుక్తముగాదు. దీనికి జ్యేష్ఠభ్రాత బంధుశతావధానములో మఱియొకపద్యముగలదు.

చ॥ సరసుల్ కాంతలగుబ్బ చం(టిగవ)నో సాటిం గుబాలింప) న

బ్బురపుం బచ్చరినిమృతండు చెలఁగున్ మోదానుసంధాయయై

ఇందుఁ గుబ్బచంటికవనో సుక నిమృతండుపమింపఁబడినది. వేలువేలుగ వన! యింతురుకాబోలు! అతివృష్టియో యనావృష్టియో యేలచేయవలయును? గ్రామకవులుసైత మట్లుచెప్పినవారుకాదు.

క॥ “ఇంతలు బదరీఫలములు । ఇంతలుమారేడుపండు, బీడుకుజోడ

బంగులు, తామర మొగ్గులు । దంతికుంభములఁబోలు తరుణీకుచముల్ ”॥

*“స్తనాదీనాం ప్రాయోణద్విత్వవిశిష్టజాతిః”—ప్రాయోణిమ్—“స్త్రీ”ణాంచక్షుః
కావ్యాలుంకార నూత్రాణి.

మ॥ పదిపద్యంబులు వ్రాయుచో మొదటిదాపద్యంబునందందుము
 మొదలౌ పాదములోనఁ బ్రాసమటుపుంబౌందంగమందాత్మలుం
 డుదురాయంచవహేలచేసితిరి విడ్డూరంబునూత్రంబులో
 నెదురై కన్పడుగంటికిద్ది తమకిట్టింకింకెనే జంకునక.

శా॥ ఈరీతిదలపోయఁగూడదు కళాహిందోళనాదోళితుల్
 మీరల్ భాష్యవిదుల్ కనంబడనిహృల్లీలల్ వెలింబెట్టు వా
 గ్గీరుల్ పండితులిట్టియీతమకు నేకీభూతయోగంబు నిం
 డారంగన్గొనుమాత్ర కాలమదిలేదా స్థానికుల్ కావుటక.

మ॥ పయికిం గన్పడుదానికిన్మృదముగూర్చు లేక ప్రచ్ఛాదితం
 బుయున్నట్టియుఁ బేలికె త్రికనియందానందముంగొంతఁబొం
 దియు నామాత్రనదృష్టతీరకసమర్థింపకబసల్లక వ
 న్నెయు వాసింగనువారికెందెవరొకో నేర్పంగలర్హితులక.

గీ॥ కన్నుదోయికి మఱియును జన్నుగవకు

నెక్కయుపమాన వస్తువునుంచి సాటి

చెప్పి చుతిగన్నయట్టి ప్రాచీనకవుల

విచిత్రమైన ప్రయోగముల్ వేనవేలు.

ఉ॥ దంపుసుపాటపాడెదరు తప్పకయెప్పుడునంతనూ గుబా

ళింపననంగ నిందులవలేకము దోషములేదు మ్రుగ్గులో

సరసులుగ కవులుగాని యట్లుపోల్పలేరట! వారు తిరుపతివేంకటేశ్వరులేకా
 బోలు! హా! హా! హా! ఎంతసగసులు! హా! హా! హా! హా! ఏమిసరసతిరుపతివేంకటేశ
 కవులు!

మఱియు నిందు “చంటిగవ” యనుచో గకారాదేశ మజ్ఞానమూలకము. చనుం
 గవలొ గకారముండఁగా నిండెలయుండరాదని వ్రాసినట్లున్నారు. 2 “గుబాళించు”
 ప్రకృతార్థమురాక చెడినది. మఱియొకలాగున చన్వయించినచో బ్రక్రమభంగమగును.

దింపఁగ నీయదర్థమని తేల్చకపోవుట పాశిగాదు “ఘోషిపుట” దీనికర్థమని సిద్ధములాక్షణికంబు చూడుఁడు!
ఉ॥ డంబముగొట్టవచ్చును మాడావిడిచేయునువచ్చుగాని బింకంబునునిల్పుకోఁగఁగడుఁగట్టము భారణశోడనిర్విశేషంబుగనిర్వహించు సరసంబయియొప్పు శతావధానకార్యంబదియేడ! మాస్తిమశకాంతరభేదముకాదె యెన్నఁగఁ.

గీ॥ భాష్యవేత్తలు మిఠులు పలుకుపలుకు
లకును నర్థముతెలియఁగలమె నజముగ
నిస్పృహఁబ్బడికించుట యెంచవెనుక
యూహయయ్యదియేకదే శ్శుక్తియేమొ.

ఉ॥ గొప్పఁగ రాజసత్తములు కోరినపద్యములేక్రమంబునుం
దప్పక చెప్పువారలట “ధారణమాటయటుండనిచ్చి యు”
చిప్పగిడిఁ లిఖింపఁగనునేల? షరస్వరభేదవాక్యముల్
శ్శొప్పలు దోరలెక్కువలు గొంబదియొమ్మిది కుప్పతెప్పలు.

క॥ మూలస్థానేశ్వరశతీ
మూలస్థానేశ్వరమనః మూలుగనేలా!

అవధానమైనపుడు పద్యములన్నియుఁ బడవక శ్రీవారుకోరినవిమాత్రమే చదువుటవంటిది. అని యింకొకచొప్పుదంటు శంకయార్యులవాఁకిఁ దోచినది. ఈయవధానము నాలుగుగంటలలోఁ జేసినదిగాని నాలుగు మూడురోజులు గుంటరువులువేసి వల్లించియుఁ గడకుబప్పులొనడుగు వేయుచుండువారి యవధానములవంటిదిగాదని మాయార్యులూహించుకొందురు గాక! ధారణమాట యటుండనిచ్చి యంతస్వల్పకాలములోఁ దిరుపతివెంటకపురు నూలుపద్యములనైనను జెప్పినట్లు కనుపట్టదు. మూలస్థానేశ్వరశతకము మూలస్థానేశ్వరశతకమే. అట్టియెడ మేము నాలుగుగంటలలో నవధానము ముగించి శ్రీవారుగోరినపద్యములనైనఁ జదివితమిచాలదా? మేము చెటియొక పాదమును జెప్పుదుఁ బదిగంటలలో మెనర్చిన పుటియొక సంవత్సరవధాన మింద్రంభమాలయందే ప్రకటింపఁబడియున్నది. దానినిగూడఁజూచి మీ వెట్టిపడంచుకొనుఁడు

చాలుంజాలును బాండితి

నాలుగుగంటలకుఁ జేసినారట భళిరా!

చ॥ కరమతికై మైని బదిగంటలకాలములోన మేము ని

ర్వరమును నిర్వహించితిమిపో! యని వ్రాసితిరట్లుచేయుట
సరియగుచో మఱొక్కపరిసల్పుడి యచ్చటికాగితంబులకా
బాఁడిబారి నింటికింగొనుచుఁ బోవక వర్లనచేయకెతయకా.

ఉ॥ మాకెటనుండియొకడునమానుషరీతిగమృయొందుతాఁ

బ్రాకటరీతివచ్చెనని వ్రాసితిరిందును బూతులెన్ని వే
లోకను బట్టఁజేసితిరలో! పెరివారల నెత్తిబెట్టనే
లా! కరమూనితోమ్మిదవయత్తముయాకరువీరుపెట్టరే.

రాజకార్యసూర్యహులును, ప్రకృతిసుకుమారుడగు సృపశిఖామణియుఁ దిలకిం
చుటకయి సృష్టకాలములో నవధానముఁజేయుతలంపుతో “సీసము మొదలగు పెద్దప
ద్దములనుగోరి కాలక్షేపమునెయవలదు” ని పృచ్ఛకులతోఁ జెప్పటదక్కఁ దక్కినవిష
యములయందు వారివారియిష్టము ననుసరించియే నుడివితిమి. కావుననే “పృచ్ఛకులు
గోరినరీతి” నని వ్రాసియున్నారము.

కివిరాజవిరాజితముతోవకము మున్నగునవి యిందుఁ గొన్నివృత్తములే కలవని
యఁ దక్కినవి సామాన్యపద్యములనియు మీయాక్షేపము.

సామాన్యపద్యములనఁగానేమి? శార్దూలము, మత్తేభము, ఉత్పలమాల, చంపక
మాల మున్నగునవి వృత్తములుగావా? తఱుచుగాఁ గవులు వాడినంతమాత్ర వానికి
వృత్తివ్యవహారేద. అవి కందగీతములవలె జాతుప్రజాతులలోఁ జేరినవిగావు. వానిని
గూడఁ లెక్కించుకొని చూచికోనుడు. అట్లుగానిచోఁ దిరుపతికేంకటకవులు దీర్ఘావ
కాశముఁగైకొని యొనరించిన యవధానాభాసములకుసైత మీతాయి లిగులకమానదు.
వారి బంధుకతావధానమును గుఱించిన యీలేఖార్థమును జదివిచూడఁడు.

“అవధానకాలమందు అడిగినవిషయమునకుఁ గొంచెముఇంచుమించుగాఁ దోచి
ననిపయముమాత్రమే చెప్పిరి. చెప్పినవిషయములకుఁ దగినపాండితులుకెట్టి యచ్చువే
సివారు. యథార్థముగా ననియన్నియు నేనియోచెప్పటకుఁ గాలయాపననుబట్టి మఱి

సీ॥ పదిమంది పెద్దలు పదఃపడియందఱే

కగ్రీవముగ బల్కఁగలిగి కేని

అలజచిచ్చిచేయఁగల విన్నప

ములుగాఁగ నవధానమలరెనేని

తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల గెల్పెదమని

దంకిగా బైసిమీకుండెనేని

ఏయభిప్రాయో మీకునీరీతిగాఁ గమ్మ

వాస్తవమ్ముగఁ దానవ్రాసెనేని

గీ॥ అట్టిమేధావిపేరు పైఁబెట్టరాదె

గెల్పెదమఁటనియహమున్న గెల్వరాదె

అందఱకుఁ దెలిసిన రహస్యంబిదికద

కార్యశూరులుకారాదె కాఱులే!

పుదగిలినది...మీ పేరెత్తిన నాయనబట్టయూసునట్లు గంతులువైచుచు 9 అత్తమయూ కరువు పెట్టును...ఈశతావధానము 9 దినముల దీర్ఘవకాశముఁ కైకొనిచేసినదైనను గంటలలెక్కను మీరుచేయునట్టి యవధానమందు శతాంశమంతయైనను రసవంతముగా కుండి శతగుణితముగా దోషము క్తమయినదని పెద్దమనుష్యులందఱును ఏకగ్రీవముగా ననుచున్నారు

“మొదటి 50 చరణములును రెండవ 50 లోని రెండవచరణములలోఁ గొన్ని యుచుమాత్రము వెం. కా. గారు చెప్పరి. తక్కినవన్నియు తి- కా- గారివే వెం-కా- గారు పూర్వపు నానారాజసందర్భవద్యములఁ జదువుచుఁ గాలక్షేపముచేసిరి” --

వీరియవధానప్రక్రియ దెలిసినదా? మాకిగుఱురకు భేదములేదని తి. కా. గారిని ముందునకుఁద్రోసి వెం. కా. గారు వెనుకటివద్యములఁజదివి యఁగఁజేయుచు “ఐహో “చేయంగలవిన్నపములుగా” నవధానమునీడ్చి మఱికొన్ని నాశ్శకుఁ గొన్ని పద్యములు చేర్చియు మఱికొన్ని చూర్చియు నొక యపూర్వగ్రంథమును బ్రకటింతురు. “తెల్లనివ స్మియుఁ బాలు నల్లనివన్నియు నీళ్ళు” నని తలంచువారూలుపిల్లలు కొందఱును; బహో

ఉ॥ ఉండుమమ్మ! యంతకునయోగ్యులుతిర్పతివేక పేశ్వరుల్
కాటియఁబెట్టినారు కనుగఁగములునైనను రామకృష్ణులే
వీటిమలై కపీశ్వరులవెట్టికిఁగొట్టి ముడంబునీకుఁజే
కూఁటఁగఁజేయువారలదిగోఁ గనుగొమ్మ శతావధానమా!

శా॥ క్రోఁతిండ్రిప్పినయట్లు త్రిప్పినినుంగుఁగ్గింభరిత్వంబున
లాఁతుల్కొందఱు వానినూటలింకనేలా! రామకృష్ణాహ్వయల్
బ్రాఁతింబజరమందఁ బల్క గతి మర్యాదంగఁగుంగూర్తురీ
చేతల్ లేసారకాయకోతలని సశీఠింబడంబోమమీ!

శా॥ ఉండంబోరు కవిప్రకాండులెవరే యోజింపనీమాత్రపు
గండల్ సత్కవితాభిరాములు కళాకమ్రాకృతుల్ పాండితీ
శౌండుల్ నూతనదివ్యసద్భిరుదభావస్వతీర్తు లంచంచును
దంఢూరాతెగఁగొట్టుడింక నవధానజ్ఞానవిజ్ఞుల్ బుధుల్.

శ్రుమునందలి వారును, జంకలు తాటించుకొనుటయే వారికి బరమానందము. వీరిన్ని
లావాదేవీలుపడినను యధార్థజ్ఞుల యభిప్రాయ మెట్లున్నదో! శతావధానమా!
యూఱడిలుము!—

శా॥ చేతఃక్రీఢిఁ బురాతనుల్ కవివరుల్ సృష్టించి పోషింప వి
ఖ్యాతుల్ దేవులపల్లిసోదరులు నిన్నాస్థానికెక్కింప న
య్యో! తర్వాతను గాకపీశ్వరులు మాయోపాయ లింటింటికిం
గ్రోఁతిండ్రిప్పినయట్లు త్రిప్పిరి నినుక గుఁగ్గింభరిత్వమృగం.
దైవవశమున నాదుర్దైవములెల్లఁ గడచనినవి—

శా॥ క్రీఢిక్ దేవులపల్లిసోదరులు సుక్రీమించు నాస్థాని నే
భాతిక్ నీకు యశఃప్రసూనమిడిరా ప్రాఁద్రోవ నారాయణా
దైవతిచ్చాక్రతులు రామకృష్ణులు మహాత్వేంద్రిచ్చి నీకంతయుక్
ఖ్యాతింగూతురు దిక్కటాహముల నింకం జింతనీకేటికిక్,

మ॥ అదెకాఁబోలుచు నిన్న నెల్లరకు నూహంజేయలేనంత జీఁ
 కదలిర్పంగను మ్రోతమ్రోసెనఁ టమాఁఘంటాపథంబుదూదా
 మిదమిత్థంబని చెప్పఁగాఁ దెలియలేరెవ్వరలుంగానిది
 ట్టదయదెల్పెను “నట్టహాస” మదెదందూ రాయటానొప్పుగఁ.
 శా॥ సింగారంబుగ రెండుపదైయులచేఁ జేతఃప్రియాభ్యూహస
 ర్వాగీణావయవాభివృత్తియగు నక్షాత్మస్తుతింజేసికో
 నంగీకారమెకానియట్లుకురా! యుచెంచుచున్నాముమేల
 సంగీతాలకుఁ జంతకాయలవి రాల్పబోలునేయెచ్చఁజేక.

సీ॥ భక్తబ్రతున కేని పృథ్విత్తి శిలియని
 యెమ్మెలగుపదేప్తకేతదప్స
 విచుకలిమాటమాటనువడిపఁగ లేని

యెఱుకువకవధానమేడకేక
 మొగమోటమఁబలుంచి బూమెలాడుకొనడి
 నితవాఁకివిదై యేమివరుస
 ఎరుగైనవాఁగు ర నెల్ల దూతెడివారి
 కీహితంబగునీతి కేమివావి

ఆ॥ తమవిధంబుదెలిసి తమ్ముచుదెలిసియా
 కసముమీఁద నెఱులు కసిమసంగ
 డంగుకలువతేని డాకాలదన్నంగ
 నరయుచున్నవార లిక్కటకట!

తోవకవృత్తమునుగఱించి మీరువ్రాసిన పంజులు:—

“తోవకవృత్త ముప్పకవీయమున నెచ్చటనులేదు. అందుఁ దామరసవృత్తమును
 నామాంతరముగల తోదకవృత్త మొకటికలదుగాని యది గతిచే దీరికినరిపడినను నీగణ
 ఘులుకలదిగాదు కావున నీవృత్తముకూడ సూత్రసప్తమియని యూహింపఁజొచ్చెడిని”

గీ॥ భారతమున నుదయిణా పరిణయమునఁ
 బ్రోదిఁగాఁగూర్పు తోటకదోదకముల
 వృత్తములు సత్ప్రయోగంబులిచ్చినార
 లున్న దానికి సంతోషమూనవలదె.

ఈవ్రాతరలన నప్పకవీయముగాని వృత్తముచెప్పఁగూడదనియు నప్పకవి చెప్పిన
 వృత్తమే పురాతనస్వప్రమనియుఁ జేలుచున్నది. అగుఁగాక! ఇహి! హీ! ఇట్టిపిచ్చికం
 కలకల్ల! మేము సమాధానముచెప్పవలయునా? మీరే మఱియొకసెలకఁ గన్నులువిప్ప
 కొని యిట్లు తెలిసికొంటిరి:—

“ఘోషోవిషయమునఁ బ్రాశగ్రంథ మప్పకవీయముగాని కులక్షణసారముకాదు.
 లక్షణసారముయొక్క యసారతనుగూర్చి యిట్లువ్రాయుట యప్రస్తుతము. అందెన్నూ
 తెలివితక్కువలు కలవు. తోవకమును వీరితరలయు నప్పకవిమతమున దోదకమును వివి
 కిలితయు నగుచున్నవి. నామాంతరనద్యావమునకుఁగూడ నతనినమ్మలిలేదు. ఈన్నవా
 నికిఁ జూపుచునేయున్నాఁడు. ఈవృత్తద్వయమునకు భారతాద్విప్రమాణముగూడ మృ
 గ్యము. తోవక మించుక భేదముతో నామసావ్యముగఁబడియేమైనను వీరితరలకు లక్షణ
 సార మాధారముకావలయునేకాని యప్పకవీయము బొత్తిగాసంబంధింపదు”

అప్పకవి యొకానొకచో లక్షణసారోక్తి నంగీరింపమిఁ గని “మగఁడుగొట్టిన
 మధుకరపువ్వువాఁడును గొట్టె” ననుసామెతగా మీరుకూడ నందెన్నూ తెలివితక్కువలు
 గలవని యాక్షేపించితిరి. కానిండు. తోవకవృత్తము మొదట నప్పకవీయమునందులేద
 నుకొని యప్పకవీయమే సర్వప్రమాణమనియు నది యిందులేదనియు నధిక్షేపించితిరి.
 పిమ్మట నదియే నామాంతరముతోనున్నట్లు గ్రహించి క్రిందఁబడినను మీఁదఁబడినవాఁ
 డనే యని నామాంతరమునకై యిప్పుడు పెనఁగులాడుచుంటిరి. నినుండు.

“ఘోషకవృత్త మిదం భభభాగా” అని వృత్తరత్నాకరము. ఇది సర్వసం
 స్కృత కవిసమ్మతము. దీని నప్పకవి దోదకవృత్తమని వ్రాసినాఁడు. మీరు నక్షేగ్ర
 హించితిరిగదా? లక్షణసారవేత్త తోవకమనిచెప్పెను. మఱియొకచోఁ దోటకమనికలదు.
 వేటొకఁడు తోదకమనియెను. ఇందఱలో నప్పకవియే విశిష్టఁడా? అట్లే తరలయు
 క్లాఘ్యమైనది. మీయష్టయ విడికిలితమును మాటుపేర్చు నెప్పకొనియేయున్నాఁడు.

క॥ “కామాంబా”యనుశ్లోకము

నేమముతప్పినదె ద్వంద్వనిష్ఠపదంబుల్

నోమునెయన్వయమింకొక

సామాసికపృథగనర్థ శబ్దముతోడక.

శా॥ “అద్యంతొటకితొ” యన గంబభిమానంబునూనూత్రము

దాద్యాహీశ్వరుఁడెట్లునూ సెనలభాస్యబంధుఁడద్యామ్యకృత్

ఖివ్యోగోక్తియధావమన్నమితతాత్పర్యముచున్విన్నచో

నద్యంబెయిదితప్పటంబునకె కాశాసంపదేమింబులే.

సీ॥ *అలభాప్యమందు“నజాపిఁగెన” యను

నివిశేషణమొక “దేవదిత్త

యదత్తొ” యననలరు ద్వంద్వమునకుఁ

దాన్చినయెడనజాధనమెవదిదొ

అప్యకవియెఱుంగని నామాంతరములు లభింపు. మా సువృత్తితిలకము. ఇంక మీఁక
బ్రయోగము చూపవలసియున్నది.

తోటకవృత్తిము. దేవకృతంబులు ధీగులకై నక, భూవరమాంబులనె యెల్లం
గావున శ్లోకము గాదునొఱుంగం, గావలదేమిటి గౌరవమొప్పుక.

ఇది యానందముద్రాక్షరశాలా ముద్రిత భారతప్రయోగము. అదిప్రయోగముఁ
గూడఁ జూపుచుమా?

తోడకవృ॥ నాగయ పోచజ నప్రభుఁడోలిక, నాగమయకలల నామజియందుక
రంగముతోడైన రావి నఁగాంచక, రాగవతీరలి రాజసమానుక.

సుదక్షిణాపరిణయము.

శ్లో॥ కామాంబా సూరంబే నారాయణశాస్త్రి రామచంద్రబుధా

మారకపితరా తు(ద్విర్వచనాథక) యమోస్తై, మేకటరాసు రామకష్టకవీ.

*సమాసనిర్దేశోఽయంతిరసజ్ఞాయతే కఅదిశోఽస్తయతిరద్యథా, అభావిధనా
దేవదిత్త యజ్ఞదత్తావిశ్యక్తే, తత్రనజ్ఞాయతే, కస్యాభాధనం కస్యావయవితి, యద్యపి

యవిధనమెవరిదో యనివిభాగంబుగాఁ

దెలియఁగాఁబడదంచు గలదనుజీయు

నిదిలోకదృష్టాంత మేయనియునువ్రాసి

ప్రకృతసూత్రమునద్యుద్వమునకన్వ.

అ॥ యంబునెట్లు చెప్పెవలసినఁ గలలోకదృ

ష్టాంతమునకుసూత్రచానంబు

తగవనర్తకముయధానంబునూత్రంబు

కలదుగానయర్థ కలితమంచు.

క॥ *నాగేశభట్టకూడఁ బ్ర

యోగమిది యసాధువంచుయోజించిమహా

భాగుఁడువ్యాఖ్యానంబున

సిగతియేయచుననించి యెఱుకడచేసె

వేంకటరామకవికిఁ గామాంబానారాయణశాస్త్రులు తల్లిదండ్రులనియఁ, రామ
కృష్ణకవికి నూరాంబా రామచంద్ర బుధులు తల్లిదండ్రులనియఁ, బ్రథమకత్యంజదువు
విద్యాధులుపైత మిశ్లోకమును సక్రమముగా నభ్యసముచేసికొనఁగలరు. అబ్రహ్మపురానీ
ణమును గీరతప్రయోగములను బట్టి యస్వయము చేసికొనవలసిన దుష్కల మింకను
రాలేదు. లింగ వచనవిభక్తిజ్ఞానము లేక యపాఠములు చెప్పఁజూచువారి కమర్యా
దయే గాని శాస్త్రమర్యాద యక్కఱలేదు. మేము గ్రంథాంతగద్యములందు శాస్త్రీ
తావత్ లోకవిషయప్రసాదః, దృష్టాంతస్యాపి పురుషారంభానివగ్ధకోభవతి. అస్తిచే
హకశ్చిత్పురుషారంభః, అస్తీత్యాహ, కః! సంఖ్యాతాను జేకోనామ ఇతి" "అద్యస్త
సూత్రభాష్యే"

* యద్యప్యత్రమిలితస్య నైకత్రాన్వయఇతిద్వంద్వో సప్రాహ్నోతి, కథాపిసయా
సాయోరన్వయభోధోత్తరం యథాసంఖ్యమితి సూత్రారంభసామర్థ్యాత్పూః ప్ర
త్యేకాన్వయః లోకేత్యేవంరీత్యా ప్రయోగోఽసాధురేవేతిభాష్యేస్పష్టం "శేఖరే"

మ॥ *విషమీకారుడుద్వంద్వగర్భితబహుప్రహ్యార్థనూద్వంద్వతా
విషయార్థంబునకన్వయింపదనితెల్పె భాష్యసారస్యమీ
విషయంబుండగ విశ్వనాథబుధుడొప్పెంద్వంద్వముంద్వంద్వతా
విషయార్థంబున కన్వయించునని స్వప్రీతి విడంబించుచు
క॥ జాతనివచింతుమంచును

నూతనమగు నొండుత్రోవనుంబట్టినచో
బూతగును దెలివుతక్కువ
యే తెలియునుగాన చెప్ప నేలా! విరగక.

ఆ॥ వీరుసూసినట్టి విషయమేకాదు మీ
రూనిచెప్పగల ప్రయోగమిదియుఁ
దరలిపోవవలయు ద్వంద్వైకదేశస్థ
పదములకును వేఱుపథముగాఁగ.

విరుదముల నామముల తుదఁ దగిల్చికొంటి మంటిరి. నిజమే మేము మొన్నటివారము
గాన మొన్నటినుండియే పెట్టుకొనినారము. ఇట్లెవలనాటి వృద్ధకవులప్పటినుండి
యుఁ దగిలించుకొన్నారు. అభిజనమునందుఁ దిరుపతయ్యగారని పిలువంబడు మొదటికవి
తిరుపతికాస్త్రిగారు కాలేదా? వేంకటాచల మనంబడు రెండవకవి వేంకటకాస్త్రిగా
ను, వెరసిమైనపుడు వేంకటేశ్వరుఁడు గాను మాఱలేదా? వారివర క్రికింకపిండ్రులు
త్యాది సర్వాబద్ధవిరుద మేదోయెకటి పెద్దాపురము చేద త్రాడంతపాడవుగా మేము
ప్రతిగ్రంథమునందును వ్రాసికొనుచుండుట లేదు. మైసంస్కృతశ్లోక మాండ్రము నడు
మ నన్వయింప దనుట యజ్ఞానవినితము.

*తథాచ, తీర్ణదగ్ధాద్విలంకః॥ ఇతిప్రయోగోఽసాధురితికేచిత్. అశ్వేత్వత్రాహ
విధనా దేవదత్తయజ్ఞదత్తావిత్క్యక్తేర్నజ్ఞాయతే కస్యాభావనం కస్యాయ ఇతిభాష్య
స్మరేసాత్. ద్వంద్వగర్భబహుప్రహ్యార్థస్య సమాహస్య ద్వంద్వార్థమూహేన, అన్వ
యోత్తరం సప్రత్యేకమన్వయః॥ పరస్యద్వంద్వార్థయోస్తుప్రత్యేకమన్వయో భవత్యేవ
త్యాచూ॥ “విషమీ”

క॥ ద్వంద్వసమాససమూహము

ద్వంద్వద్వంద్వైకదేశవాస్తవ్యపద

ద్వంద్వపదాన్వయ మెటుచైం

దుంద్వాదృశులకె యదియును దోషకవలయుకె.

ఉ॥ ద్విర్వచననార్థకంబనుచుఁ దెల్లముగాలిఖయించినారలే

గుర్వవరోధపూపలుకు గూర్చెడునెందును ద్వంద్వమిప్పుడే

నిర్వూరఁగూర్చి చెప్పుఁగద, యింకొకభావము, యేకశేషగా

నిర్వహణంబుచేయ ధరణింగొనితేవలెఁ గ్రొత్తనూత్రముకె.

ఆ॥ వెట్టిశంకజేసి విసిగింపఁబోము ప్ర

త్యుత్తరంబు చెప్పనోటు! మీజ

వాబుచూడఁ గానవాబుదర్బారుద

ర్బారుకవివరేణ్యు లీరలగుట

అత ఏవో క్తం వికృతివివేకే „ప్రబంధకేవలాద్యస్య ప్రయోగస్తున దోషకృ ”

నితి

సి. దంబోలిధగసతి • తాంబూలపేటిషు

దహనబింబాధరా • స్తనభ రేషు

శ్లో. హరయే జితమరుదరయే... దేవాయనముః॥ ఇద్వాది ప్రయోగాః ప్రబంధేషు బ

హనః ప్రకంఠే. కించ. తత్రైవ “ వివానుకరణంకేదిదాద్యశబ్దప్రయోజితే,,

అని “అనుకృతేస్తినాక్యంకు” అను నూత్రమునకు వ్యాఖ్యానముఁజేయుచు న ముఁజేయుచు నహోబలపండితుఁడు చెప్పివాఁడు. దీని పిండితార్థమిది—అనుకరణస హితమైనను గాకున్న సమర్థమగు సంస్కృతపద సముదాయ మాంధ్రమునఁ బ్రయోగిం ప వచ్చును. అనుకరణరహితమగు కేవలపదమును బ్రయోగించునప్పుడు శ్రవ్యతఁ నపే షింపవలయును. కావుననే వికాంపకులు మున్నగు తిరుపతివేంకటకవుల ప్రయోగ ములు మీరు వ్రాసిన “అహంతావ దీసభలో కేనచితార్కరణేన (స్వస్మక్కులుపిల్లలులేన్

క॥ ఇత్యాదులంచు నేటులో
ప్రత్యుత్తరమిచ్చురీతి పరికింపంగా
నత్యుత్తమమగుమార్గము
ప్రత్యక్షప్రమితిచూప రాదొకొయున్నా.

క॥ ఎంచుచునర్థరి శబ్దరి
యంచుబ్రయోగించినాడవగునేయనయో
జించియుఁగర్తరిభర్తరి
యంచుబ్రయోగంబు లిచ్చెనంటబోరే!

న) ఆకంఠయు జంకులేక కానిదిత్పద్యాని చెప్పగలను" అను దానివలె బరిహాసపాత్రములు. ఈప్రసంగమునం దనవసరముగా "ఒక కవి పదునైదవార్దంబు, అని ప్రయోగించె. ఆగ్రంథమునకు నదృష్ట బిరుదము మాత్రము కలదు" అని యద్భుతోత్తర రామాయణమునందలి "సీ. పదియైదవార్దంబు మొదలుగాఁగవినయి" అనుపద్యమును బురస్కరించుకొని నాదేశ్య పురుషోత్తమకవిగారి నాక్షేపించితిరి. అది ముద్రాప్రమాదము. శుద్ధపత్రికయందలి "21 వార్ద. వర్ద" అను సవరణను జూడక యాక్షేపించుట శ్రేయస్కరముగాదు. అట్టివి మీకుఁగావలసినచో "వేదసంతలు" మున్నగు లి॥ వే॥ ప్రయోగములులేనా?

"రత్నాకరభామినులకు" అని కోమటి, స్త్రీలను నర్థమునఁ బ్రయోగించియున్నారు. రత్నాకరశబ్దమునకుఁ గోమటులచునభక్త మేళాస్త్రమువలన వచ్చుకో? ఏళాస్త్రమువలన రాదో?

"వందితబుధజనలోకం" ఇందు "వందిత" యనుచో నేదోవెట్టిత్రోవఁదొక్కనగును గాని యదియు నిల్వదు"

ఆతప్పేదియో వ్రాయరాదా? నిల్చునో నిల్వదో తెలిసికొనవచ్చును "తనకుఁ దెలియనివన్నియుఁ దప్పలనుచుఁ గుకవిహాస్యంబు గావించు"

విద్యా! వద్యా! అనఁగాఁ బండితులుగలవాఁడా! యనియర్థము.

విద్యావతః యాలి. ఆనోసుపసర్గేశః. కృదంతము తద్ధితాంతగర్భము.

"ప్రజ్ఞాకూరా" యనునది కార్యకూర ఖడ్గకూరాదులవంటిది.

శరీ పుట. సం

గీ॥ బూతులాడుపదము పొగడుటయందు ని
 రూఢమగునుగాక రోచకంబు
 దోహదేయుచుండె నొవలరాయనిబూతు
 లాడుచుండెననగ నన్నలార!

ఇట్టి వెట్టికంకలు సేసి విసిగింపక యాహ్లాకము బరించుకొనుడు. పై మీసంజే
 హములు మంచువిడినట్లు విడిపోవును.

శ్లో॥ కక్షిగ్రహం వ్యాకరణోపమాన శోకాస్త వాక్యాద్యవహారతత్వ
 వాక్యస్య శేషాద్వి వృతేర్వదంతి సాన్నిధ్య తస్మిద్ధపదస్యవృద్ధాః.

“పూణశశితోడ నెమ్మోము బూతులాడు” ఇటు బూతులాడు-అతిశయో
 క్తులుపలుకును గావుననే వంది “బూతు” అనబడుచున్నాడు.

భారతమునందు.

అ.గీ. బూతువొగడినట్లు పొగడెనుపొగడంగ, వలయునేని మగుణవంతులైన
 గర్లకల్పలూది గాగలవీరుల, బొగడుచుండరాదె ప్రోద్దువోవ.

“బూమెలాడు” అనియుం బాశాంతరము.

ఉ. తొల్లిటి సత్కవీశ్వరులు ద్రోక్కినదాచులదక్క మాటుగా

వెల్లిననుప్ప రీనియమవేడులు వారలదారిజేరగా

సెల్లరు “గోడిగుడ్డులకు నీకలబీకెడువారి” నవ్వులా

చెల్ల! యికం బ్రబంధములజేయుట యెట్టులాచెప్పండి బుధుల్.

ఇందలి సామెలి లోకప్రసిద్ధమైనది. “ఈరక” శబ్దమున కపార్థములేదు. (ఈరక-
 పక్షియెఱక) కావున నించుకయ నశ్లీలాపాదకముగాని ఈసామెలితో నేక దేశమును
 గ్రహించి పలుచోట్ల “నిది యీకలబీకెడు పాకమా” యని ముదలకించుట యేమిర
 మణీయము?

ఇటు నశ్లీలార్థదాయకములగు దుష్పాకముల గొన్నింటి మీఠకదెలుపుట యప్ర
 ముతముగాదు:—

(1) “నిక్కినాము” పాకము. నానా॥ సంద॥ 58 పుట.

“యీ యాత్మవిశేషణమై తప్పక యనాచిత్యము జేయుచున్నది. అన్యత్రప్రయ
 కమైనచో నీదోషముగలుగదు. “నిక్కిన కాకవుల్” ధరంబోలరు సత్కవీశ్వరుల”

సీ॥ తొలినుండి తనకువిదైలఁజెప్పు నుజ్జను

బారిఁబారి దరిఁజేరిబూతులాడె

ప్రవరాఖ్యుఁడువిశాల వనివరూఢినిగోర

మాతాడకయెమేరమీఱిదొబ్బె

పోటుబంటయ్యను బాలసుదిండినిగాంచి

యంగవించుచుఁ గాలుపంగళించె

తెలవారుపట్లమొక్కలముగాగుహ్యప్ర

దేశమ్మునంగడు నాశనొందె

గీ॥ ననిప్రయోగింప నిందుచౌప్యమ్ములేదు

కానివాడుకయందు హాస్యానకమరు,

గానయిట్టిప్రయోగంబులూనిచెప్ప

నేలయోబూతులాడుకో నేలయయ్య!

(2) “భాంచోద్ధలంకోరు” పాకము. 1911 సం॥ డిసెంబరునెల సరస్వతి సంచిక.

ఈపదములకర్థ మాబాలగోపాలము నెఱింగినదియే. అనుకరణమందేని ఇట్టి అప భాషితములఁ జేర్పరాదు. లజ్జనువిడిచి త్రిలోకీ విజయము నేయువార లిదిపాటించకపోవుదురుగాక!

మేమవధానమునఁ గోహినూరువజ్రమును వర్ణించుచుఁ బరిమాణమున దానిని నింబముతో నుపమించితిమి. మీ రానింబకేబ్బమునకు వేదపకాయ యనునర్థముఁజేసికొని కోహినూరువజ్రమునకు వెట్టివేపకాయతో సామ్యమెట్లుగదురునని యాశ్చర్యపించుటయేగాక “నింబమంటే నిమ్మకాయ. ఆవజ్రము కోడిగ్రుడ్డంతయుండునని కొందఱువ్రాసియున్నారు. మీరు దానింబట్టి చెప్పియున్నారు. నింబకేబ్బమునుండియే నిమ్మపుట్టినదని కవులయాశయము. అంబనుండి యనుపుట్టలేదా? అని మాయభిప్రాయమును వర్ణించియు విదూషకముఖమున “నిమ్మయనునది తద్భవముగాదు. దేశ్యము” అని నిర్ధారించితిరి. అహ! ఏమిపరిజ్ఞానము? ఇటుచూడుఁడు:—“లకుచోలికుచో నింబోడహర్షంబీరనామక॥ సుర్వర్ణంబీరేదంతకేత జంభజంబీరజంభలా” అభిధానరత్నమాల. 28 పుట. సం

ఉ॥ భావవిరోధమైన పలుపల్కులు “లజ్జనువీడియుండ్రలో
కీవిజయంబు సేయు”నని కేరడమాడుట కెందునిష్కృతుల్
లేవిటులెవ్వఁడేని సవలీలగ నెజ్జఁదృఢీకరింపఁగ
వ్యావళియెల్లనింతగని యక్కట! యేమనువారలోకదా!

గీ॥ వమ్మునకునర్థమును బాగవ్రాసినార
న్యాయమును నెవ్వరేనియు సరయుక్తుడె
మీరలిచ్చుప్రయోగమ్ములే రచించె
నఖిలపూజ్యంబు శబ్దరత్నాకరంబు.

గీ॥ ఈప్రయోగాలజేసి మీ కేమిఫలము
నాపసుపరిశ్రమమ్మెల్ల నాశమాయె
ననఁగ సాఫల్యమబ్బెనే! యోర! “పంచ
పాండవులు కోళ్ల సామెత”వలె నెనుండె.

స్మృతము. “నింబు” కన్నడము. “నించే” తెలుఁగు. “నిమ్మ” అని యందలియను
క్రమణిక దేశ్యమునుట ప్రామాదికమా.

మాపడినశ్రమంబెల్ల నొక్కపరివృత్తయ్య—ఇట వమ్మయ్య— నాశమయ్యనని
యర్థము. ఇది వైకృతవిశేషము.

ఉద్యోగపర్వమునందు.

“సామ్మ నిప్పియోజనముగ వమ్మసేత”

విరాటపర్వమునందు.

“అకట యాఱడి వమ్మయిపోయె దుర్బయంబైన బలంబు” విశేషణమైనప్పుడు
గాని “వృద్ధిమైనది” యను నర్థములేదు. పిడుగునకు బియ్యమునకు నొకటేమంత్రము
చదువకుండు.

ఏనాములో మే మివధానము సేయునపుడు బ్రహ్మశ్రీ చశ్మపిశ్య వేంకటేశాస్త్రి
గారు నాఁటిసభ నలంకరించియున్నారు. గురుదేవతాప్రార్థన మొనఁగించినదివలన మేమా
యనపై నొకపద్యము చెప్పినారము. అందలియాభిప్రాయము:— “ఫలువోటుల నవధా

శా|| *శ్రీనాథాదిమహాకవీశ్వరులు ప్రాచీనార్యవాదేవతా
సూనుల్ మున్ను లిఖంపఁ బేర్వడయునా శ్లోకాలు శ్లోకాలెవి
జ్ఞానంబొప్పఁగ స్వీయపుస్తకములక సందించెయన్నారల
య్యానిర్ణీతిని పీరుదొంగలని వ్రాయఁజెల్లునే యేరికిఁ.

ఉ|| వ్రాసినకల్పనంబులు పల్కును నెత్తినయెత్తుఁగూడ వి
న్యాసముచేయువారలల గారిరి వేనకు వేలునత్కవుల్
దోసమెయద్దిచారికిఁ గుఱుహలమాదరముంటఁజేసి యా
వ్రాసినకల్పనంబులు పల్కును నెత్తినయెత్తుచేకొనక

ఉ|| ఇంతియెకాక యొక్కవిముతకు మున్నురచించినట్టి వృ
త్తాంతముకల్పనల్ మఱియునక్కరముల్ సయితమ్ముగాఁగనా
ద్యంతముపూసగుచ్చినటులనన్యకవీశుఁ డవృష్టపూర్వత
ద్యంతుఁడునుక రచించుననఁ దప్పెగుణగ్రణత్వముగిసినక.

నియై పరఁగిన వేంకటేశాస్త్రిగా రీయవధానమం దొకసభ్యుఁడు పృచ్ఛకుఁడునై యం
డుటంజేసి మాకవిత్యను మఱిత పృకాశింపఁగలదు" అని.

ఇట్లు తనసభ్యులను బొగడినందుల కాయన మమృభినందించెనుగాని యపుడు
గురువుగాఁజెప్పలేదని గ్రుద్దులాడలేదు. అపొగడికచే వారికి శిష్యులైనట్లు తేలినదట!
వహవా! ఈవాదరాయణసంబంధకల్పన మచ్చయుగా వేంకటేశాస్త్రిగారిదే. ఏమన?

సీ|| ఏనాతికొకగుబ్బ గానకాస్త్రీయు రెండవగుబ్బ సానాతీడంబరంబు

ఏనాతియలు సత్కవీశాననంబు రెండవయిల్లు చతురాననాననంబు

ఏనాతి ప్రియశిష్యుఁ డానాకుసంభవుం డటుమీదిశిష్యుండు వ్యాసమాని

ఏనాతిపుత్రుల యొద్దురుమునులు దేవమనుష్యులెల్లరుఁ జాత్రభూతులు

*ఉద్దామద్యమణిద్యుతివృత్తి కరప్రక్షిడ దర్శోపలఃఖ్యాజాలజటాలజాంగలత
టీ నిష్కూజికోయప్తయః మురారిః

శా|| మాళిం.....ప్రాలేయాహిత సంప్రదీప్తకిరణ ప్రక్షిడదర్శోపలఃఖ్యా
జాలజటాలజాంగలతటీ వాచాలకోయప్తియై. హరవిలాసయు

మ॥ * “కవితావేశముచే జనించియు నువిజ్ఞానస్వరూపంబునా
 కవి నుంజూపు పరిభ్రమించు నలయాకాశంబుపైనుండియూ
 భువికి భూమినినుండియు దివికి”నాక ముక జెప్పు నాంగ్లేయన
 త్కవివాక్యంబులజూచుకొండదియె శంకల్ దీర్చి మేల్ కూర్చెడుక
 చ॥ “హృదయగతింబురాతనకవీశ్వరులేగని త్రోవలేదఁ”టం
 చుదితసరస్వతీపటుదయోదయుఁడూర్జితనదుష్కవిప్రధా
 చ్చిదురుఁడు సంకుసాలనరసింహకవింద్రుఁడు చెప్పఁబోఁడె జో
 కదగఁగల్గెబ్రాధమైన కవికర్ణరసాయనమందుఁబొందుగక
 శా॥ † కాశీఖండమునంగలట్టియొకచోక్కంబొనమానంబువి
 జ్ఞేశానుండలకుట్టినామ కవిబంహిష్ఠుండు తంజావూరి
 దేశాధీశుని లక్ష్మ్యపెట్టనిమహా ధీరుండతండే రనా
 వేశత్వంబునఁగాక చేర్చుకొనునే స్వీయప్రబంధంబునక

ఇందు సరస్వతికి మొదటికిప్పుడు వాల్మీకియనియు నటుమీదికిప్పుడు
 వ్యాసహరియనియు మూడవపాదమున జెప్పఁబడియున్నది. సరస్వతియొద్ద వీరిరువు
 రు విద్యాభ్యాసముజేసినని యేమహాకవియుఁ జెప్పియుండలేదు. అచ్చటచ్చట గొం
 దఱుకవులు సరస్వతి మాకుండల్లియనియు, మఱికొంద టుపాస్యదైవతమనియు, మఱి
 యొందఱు భార్యయనియుఁ జెప్పకొను వాడుకగలదు. దానింజూచి యీగ్రంథ
 కన్తి వాల్మీకియు వ్యాసుఁడును సరస్వతికి కిష్కలనికల్పించెను. వీరు కిష్కలుగారు,
 సరస్వతి నుపాసించువారు. మొదటికవి వాల్మీకియనియు, రెండవవి వ్యాసుఁడనియు

*The poet's eye in a fine Frenzy rolling.

Doth glance from heaven to earth, from earth

to heaven.

Shakespeare's *Midsummer Night's Dream*.

Act V. Scene I.

†కృతాంత మహిషాస్త్రీవేదు ఘంటారవః వ్యాసః

కృతాంత మహిషాస్త్రీవేదు ఘంటారవః కుట్టిః

గీ॥ *వ్యాసమునియేగనట్టి త్రోవలునుగలవె
 †మాఘకవికూర్పకున్నట్టి మాటకలదె
 ‡కాళిదాసుండునొడువకకలదె యుపమ
 కానకవిమాత్రుడెల్ల దొంగయెతలంప.

చ॥ ఏతరులమాట చెప్పగను నేటికిమాటికిసర్వసత్కవి
 ప్రతటికినొజ్జయై, పలుకుపల్కునఁ బుల్కునఁజూచుశారదా
 సతిగలకాళిదాసుడెవిశారదమైన పురాణధోరణుల్
 మతియుతులెల్ల మెచ్చుగను మాటికొనెందనకావ్యపద్ధతిఁ

మ॥ ఇట్లులన్యోన్యసుభావముల్ గలియఁబోకింపారుపొత్తుంబులె
 ప్పటికేచుండవు చొర్యమీచుదని యెవ్వారేనినేకాలమం
 దిటులంబల్కురు పల్కు వారలరరే! యేతెంచియున్నారలి
 ప్పటికిస్మిరలు, సంతసంబుగలిగెంబ్రాజ్ఞత్వముపైంగెడికె.

ఉ॥ నాకుజమానివ్యాసముని నాయకునింబలుకుంబడంతిక
 న్నాకుకొమారులన్న నిది. నశామికోతప్పుబలారెకల్పనం

హృదయముననుండుటచే నీయన సరస్వతికి మొదటిశిష్యుడనియు రెండవశిష్యుడని
 యు బ్రనుని వ్రాసియుండును. ఇట్లువ్రాయుటకు మఱియొక కారణముఁగూడఁ గనుప
 టుచున్నది. “సంగీతమపిసాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయమ్” అను శ్లోకపాదార్థ
 మును దస్కరించి “ఏనాతికొకగుబ్బ గానశాస్త్రంబు రెండవగుబ్బ సాహితీడఁబరంబు”
 అని మొదటిపాదమునువ్రాసి యట్లే రెండవపాదమునుగూడ వ్రాయఁగడంగి యొకయు
 ల్లు సత్కవికాననమనియు రెండవయిల్లు చతురానననమనియుఁ గ్రమభంగముగాకుండనే
 నుడివెను, కాని చతురాననశబ్దమువై నానశబ్దమువేయుట చింత్యము. ఇంచ్రియకాక
 బ్రహ్మదేవుని నాల్గమోములందు సరస్వతి నివసించియున్నదని కవులు ఘోషించుచుం
 డఁగా నాననంబని యేకవచనముఁ బ్రయోగించుట యప్రయుక్తము. జాత్యేకవచనము

* వ్యాసోచ్ఛిష్టం జగత్సర్వమ్. †నవసర్గేగతే మాఘేనవశబ్దోనవిద్యతే. ‡ఈ
 మాకాళిదాసస్య. ఏతశ్చ ఘోష బుద్ధచరితము. చూ. అప్పాకాష్ఠి విద్యావాజసతి
 మాళినికాగ్నిమిత్రపీఠిక. చూ. అగ్ని పురాణము, శివపురాణము. రామాయణములు. చూ

బేకనలబట్టరాదనివహించితిరొక్కొ! ప్రతిజ్ఞ! నేటితో

మీకుముణంబులీతెగవిమిత్రులు! మూయుడుమీవరాంగముల్

శా॥ ఔరా! యెంతటిదుర్వివాదములుస్వాహంభావసంసూచ్యహం

కారంబుల్కవికోటికిచ్చెడు వషట్కారంబులయ్యారె ధి

క్కారంబుల్ వరవాజ్ఞయంబునకున్యక్కారంబులాహ! యలం

కారంబుల్ నయగారముల్ కడుఁ బ్రతీకారంబులుంగారముల్

ఉ॥ చాలవిచారణంబులును జర్చలుశోధనలుంబొనర్చి “ముం

గాల” పదంబుపొంతఁగల “కాఱను” ధాతుప్రదుష్టమంచునాఁ

జాలదు, లేదుమీరెటులొసంధిలఁ జేసినసాహచర్యమీ

యేలలఁబాడినేమియగు నేవజనింపదె యావత్రావినన్

ఉ॥ *సీసమునందుఁ బాదములశేషములొక్కవిధానఁజెప్పన

భ్యాసితశీక్ష లేదనుట పాదముకోసమునెప్పుకొందమీ

దోసముపూర్వపుంగవుల దోసమువారలకిట్టిదోసముం

దోసముచేసెఁగన్గెనుండి తొల్లిటికై సరికబ్బపుంగముల్

నుటయుం బోలదు. బ్రహ్మకు నాల్గమోములుగలవని యెఱుంగనివారలైన సమన్వయం
చుకొందురనుటకునుజకురాననకబ్బమునాల్గమోములుగలవాడని మేలుకొలుపుచున్నది.
ఇట్లు గ్రమభంగముగాకుండ వ్రాయుటకే వాల్మీకి మొదటిశిష్యుడనియు వ్యాసుడు
రెండవశిష్యుడనియు నుడువుట. తుదకు విసుగుఁజెంది నాల్గవపాదము నెట్లయినఁబూ
రిఁజేయుట నెంచి యందుఁ గ్రమభంగమునకొప్పుకొనిరి. ఈరీతి నీగ్రంథమునఁ బలుతా
వుల మొదటిపాదముతో సరియైనపాదములు నుడువలేమిఁ గ్రమభంగము చూజట్టుచు
న్నది.

సీ॥ ముంగాల సింగారముంగా(ర) మేలుబంగారు రంగారు లంగాధరించి

దబ్బకాయలఁజూచి యబ్బగారనిలిచు గబ్బిగుబ్బలఁగంచు కమ్మదొడిగి

మూఁడు నాలుగుపాదములు నిట్టేచెడినవి. మఱియు మొదటిపాదమునందు ముంగాల

కబ్బ సాహచర్యమునఁ గాఱుధాతువు విపరీతార్థప్రదమై యేవపుట్టించుచున్నది.

*పొండురంగ మాహాత్మ్యము. చూ.

- ఉ॥ అంబుజనూలిగేహిని దయందొరలుంగద నెక్కచోసయ
త్నంబుగఁగొంత, పైనియతనంబును జేసినదానితోడనా
మ్యంబుగనుండఁబోవదనియందఱు సత్కృతలొప్పికొండుదై
వంబునుమానుషంబు నిఱువాగునుఁబొల్వ వె యిత భేదముల్
- చ॥ యతనములేక యొక్కొకటనగ్గలమై పరువెత్తుధార,పై
సతుకదయొతకూర్చినను నట్టిటుమార్చినఁ గానిసుందరా
యితమయిపాఱునట్టియల యేఱులవంకలువానిడొంకల
దృఢతమగురీతినందమునఁ బొల్చునె? కృత్రిమపుందరంగిఁబల్
- చ॥ రసముగఁజెప్పుచుండు కవిరాజులుశబ్దములందాడంబరం
బెనఁగఁగఁజేయనీకొనరకృత్రిమ మైచనుదెంచుశబ్దపుం
బనయెయటన్నిలంబును బైనిబయత్నముచేయకుంటచేఁ
బొనఁగునుగొందజేవపడఁబోలఁగఁ బోలునుగాక వారికి
- చ॥ అహమిక జేసి యందఱనుహాస్యముచేసెడియట్టహాసమ
న్వహమునుదజ్ఞకోటికిని నక్కట! యేవనుజేసెఁబ్రతికా
ప్రహసనమింతకెచ్చుకనఁబట్టెడు దుస్థితియందుడిందెడుకా
బహుళతరానుభూతిమెయిఁ బట్టనియీనునువెల్లగ్గక్కుచుకా

సూత్రము:—

- సీ॥ ఏతాదృశస్థితి భూతివిఖ్యాతి విద్యాతి శయద్యోతి తాంతగునకు
సంస్కృతాంధ్రకవిత్వ సారస్యమారంద ధారామధుక రామితకుభచుతికి
జెలమయామాత్య సంవితపుష్కరాశికి గామేశ్వరాంబికా గర్భమణికి.
ఇక మిరువాసిన యంతర్నాటకమును బ్రతిహతమునీయ నీయట్టహాసమున
కనుబంధముగా సుకప్రహసనముపక్రమింపఁబడుచున్నది.
పత్రికాప్రహసనము.

- చ. యతిచెడకుండఁ; బ్రాసముల నట్టిటుగూర్చునువేళ నర్థసం
గతి చెడకుండఁ; భావములఁ గల్పనఁ జేసెడునప్పు లొకస

ఉ॥ అక్కట! యేర్పొవాసిరని యట్టివిధానముగాఁగ, నందులోఁ
జెక్కుచెమర్పకుండఁగను జెన్నటివాఁతలువ్రాసినారలీ
కక్కినకూఁటినిందినఁగఁ గట్టిన గుడ్డను గట్ట, నేటికిఁ
“మక్కికిమక్కి”యన్నటులు మార్పఁగ నేటికి మాయలేటికిఁ.

సీ॥ అతిగణ్యమైన విద్యావంశముం బుర

స్కరణముచేసి సోదరులుమీరు

ఒకకొంచెమేనినె ప్పికొనిన నెప్పికో

కుండియున్నను సతీర్థ్యలరుమీరు

సాప్తపదీనంబు సఖ్యంబనంగ స

మీహితులైన న్నేహితులుమీరు

కవితపత్రికకుఁ బ్రాకట్యముంగొనితేరఁ

గలిగిన దర్బారుకపులుమీర

గీ॥ లగుట నింతగవ్రాయఁగా నవసరమ్ము

యెవ్వఁడోయిటుమాదున్న యీనినదన కాని

నదియుఁగూడ విచారింపకచ్చువేయు

నట్టివారలెయైనచో ననవసరము.

ఉ॥ పత్రికయన్నఁబాడరె నపాత్రపువ్యాసములెన్ని యేనిఁ దా
మాత్రమునెల్లమోయుటనుమాటలుండఁగ నెల్లవేళ స
ర్వత్రయనేకరూపములచారిగఁబొందియు వ్యాప్తిజేయు, దు
ర్గాత్రతనెప్పు హాస్యకరుకై వడిదాప్యముకావడించుచుక.

ఉ॥ “పత్రికలందగన్నడుపువారె జగమ్మునునడ్పనట్టిసా
భ్రాత్రమునెందువార”నికరంబునుమీరుగ్రహించియున్నచో.

మృతిచెడకుండఁ; బండితులు మాటనకుండఁ; సహావధానులై

కృతులొనరించి మించెడు కవీంద్రులకుకై యశమబ్బుఁగావుతక.

(నాంద్యంతమున)

గృతిమమిట్లుచేయర యకించినతఁ బెడఁబాపికోలుకై
నైతును నన్నముందినఁగ నేతురె దుష్పదకుంజవర్తులై.

ఉ॥ పాపముపత్రికాధిపులు వారొనరించునదేమియుండునే
దోపరబాధకై యెవరోయొక్కరుపంపినఁజూడఁబోరు ము
ద్రాపితమానదే శ్రుతివిధంబుగ మేటి ప్రమాణమానస
ద్రూపమహిపకాపశద నూపిత దుర్భర శాసనంబనఁ.

చ॥ శకటిక కేని డబ్బుకనఁజాలక వేసగున్యాయవాదిడాం
బిక మొనరించురీతి బరగీతి మొకించుక లేక యెవ్వరే
నొకరెదోపంపనచ్చుపడనూల్కొనఁజేసిడి పత్రికాధిప
ప్రకరము “పోస్టు” వాని న్యయపద్ధతి సుద్ధతిసేయుఁగావుతఁ.

సీ॥ శవగంధసంకులంబుపు విరజకుడువృ
ప్రతికకును భేదబాధలేదు
ముక్కుమూయించెడి మురుగుకాల్వకుడువృ
ప్రతికకును భేదబాధలేదు
అపవాదపుట్టించు నపశదునకు వృ
ప్రతికకును భేదబాధలేదు
అటుడబ్బుగొనిమించు నపసాక్షికిండువృ
ప్రతికకును భేదబాధలేదు

గీ॥ ఎవరివానిని వారలునెత్తిపట్టి
లేనిపోనిప్రసంగ మెంతేనిదాము

సూత్రధారుడు—(కలయఁజూచి సంతసముతో) ఆహా! నేటికభకు విచ్చేసినవా
రందఱు బడిపిల్లలే. ఇట్టివిద్వాంసులయెదుట నాయాట బాగుగసాగును. (తెరవంక
కుఁ దిరిగి) విదూషకా! యిటురమ్ము. (ప్రవేశించి)

విదూ—ఆహాహాహా!

సూత్ర—(కోపముతో) ఏమిటి యిటువృహసము?

న్రాయువ్రాయసకాండ్రఁ జేపట్టియాడు
పత్రికలఁజూచి యాదరంపడు నెవండు?

ఉ॥ గ్రామ్యముపాడు జేయునని గందరగోళమెకాని పత్రికల్
గ్రామ్యపుబ్లికేషన్లమును గ్రందుగ బాడు మెనర్పునిట్టి దు
ష్కామ్యపుబ్లికేషన్ తమ మొగంబు తెలుగు నెఱింగి యశార! నీ
రమ్యముగాఁగ దూఱునట రాజితకీర్తుల సత్క-వీశులక.

శా॥ సామాన్యంబుగఁ బత్రికాధిపతులీషత్వాండితింబొదియాం
గ్లోమర్యాదనుగూడ నేర్పుటను నీగోలల్ తటస్థించు నీ
స్వాముల్ పూర్ణ పుణ్యాండితింగనివిమర్శంబుల్ పొనర్పంగ నీ
వ్యామోహంబునశించుఁ గాదనర యాపై నెవ్వరేన్ బుధుల్.

ఉ॥ వీలునుజాలులేని యవివేకులు వ్రాసిన వ్రాతల్లె మీ
మూలమునంజగమ్ములను మోసముజేసెను వావదూకులున్
శీలవదగ్రణ్యులయి చెన్నలరారిరి పండితోత్తముల్
గేలియొనర్పఁగాఁబడిరి కీరితిఁజెందిరి పండితబ్రువుల్

సీ॥ మందుమాకులయ సామాన్యగుణంబులఁ

బ్రకటింపఁగలలోకవంచకులుగ

రంగురంగులుగఁ బ్రతములందు బామ్మలఁ

గీలిండు నలయైంద్రజాలికులుగ

.. వెడనవ్వుపుట్టించు విషయంబులసతంబు

పాటవంబుగఁ గూర్పు నాటకులుగఁ

విదూ—(నవ్వుచు) అట్లహాస మిదివఱకీయైనది. ఇది ప్రహసనము.

నూత్ర—అలాగా? అట్లయిన నీప్రహసన మెవరినిగూఱించి?

విదూ—“అప్పా! యిది భూలోకమా?” యన్నట్లడుగుచుంటివే. నీవొనరించిన నాంది
లో, దిరుపతి వేంకటేశ పులు గుంటూరులోఁ జేసిన కంటువధానము నెట్టి పొడువలేదా?

దమకున్న జ్ఞానలేశమె గొప్పయనిమదిఁ

బరికింపఁగల బ్రహ్మబంధువులుగ

గీ॥ శ్రీయఁగాభాంకుఁ డమ్మ మీచేతిమీఁద

మీయధిపతులవారికి మేలుఁగూర్పు

వ్రాయువ్రాయస కాండ్రురవారిపారిఁ

గలితమతులారపత్రికాకాంతలార!

ఉ॥ “ఆలుపత్రివ్రతాతీలకమై యశమందిన, భర్త కామిసి

లోలుఁడునై యక్కిరి కిపిలోనగు, గేహినిఱంకుటాల్లునై

శేలియొనర్పఁగాఁబడియక్కిరి కిలోఁగిన, భర్త యేకప

త్నీలలితుండునె” ననువిసేతియుదూరముమీఁకుబ్రతికల్!

సీ॥ బ్రహ్మసమాజవర్తనులయ్య శాఖాభి

మానప్రవృత్తులమానలేరు

శాఖాభిమానప్రసక్తప్రసంగంబు

మానివేయుదుమని మానలేరు

“క్రిందనేపడినను గెల్చిమాకోడి” య

స్థాటల నింకైనమానలేరు

పంశితదూషణావ్యాసమ్ములచ్చొత్తు

మంకుతనంబింకమానలేరు

గీ॥ మీయధిపతులు వారితో హాయిగాఁగ

నెట్లుకాఁపురముంటిరో యెఱుంగమమ్మ

మీయపాంసులతనుమేముమెచ్చవలదె

కలితమతులార పత్రికాకాంతలార!

సీ॥ తెలిసినచో యధార్థుల యధార్థములున్న

ప్రకరించుచుఁ బ్రకటింపుఁడమ్మ

తెలియనిచో విమూఢుల దౌష్ట్యములనైనఁ
గొండాకప్రకటింపకుండుడమ్మ

భూషించుచోదాను బోరగిలంబను
మాదిరి మికనమ్మతమెయమ్మ

త్తిబ్బచో మిగులనుద్రేకంబుపుట్టించు
మార్గమ్ముమీరలు మానుడమ్మ

గీ॥ లోకమున కెల్ల మీకునాలోకమిచ్చు
జ్ఞానచక్రుప్రకలిగెనుగాన మరలఁ
జెప్పనదియేమికలదు సుశీలలార!
కలితమతులార! పత్రికాకాంతలార!

సీ॥ “ఎడ్వర్డు టైజుమెంట్ల” ప్రకటించుట
పరమావధిగ నెంచు ప్రాజ్ఞులార!

“కాలముల్”నిండింపజాలుట పత్రికా
ధిపులలక్షణమను ధీరులార!

“టూలెట్టు”టంచుఁ బ్రతాలలోఁ దాటికా
యలయంత వేయు పెద్దన్నలార!

“ఎడిటోరియలునందుఁ” జెప్పవ్రాతలనువ్రాయ
సాహసించెడు మహాచతురులార!

గీ॥ పత్రికాకాంతలను వెలపడఁతుకలుగఁ
జేయ నెంచకుడ చు! నారాయణ విట
దూషితలుకాంతలెప్పుడు త్రోవలోని
కరుగుదెంచనివిధముమీ రరయకుండె?

సీ॥ వెలసెనేయొక్క డాంధ్రులయందు బాలగం

గాధరునంత యగాధమూర్తి

పాడమేనేయాంధ్రుల పుడమియందు సురేంద్రు

నంతటికీరితి నలరువక్త

వెడలెనేత్రైలింగ విషయమందును లాల

మోహనునింబోలు స్ఫూర్తి

పాడనూపెనేయాంధ్ర భూఖండమందును

నరవిందునంతటి యలఘమూర్తి

గీ॥ పుట్టచేయప్పశాస్త్రిని బోలువాడు

ఏదిచూపింపుఁడొకనిజే యెత్తివీడ

టంచుమనయాంధ్రదేశమ్మునందు నందు

నందులకుఁ బ్రతికల్ పుట్టియిన్నివేలు?

గీ॥ ఉభయపక్షాభిమానంబు నెత్తిపట్టి

పూసికొనివచ్చి వెట్టిగబూకరించి

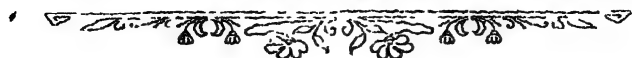
కలతవెట్టెడు పత్రికాకులరవంబు

నోరుమూయించుతమలగుంటూరుసీను

CHANDRIKA PRESS GUNTUR
Proprietors
B. L. KANTAM & SON
Artistic Printers and High Class Binders

PARVATIPARINAYAM.

A DRAMA IN FIVE ACTS.

BY

CHILAKAMARTY LAKSHMI NARASIMHAM

Author of

Gayopakhyanam, Soundaryatilaka and
Karpuramanjary etc. etc.

OSMANIA UNIVERSITY
COLLEGE LIBRARY.

2000 Copies.

Mattai Subba Row

Publisher and General Merchant

RAJAHMUNDRY.

1919.

Copy-right.]

[Price 0-6-0.

పార్వతీపరిణయనాటకము

ఇది

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముచే

రచియింపబడినది.

2000 పేజులు.

గానమహేంద్రవరము.

మల్లే సుబ్బారావుచే

కీర్తివిద్యానిలయముద్రాక్షరశాలయము

ముద్రించి ప్రకటింపబడియె.

1919.

ఉ పా ధ్న త ము.

చిన్నతనమునుండియుఁ జనుఁగుబాసలో నాకుఁ గొండొక యధిరుచి యుండుటచే నీవఱకు నారచించిన వచనకావ్యములకుఁ దోడుగ నెద్దియేని యొకమహాకవి పూజిత మగునాటకమును గీర్వాణభాషనుండి యాంధ్రీకరింపవలయునని నేను దలపోయుచుండి నాన్నేహితులలో నొకగు బాణకవిపూజిత మగు పార్వతీపరిణయము గనంతముగ నున్నదనియు దానిఁ దెలిసింపు మనియు నాతోఁ జెప్పిరి. అంతట నే నాపుస్తకముఁ దెప్పించి చదివి మఱియొకవ్యాసపత్రి యొకమిత్రునియొద్ద నుండిగాఁ దెచ్చి రెంటినిఁ బోల్చి చూచి పాఠములయందున్న స్వల్పభేదములను నాబాధికి యుక్తమని తోచినట్లు సవరించి గ్రహించి యీచిన్ననాకటము నాంధ్రీకరించితిని. రసనంతముగ నన్న మూలగంఁగమునందలి సారస్వత మేమియుఁ జెప్పకుండి దుఁగనవలయునని పూర్వమునుచితిని. నావీర్యమును నే నెంతవఱకు నెరఁచెనో దెప్పటకు నే నస్సమర్థుఁడను. ఆవిషయమును గుణగోసాణచణబుద్ధులయిన చదువులు నిర్ణయింతురని వాఁకి విశుదమన్నాఁడును. నా కీ గ్రంథము నాంధ్రీకరించుటలోఁ దోడుపడిన బ్రహ్మశ్రీ యాకుండి వ్యాసమూర్తికాస్తురివారికిని బ్రహ్మశ్రీ తోటూరి డక్షిణామూర్తి కాస్తురివానికి ననేక నమస్కారములు కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా నొనర్చు మహాకవియగు బాణానిఁ గూర్చి యిందుక పరిసంగించెదను.

బా ణ కి వి

ఇతఁడు సంస్కృతకవులలో మిగుల సుప్రసిద్ధుఁడు. ఇతఁడు కాస్మీరదేశమన జననమొందెను. తండ్రి చిత్రభానుఁడు; తల్లి రాజదేవి. ఇతని లెల్లిదండ్రు లిరువురును బాల్యమునందే గతింపఁగా స్వయంకృషివలన నితఁ డసమానసాహిత్యమును నిరాఘాటకవిత్వమును సంపాదించెను. ఇతని పాండిత్య మసమానము. పండితప్రకరముచేత నత్యంతముఁ గొనియాడబడు హర్షచరిత్రము, కాదంబరి యను వచనకావ్యముల నీబాణుఁడే రచియించెను. పద్యకావ్యము లెవ్వియోనితఁడు రచియించినట్లు కనబడదు. కాని పార్వతీపరిణయనాటకము, చండికాశతకముగూడ నితనిచే రచియింపఁబడినవి. పార్వతీపరిణయమునందును రత్నావళియందునుఁ గల సామ్యవర్ణనలు చూచి కొందఱు రత్నావళినాటకమునుఁగూడ బాణుఁడే చేసి కర్తృత్వము తనప్రభువగు హర్షవర్ధనునందాఁగఁపించెనని వ్యాసియున్నాఁడు. పార్వతీపరిణయమునుఁ జండికాశతకమునుఁ జేయుటచేత నితఁడు శివభక్తుఁడని తెలుపవచ్చును. ఇతఁడు తక్కిన సంస్కృతకవులవలెఁ బద్యకావ్యముల రచియింపవచ్చున నధిక సాహితీపటిమవలనను, రసపుష్టి బాహుళ్యము వలనను శబ్దసౌష్ఠ్యమువలననుఁ గథాచమత్కృతివలననుఁ గల్పనాపాఁగల్గ్యము వలనను నీకవిశిఖామణి పద్యకావ్యముల రచియించిన మాఘ, భాంబి, శ్రీహర్ష, కాళిదాసాదులతో సమానగౌరవమును గాంచుచున్నాఁడు. సంస్కృతమునందు గద్యకావ్యములకు

దానిని ప్రతిఫలనముగా తీసికొనిన సాహసపండితుడే. వీని మాటలు నవలంబించి సుబంధము వాసవదత్తకు, దండి దశకుమారచరిత్రమున గద్యములగు రచించిరి. ఇతని యందు గీర్వాణకవులగు గలిగినగౌరవ మీతిని నాటకమునూట్టియు శతకమునూట్టియుగాక కాదంటే పార్థమత్యలవలనే యయి యున్నది. కాదంటే రసజ్ఞానం నహారోపి నరోచయోః * యను లోకోక్తిలట్టి విద్వాంసులు కాదంటేయు దెన్నిగుణవిశేషములు కనుపట్టి నాగ్యోక్తిలను గౌరవించిలో లేటపడును. కాదంటే శబ్దమునకు మద్యమని మాడ నర్థముండుటచే నారసముద్రాకనవారు పరవశత్వము నొందుమరని పండితులు శ్లేషించి యున్నారు. “బాణోచ్ఛిష్టం జగత్స్వయం” అని యింక లోకోక్తియున్నది. ప్రపంచమంతయు ననగా భాషాప్రపంచ మంటయు బాణుని యెంగిలియే యని దాని యర్థము. సంస్కృతము నందు బాణుడు ప్రయోగింపక విడిచినశబ్దముగాని, నర్ణింపక విడిచిన యంశముగాని లేదని దాని భావము. ఆంధ్రసప్తశతి చేసిన గోవర్ధనాచార్యుల వారు బాణుడు “పుంభావసరస్వతి” యని వ్యాసించున్నారు. జయదేవుడు తనప్రసన్నరాసునాటకమున గవుల బ్రశంసించుచు “బాణుడు సరస్వతికి పుష్పబాణుడని” నుతియించినాడు ఇంక ననేకులు వ్రాసినకవులు బాణుని బహులధులు నుతింపచి యున్నారు.

మనము ప్రాచ్యకాలమునందు దేశచిత్రములు వ్రాయకపోవుటచే నిట్టికవిసార్వభౌము లేవాటివారో, యెందు వసియించిరో, యెట్లు తమజీవితకాలము గడిపిరో తెలియుటకు మనకు శక్యముగాకయున్నది. అదృష్టవశమున వీబాణునికాలము నిర్ణయంపక గొన్నియూధారములు దొరకినవి. ఈకవి కాలము నిర్ణయించుటకు వాని ప్రభువైన పార్థవర్ధనునికాలము తెలిసికొనవలయును. ఈపార్థవర్ధనునికాలము తెలియుటకు వాని సమకాలికుడైన యొక విదేశీయుని గ్రంథ మాధారము చేసికొనవలయును. హయపు నుత్సాగము చీనాత్పాద్మ డొకడు పౌద్ధమతమునకు బుట్టిలగు భరతఖండమునుండి తమిళగ్రంథములను గొనిపోచి వచ్చి యానెతుకీతాచల మగు దేశముంతయుం బడునాటు సంస్కృతమును తిరిగి తానుజూచిన రాజులగుంట్లము, దేశములగుంట్లయు నసిత్ర వ్యాసినాడు. అదియే మనకి దు సుఖ్యమును యూధారయియున్నది. ఆచార్యముబట్టియు నిరూధారములబట్టియుం జుప్రకాశలు వ్యాసినట్లు నే నిందు వాంయుచును. కన్యాశుల్కదేశమున బ్రభాకరవర్ధనుడు పాఠింపబడినను. అతని మరణానంతరమున వాని పెద్దోడును రాజ్యవర్ధనుడు రాజయ్యెను. కర్ణమవర్ణ దేశాధీశ్వరుడైన శకాంకధూపాలుడు రాజ్యవర్ధనునిపై దిండెత్తి వానిని జంపగా ముత్రులు వాని తమ్ముడగుపార్థవర్ధనునికి కలిపియ్యి పనుటకుతో రాజ్యముగని పట్టాభిషేకము జేసిరి. కన్యాశుల్కము నేలినగాజులతో నితడు గనుం గొనిడుడు. ఇతడు పౌద్ధ మతమునం దిర్శంతాదము కలనాడయి సుగుణుండుడయి యనేకవోదములను,

* కాదంటే రసజ్ఞానము ప్రియముగాదని కామహుడు పియనవారుడు ననడు.

వైద్యశాలలను, స్తూపములను గట్టించి ధన్యుడయ్యెను. చీనాదేశీయుఁ డగుహయపు నుత్సాంగు కామరూపదేశమునందు నాలందమృతమునందుండఁగా, హర్షవర్ధనుఁడు వానిని బిలువనంపి యాదరించి, రాకఁగూర్చియు, వానిదేశమునందలి చిత్రములనుఁ గూర్చియు వనేకప్రశ్నలను లడిగి సంతృప్తుఁ డయ్యెను. చీనాదేశీయుఁడు మనదేశముఁ గ్రీస్తుశకము ౪29 సంవత్సరము మొదలు 645 సంవత్సరమువఱకుఁ దిరిగెను. కాబట్టి హర్షవర్ధనుఁ డాకాలపువాఁ డగుటకు సంశయముండదు. ఇదిగాక కొన్ని యింరాధారములఁబట్టి హర్షవర్ధనుఁడు క్రీ.శ. 610 మొదలు 650 సంవత్సరములవఱకు కన్యాకుబ్జము నేలినట్లు ఛరిత్రకారులు నిర్ణయించిరి. కాబట్టి హర్షవర్ధనుని యాస్థానపండితకవి యగు బాణుఁడు క్రీస్తుశకము సప్తమశతాబ్దిప్రారంభమున నుండకతప్పదు. బాణుఁడు తన యేలిక యగునారాజుచరిత్రమును హర్షచరిత్రమును వచనప్రబంధరూపముగా రచియించి యున్నాఁడు.

పార్వతీపరిణయ నాటకమునకుఁ గథాంశమును బాణుఁడు స్కాంధపురాణము నుండి గ్రహించెను. విక్రమాదిత్యుని సభలోనుండునట్టియు నిందుమించుగ నూతేం యు బాణునికన్నఁ బూర్వుడగునట్టియు కాళిదాసీకథనే స్కాంధమునుండి గ్రహించి కుమారసంభవము మహాకావ్యముఁ జేసెను. ఈ యిరువురు నొకమాల గ్రంథమునుండియే కథ గ్రహించుటచేతనో యొకరిపుస్తకమును రెండవవారు చదువుటచేతనో నుతియేపేతువుచేతనో కుమారసంభవ పార్వతీపరిణయములలోఁ గొన్ని సామ్యవర్ణనలు కలవు. ప్రాయశః బాణుఁడు తనకుఁబూర్వుడయిన కాళిదాసుకవిత్యమునందలి గౌరవముచేత నాగ్రంథము చక్కఁగాఁ బరియించుటచే నందలి కొన్నిమాటలు, వర్ణనలు నిందుఁ బడియుండవచ్చునని పండితులుకొందఁ జెప్పిప్రాయపడియుండిరి. కొన్ని యట్లున్నను, స్వభావవర్ణనము, పదలాలిత్యము, రసపుష్టి, మృదుకైలి మొదలగువిషయములలో బాణుఁడును కాళిదాసునకుఁ దీసిపోవువాఁడు కాఁడని పెక్కుపండితులు వ్రాసియున్నారు. ఈనాటకమునందు నారదుఁడు మహానాయకపథమునుండి క్రిందికి దిగునప్పుడును, మూఁడివయంకమునందు వసంతము వర్ణించిన యప్పుడును, నాటకవయంకమున శంకరుని బ్రహ్మచారివేషమును వర్ణించినప్పుడు చేయఁబడిన కల్పనలు చదువువారి కామాట నిజమని తోచకమాడను. సంస్కృతమునం దింత రసవంతమైన యీనాటకమునుఁ దెలిగించుటలో నాయొనర్చినవోములను గణింపక పండితులు గుణములేవైనను గొన్ని గ్రహించి యీగ్రంథము నాదరింపఁ బూర్ణించుచున్నాడను.

ఇట్లు విన్నవించు;

విధేయుఁడు;

గ్రంథం.

ఈనాటక మ.నందుపచ్చ పాత్రములు.

పురుషులు.

శంకరుడు—కథానాయకుడు.
 హిమవంతుడు—పార్వతితండ్రి.
 నారదుడు—దేవఋషి.
 మహేంద్రుడు—దేవతలరాజు.
 దేవనంది—ఇంద్రసేవకుడు.
 బృహస్పతి—దేవగురువు.
 దేవలుడు—దేవమాత.
 కాముడు—మన్మథుడు.
 వసంతుడు—మన్మథమిత్రుడు.
 నంది—శంకరుని సేవకుడు.
 శిలాధరుడు—హిమవంతుని సేవకుడు.
 క్షిప్రు—
 బ్రహ్మ—
 సూత్రధారుడు—

స్త్రీలు.

పార్వతి—హిమవంతునికూతురు (కథానాయిక).
 మేన—పార్వతితల్లి.
 వాసుతిక—వనదేవత.
 రంభ—దేవవేళ.
 రతి—కామునిభార్య.
 జయ—
 విజయ— } పార్వతి చెలికత్తెలు
 కాశికి—హిమవంతుని యింటనున్న యొకయోగిని.
 నటి—

ఇంకను నిందు విద్యాధరులు, కులపర్వతములు, భూతము, పృథ్వాంగనలు సంద
 'రాభినుసారముగా వత్తురు.

శ్రీ

పార్వతీపరిణయనాటకము

నాంది.

ః మొదల శ్రేష్ఠును నెఱిగె హరుమొగంబు జూడ నానక్తమై
పొదున నిన్గ కలంగి భూమపు నెపయ్యం బూని మోడ్పొంది భ
ర్తృదృగై క్కంబయి తిప్పట న్నరభ సోద్యుల్లి స్వమ స్వామిల
స్పదమై పాల్చెను పార్వతీపరిణయచద్యుష్టి మ మ్మేలుతక్.

మఱియు :—

తే. గీ. అన్య లగువా లకు నసమాన్య మగుచు

బిబిబుదర్పంపురావగు పచ్చవిల్లు

నఘటితఘటనాతిసమర్థ మైనప్రభుత

స్థిరమనస్కులొం దెను మేలుఁదెచ్చుఁగాత.

నూత్రాధ్యాయం—(నాంద్యంతమందు సప్రణామముగ నంజలిఁ బట్టి)

క. అమితబ్రహ్మాండమటుం

బయనను ల గొడవఁజేయు పంపూర్ణానం

దమయులు పురాణద పతు

లుమామహేశ్వరులు భూతి యొసఁగుత మాకు.

ని పుష్పాంజలిఁ జల్లి తెరవంకఁ జూచి ఓసీ ! యిటు రా.

నటి—(ప్రవేశించి) అయ్యా ! ఇ గో నేను వచ్చినాను.

నూత్రా—ఓసీ ! యీసభ యిప్పుడు పార్వతీపరిణయ మను నొకానొక యభి

రూపకమును జూడఁగోరుచున్నది నునా !

నటి—అయ్యా ! యది యేకవి రచించిన కృతియై యుండువచ్చును ?

నూత్రా—తే. గీ. అంబు సహగర్భముఖరంగమందు లాస్య

మనిశ. మొనరించు వాణి యేఘనని నాల్గి

నాట్టుమును జల్లు నతడు బాణకవిరాజు

కలడు వత్సావ్యయాంభోధికాస్తుభంబు.

౪

ఆయనచేత సంస్కృతమున రచింపబడి చిలకమర్తి లక్ష్మీవరసింహకవిచే దనిగింపఁ
బడి విచిత్రసంవిదానమున నీకథచేత సభ్యుల నానందింపఁ జేయుదను.

నటి—అయ్యా ! యితరనాటకము లనేకము లుండుగా దేవరకు దానియందే
యభిలాష మేల కలుగవలెను ?

నూత్ర—క. సందర్భకుద్దియం గథ

పాండిక రసపుష్టియిందు బూర్ణతగనియా

నాదము నిచ్చటిసభ్యుల

కంఠమును గొలుపఁజాలు నంబుజనేత్రా.

౬

అంశలి గుణగ్రాసిత్యముచేతనే దానియందభిలాషఁ గలవాడనైతిని.

నటి—అట్లయిన యుక్తమే.

నూత్ర—(నటినిఁ జూచి) ఓసీ! పార్వతీపంజర పుష్పంగమునంగుఁగూడ నీవు
పానసుఖ విచారించుచున్న దానివలె గనఁబడుచున్నావేమి ?

నటి—అయ్యా, యీ పరిణయపుష్పంగముచేత మనపిల్ల బాలచండిక కనుక ప
వరలాభమహోత్సవ మెల్ల కలుగునని నిరంతరము నాహృదియము చింతాకుల మగు
చున్నది.

నూత్ర—విచారింపకుము.

శే. గీ. కన్యలనభీష్టవసులతోఁగల పరిధియె

జతనమొరించుచుండు దత్తపుయమెఱిగి

మంచుమలహాతు పెండ్లిచేయించుకొనుక

బూని పనిచేయు నారదమానివోలె.

౭

(నిష్క్రమించుచున్నాగు.)

ఇది ప్రస్తావన.

పాఠ్యతీపరిణామనాటకము

ప్రథమాంకము.

(అంతట నాకాశమార్గమున నారదుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

నార—హా! ఈ యమరకార్యఘటనమనందలి కుతూహలకు జన్మ మెత్తినది
యిదలు మమ్ము నిశ్చయముగా నిశువనన్న యది—

మనిస—చి. పొడమినదయ్య దక్షునకు ము న్నిజభర్తృనిలోధి నాతని

న్వడిచి గిరింగ్రుంగింటఁ బ్రభవించిన దాసతి గౌనాగ ని

ప్యతికి ముచుకొండను దడం బొనరించు మహేశుఁ గూర్చ ని

క్కడ నిపుడే బ్రింగిలెడఁ గాఁగల నిర్లరకార్య మెంచుదున్.

2

కొంచె మెదుము దిగి చూచి) నే నిపుడు పరిపూర్ణమగు పేరుగల వాయుపథమునం
కున్నాఁడను. అది యుక్తమే.

మ. తనియం జేరలఁ జుట్టినై వికిచమందారప్రసూనానఁకుసం

జనితంబై పవనోపనీత మగు నీ సారభ్యకుం గోల జు

మ్మని తేలు ల్బుచు వీణతీనలను నత్కార్త్యంబుఁ గావించు ది

న్యనదీవాఃకణరాజి నామనను ప్లాన్దనందముం బొందెనున్.

3

(తొందరతో దిగుటనభినయించి క్రిందు చూచి) ఔరా! నే నిప్పుడు ధూలోకమునను
దగ్గఱగా వచ్చితిని. ఎట్లనిన : ...

చ. పొడవుచు నన్నశృంగములఁ బోలిచి మాడి నగంబులఁ దుల్య

చెను నవి, తోఁచుఁ దేట బిగిచే నివి పాతెను నేనులందుఁ గో

చెను నివి కార్మగుశ్శ్రేణిఁ జేరిని చెట్లని ముండిలాప్తి ని

న్యసపున ధాత్రి మాడఁ దగు వైఖరి దాల్చెఁ గ్రమక్రమంబునన్.

4

(అశ్చర్యముతో మరలఁ జూచి).

తే.గీ. క్రమతఁ బొడనూపినట్టి శైలములతోడ

నదులతోడను దట్టంపుఁ బొదలతోడ

వసుమతీచక్ర మెల్లవాక సమమిడి

కెగునటుతోచెంగ్రిందికే దిగుచునుండు.

౧౦

ఓంముహూర్తమున హిమవత్సర్వతసమిషభూమికి దిగినవాడను.

(కొంచె మెడము దిగచూచి) ఈశైలరాజేగదా !

ఉ. ఉన్నతతావిహార భవనోపమశృంగమాల స్పృహంతరం

బెన్నక యొక్క గిందుకొని యేగేనో యన భాసమానుడై

యన్నెలచెల్లు లట్లు తెలుపై సుపికాలత మించు సానల

స్పృహన నన్నిదిక్కులకు గ్రమ్మచు నుండెడు శేష రాజిటున్.

౧౧

అసాధారణమై భువనధురంధర మగుమహిమచేత మందరగంధమాదన ప్రభృతులగు మహాధరములకన్న నది యతిశయముగ ఎన్నదికదా, ఎందుచేతననగా : ..

తే. గీ. భువనగురుడైనపద్మసంభవుడుసుగుణ

సంపదకు మెచ్చియిచ్చుర జ్యోతదమూని

ప్రాభవము మీఱ సర్వపర్యతకులంబు

శేష నమరస్వరూపుఁ డీశైలరాజు

౧౨

అందుచేత గిన్నకాంగలపాలలం జొక్కి కడ్రుఁజాలని కృష్ణసారములతోడను తెల్లని తోడ లల్లాటచే గపటచందోనయలలాసమును గల్పించు చమరీహృగ సమాహముల తోడను గమృకమ్మరితావులచే నాకాశగమనమునలనైన యా మాసము నపనయించుచు తాత్ప్రూపు వాసనలం గగు రమణీయ మగు నీచరియదాని పశ్చిమత కార్యసాధనము కొఱకు నే నిపు డీ యోషధిప్రస్థ నగరమును బ్రవేశించెదను. (అని యట్లు చేసి ముందుఁ జూచి) ఇదియే యా యోషధిప్రస్థనగరము.

చ. పాదవగు హేమశృంగములపాత నిలించు మొగుర్నొక గల్గి యె

యొడ సురభూజవాటలను నింపగు ప్రాంతతలంబుఁ గల్గి మిం

చెడు సురరాజచాపము సృజించు మణిగృహకాంతిఁ గల్గి హ

ర్షకుఁ గడ నింకు వేఁకకు విస్మయమందెర. మీపురంబెడన్.

౧౩

(భరపప్రవేశ వభినయించి ముందుఁ జూచి) ఆక సము నొరము గోపురశిఖరములచేత వక్షతప్రభము నంటుచున్న యిదియే హిమనింతునిశేషం. (ప్రవేశము నభినయించి యాకాశమునకుఁ జూచి) ఓయీ కందుకీ! పులాచలచక్రవర్తి యొక్కడ నున్నవాఁడు? ఏమకుచున్నావు? దేవుడైన మేనకతోఁగూడ నేదియో యాలోచింపును లోపలి మంటపమున నున్నారనియూ. అట్లయిన గార్వము విన్నవించుటకిది తగిన సమయమే

(అని నడచుచున్నాఁడు.)

(అంతట హిమవంతుడు, మేవక, కొలది పరిజనయును బ్రవేశించుచున్నారు.)

హిమ—దేవీ! కన్యాసితృత్వము గృహస్థుల కధికతరదుఃఖమును చెచ్చునుగదా మన కులభూషణ మగునీగారి పెద్దయీశునకు వచ్చినది. అది యుక్తమే.

తే.గీ. కుదలి చనుమొగ్గలగట్టఁ జూచు నిల్చు

దెవయు నొకఁగాంత విమక వెడఁదటొమ్మ

గలదు లేదనఁ దగులేత కాననసుమ

నమరి యున్నది సన్నని యాగుబారు.

౧౪

మేన—ఆర్యపుత్రా! తమరు సెలవిచ్చినటు గాం వివాహముగళయోగ్యురాలయినది.

హిమ—దేవీ! యింకమాట వినుము.

ఆ.పె. కోమలాంగివలుడగుల్చు లెట్టెటువృద్ధిఁ

జెందు వట్టులటలె చిక్కుచున్న

దకట నాశరీర మశశంబు నీమెకు

మగనిఁ గూర్చు మనసు మఱుఁగుమంట.

౧౫

మేన—అహోరాత్రములం దీకార్యమునే చింతించుచు దానియందే మనసు నిలుపుచున్న నాశరీరముమాత్ర మిట్లు తోచుచుంటే లేదా !

హిమ—(యుందుఁ జూచి) దేవీ! వీణావిహారి యగునారదముని యిచ్చ వచ్చుచున్నాఁడు. అతని కర్ణమును దీసికొనిరమ్మ.

మేన—ఆర్యపుత్రా! లానతిచ్చినట్లు చేసెదను.

హిమ—(లేచి దోసిలియొద్ద) మహాత్మా! నమస్కరించుచున్నాఁడు.

నార—అభ్యుదయపరంపరానాస్తిరస్తు.

హిమ—(పురుషునవైచి యర్ఘ్యము సమర్పించుచున్నాఁడు.)

నార—(గ్రహించుచున్నాఁడు.)

హిమ—(సంతోషముతో చేతులుమోడ్చి)—

ఆ. ప. కోమలు నశవజీచిహిని, సాగునటు నేసి | పరమత్త్వమంబు భావమునుమ

తయ్యుఁ బోలువారి దర్శనం బంబల్చు | పుణ్యులను లభించు మునివరేణ్యం. ౧౬

నార—సర్వాశ్రమోపకారులగు మీపంటి గృహస్థులను నిష్కృహులైనను మా వంటివారు చూడవలసినదే.

హిమ—తమరు సెలవిచ్చినది యనుగ్రాహ్యమయ్యెను.

నార—అనుగ్రాహక ననుగ్రాహ్యతయందు సందేహ మేమిచ్చినది? మఱియును బుద్ధిభూమివగు నీవు మారు దృశియుండవే. ఎందుచేత ననఁగా—

ఆ. వె. సర్వలోకమాన్య జాహ్నువి మునుశంభు

శిరము డిగి నీదు శిఖర ములఁ

జేర నెఱుమూటచేతనే గద నేఁగు

భువనపావనియయి పొగడ నెగఁగు !

౧౭

హిమ—తమయాజ్ఞానువర్తియగు నేవటని మీరీలాగున వతిస్తోత్తిము నేయనేల ?

నార—ఆ. వె. నిరుపమానరూపనిలయ లిహ్వరుసుతల్

కలు నీకు గంగగౌరియునన

హిమ—ఇది నిజమే.

నార— అందుఁ బ్రేమమున్నెయనురూపామణుఁగాఁ

టడ నెఱుగూరాళి వారరాళి.

హిమ—ఇది కలదు.

నార—నీరెంచెవుమరకి నెవల నుగ్గేళించినావు ?

హిమ—మహాత్మా ! ఈసంగతి నేఁచారెంపుదు నామనసు మిక్కిలి యతుతాప ము నొందుచున్నది.

నార—ఆ. వె. నాగలోకమందు నాకలోకమునందు

మర్త్యలోకమందు మావహుటి

కర్తవ్యుఁడు దొరకఁ దాబగ త్రయభర్త

భర్తకాదుఁచె భవదుహితకు.

హిమ—అదియను మీరే నెలపేరు సమర్థులు.

నార—(శనలో) ఇరనికిఁ జగద్రహాళిమాటఁ జెప్పక సామాన్యవచనములచేత బ్రభుఁడైచు. (ప్రకాశముగా) ఈయర్థమును దివ్యదృష్టితో మేము చూచినారము. ఎట్లనినః—నీమాతఁడు విశ్వాధిపఁడైన యొకనరునిఁ బడయుఁగలదు. ఇట్టివాని నని విశేషించి కనుగొనము.

హిమ—విశ్వాధిపఁ డగుమాటయ్యాయుచేతనే ధన్యుడనైతిని.

నార—ఆ. వె. నీసనూజ తొంటి నీదునోముఁపండి

యనని నలరెందునాదిశక్తి

నిరుపమానరూపనిధియైన యాబాల

నితరకన్య లట్లు లెంచవలదు.

౧౮

అందుచేత నీమూర్తి యెవనికో యొకనికి నీయఁదగినదికాదు.

హిమ—నేను తిమయానతి దాటను.

నార—మీయభ్యుదయమునిమిత్త మింకొకహితముఁ గూడ నించుక నే నుప
దేశించుచున్నాఁడను. ఏదనిన—

ఉ. ఎవ్వఁడు తాల్చు నీభువనమెల్లను దూపము లెన్నిదింటిచే
నెవ్వనిగోచనత్రితయ మేర్పడె నెల్లలు మాటిచేతనే
యెవ్వఁడు దేవతల్లలుగ నెందఱో యీశ్వరశబ్దవామ్యుడో
నక్కఱుమాళి నీచరియలందుఁ దపంబొనఁచు నిత్త జీన్.
హిమ—అది జమే.

౧౯

నార—అందుచేత స్వయముగ నీయొద్దకువచ్చిన యాయందు శేఖరు నేదోయొక
పూజచేత నేవింపులు.

హిమ—మహాత్మా! ఆపూజ యేమో తమరే నెలవిండు.

నార—అనుగూపసఖీజన రిచ్యత యగునీహఁసు గౌరినిఁ బిలిచి 'సమిగలు,
దర్శను, దూర్వాంకురములు, బూవులు సమస్తముమఁ జంద్రశేఖరుని నేకంపు' మని
నీవు పనుపుము.

హిమ—అలాగున నే చేయుదును.

నార—(తనలో) విత్తనము నాటబడినది. చేయఁదగినపనియు, సామాన్యవృత్తి
చేత నెఱిగించితిని. అందువలన వచ్చినట్లే యరిగెదను. (ప్రకాశముగా) హిమవం
తుడా! మేము చెప్పినట్లు తప్పక చేయుము. (అని యాకాశమాగ్నియన నిష్క్రమించు
చున్నాఁడు.)

హిమ—(హాచి)

తే. గీ. పట్టపగటియందును దశప్రభలచేతఁ
బండువెన్నెల ల్లిక్కలఁ బర్వజేసి
యరుగుచున్నాఁడు దివళున కనఘనూర్తి
మానివిభుఁడు రెండవచందమామవోలె.

౨౦

దేవీ! మునివచనమును విన్నావుగదా?

మేన—విశ్వాధికపురుషుఁడు నాగుండు ననుమాట విన్నాఁడను.

హిమ—(తనలో) విశ్వాధికుఁ డనుమాట జాతివిడుచుటఁబట్టియుఁ జేయఁదగిన
పని నుపదేశించుటఁబట్టియు మాయమృత్యుకిఁ జంద్రశేఖరుడే వరుడనుట నూచింపఁ
బడుచున్నది. (ప్రకాశముగా) నాదోపదిష్టమైన యిందు శేఖరపంచర్యను చేయుటకు,
కునయమృత్యుని నియోగింపఁ బోయితినింకను.

(అని యందఱును నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

ద్వితీయాంకము.

—o—o—o—

[అంతట వాసంతికయును వందవత ప్రవేశించుచున్నది.]

వాసం—‘వాసంతికా! తపోనియమమునందున్న చంద్రశేఖరునకు నందనవనము నుండి పూజాపుష్పములఁ దీసికొనిరమ్మా.’ అని నందీశ్వరునిచేత నే నాజ్ఞాపింపఁబడితిని అందుచేత నందీశ్వరుఁ డాజ్ఞాపించినట్లు లాకాశమార్గమునఁ జని నిజసారథముల దిగంతముల నెదజల్లు కల్పద్రుమకుసుమములు కోయఁటను నందనవనమున కరిగెదను.

(అని యాలాగునఁ జేయుచున్నది.)

(అంతట రంభ ప్రవేశించుచున్నది.)

రంభ—తారకాసురబుద్ధిగ్రహణసాధ్యసశఁకితలకు నచ్చరలు మహామేరుగుహలలో డాగియున్నారు. నేనో కుబేరనందనుడగు నలకూబరుని విడిచి తనానైనఁ బ్రాణములు నిలుపఁజాలను గనుక వానియొద్దకుఁ జనియెదను. (అని దిగుచున్నది)

వాసం—(రంభను జూచి) ఓహో! ప్రియసఖి రంభ వచ్చుచున్నది! ఆమెదగ్గఁ జూచు బోయెదను. (అని యట్లు చేయుచున్నది.)

రంభ—అహో! హిమవత్కటకవాసినియగు వాసంతిక యిదిగో! ప్రియసఖికి మంగళము.

వాసం—ప్రియసఖీ! యిక్కడి కేలవచ్చితిని?

రంభ—తారకాసురుఁడు చెఱపట్టనను భయమున శంకించుచు నచ్చరలు మేరు పర్వతగుహలలో డాగియున్నారు.

వాసం—నిజమే, వాడంతటి దుష్టశీలఁడే.

రంభ—కుబేరనందనునిఁ జూడక నిలుసమును జీవమును నేను నిలుపఁజాలనని నీవె చక్కఁగా నెఱుఁగుదువు.

వాసం—అది మనుషే యెఱుఁగదును. మీ యివుర యన్యోన్యానురాగమును బ్రసిద్ధమేకదా.

రంభ—తీయఁజుట్టుని వింటింటి యెంతెగఁ బయలుపెట్టు నమ్ములు పీడించు న్నాచయముఁ గలిగి, నెచ్చెలలకోఁ జెప్పక నలకూబరుఁ జేరఁ బోవుచు మార్గనశమున నిలు వచ్చితిని.

వాసం—అట్టి యనురాగమున కిట్టివ్యాపారము తగును.

రంభ—నీ వెక్కడి కరుగుచున్నావు?

వాసం—నిత్యానందనిజస్వరూపుఁడు, లోచనమాత్రబాహుఁడు నగు భగవంతుఁడుగు నీలగోపీతునకుఁ బూజాపుష్పములను నందనననుమండి తెచ్చుని నందీశ్వరుఁడు నాకానతిచ్చెను.

రంభ — ప్రియసఖీ! అక్కడి కొత్త వృత్తాంత మేదైన నున్నదా?

వాసం—మఱి యేదియును లేదు. కాని తండ్రిపక్షపున నెచ్చెలులతోఁ గూడఁ బార్వతి దినదినము నచ్చి మహారేవు నారాధించుచున్నది.

రంభ — ఆరాధనకు ఫలమేమి?

వాసం—పరమేశ్వరప్రసాదమే.

రంభ — బాగున్నది. అయిన నీవు ప్రస్తుతకార్యమును జేయఁబొమ్ము. నేను సంతోషించుకొన్న కార్యమును జేయఁ బోయెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

ఇది విష్కంభకము.

[అంతట విజననభూమింటపలన గుర్రుండి మహేంద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మహేం—(ముంట పద్వారముఁజూచి) ఓరీ! యెవఁడురా యక్కడ?

దేవ—(ప్రవేశించి) దేవా! యిదిగో వచ్చినాడను.

మహేం—నేఁడు యహాకావ్యము నాలోచింపఁజేయున్నది గనుక బృహస్పతులవారిని దక్కఁ దదికలను లోపలఁ బ్రవేశపెట్టవలెను.

దేవ—చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(అంతట బృహస్పతి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

బృహ—(ముందుఁజూచి) ఏమి! ఈమహేంద్రుఁడు వివిక్తస్థానముంటపమునందున్నాఁడు! ఓహో!

కా. కాందు, గుఱుల గొన్నిటం దలితరక్షణేఁజియోవజము

గాందుం గొన్నిట లేతనవ్వోల మున్నగ్గస్త్రీముఖాంభోజము

గాందుం గొన్నిట నమ్రసేవకనమస్కారం న లిల్లుండిక

నించు న్నాకు సహస్రనేత్రుఁ డెదుటఁ జింతించునట్లు లృఢి.

కాబట్టి యీతని సమీపించెదను.

(అని యాలాగునఁ జేయుచున్నాఁడు.)

మహేం—(బృహస్పతినిఁజూచి) ఇందు దయచేయుఁడు.

బృహ—మంచిది.

(అని భద్రాసనాంతికమునఁ గూర్చున్నాఁడు.)

దేవ—(ప్రవేశించి) దేవా! దేవదూతయగు దేవబంధు తనదొక మనవి యున్న

దని విన్నపముఁ జేసి నున్నాఁడు.

మహేం—అటులయిన వాని నొక్కని రానిమ్ము.

(అంతట దేవదూత ప్రవేశించుచున్నాడు.)

దేవ—ఈవంతువు బృహస్పతితో నేదియో యాలోచించుచున్నాడు. అయిన నాతనిదగ్గఱకుఁ బోయెదను. (అని సమీపించి) దేవరకు జయమగుఁగాక.

మహేం—దేవలా ! విచారించుచున్న వానివలె గనఁబడుచున్నావేమి ?

దేవ—తారకాసురుని యాక్రమణము గాక మాకు వేఱు విచారకారణ మేమున్నది.

మహేం—ఇప్పుడు క్రొత్తయపరాధ మేమున్నది?

దేవ—పార్థుమితిన యనురపిషను దేవవారితో నెట్లు మనవి చేయుదును ?

మహేం—దేవలా ! భయపడక వాండ్రముద్యమము ను జెప్పుము.

దేవ—చెప్పుచున్నాడను. వినుండు.

చ. అనురనదిం జనించు కవకాంబుజము లైకలించి మా కభీ

ప్తయులగు నందవక్షితిజపంతుల న్మౌదిలంటఁ దుగించి కా

మ్యముల నొసంగు నేర్పంగల మా సురధేనువు దొంగిలించి హా !

(అని సగముచెప్పి యూరకున్నాడు.)

మహేం—అవశిష్టముఁగూడఁ జెప్పుము.

దేవ—అమరసతీకచక్రహణ మాపయిఁ జేయఁ దలంతు రాఖిలర్.

అ

మహేం—కులిశసహాయ మగు మద్బాహువు జాగరూకతతో నుండి నీకింత

సందేహ మెందులకు ? చూడు—

ఆ. వె. నముచి బలని వృత్తి నానూపశిష్టులుఁ

గా నొనర్చి గిరులగఱుల నటికి

జగములెల్లఁ బ్రోవఁజాలు నా కిపు డడ్డు

నచ్చెఁ దారకునడఁ బ్రహృతరము.

౩

అయినను గొన్నిదినములలో దానికే బ్రతిక్రియ కాగలదు. సముచితకార్యములఁ జేయుటకు నీవు పాడ్కు.

దేవ—చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మహేం—అచార్యా ! ఇటుపిమ్మటఁ గర్తవ్యమేమి ?

బృహ—ఇంతకుఁ బూర్వదినమందే తారకాసురుని యాక్రమణమును సహింపక దేవతాసభతోడఁగూడ మేము భగవంతుఁడగు పద్మసంభవునియొద్ద కరిగి యడుగఁ దారకాసురుఁడు మహారస్వామిచేత, గాక తదితరులచేతఁ జానఁడు. అతనిజన్మము కొఱ కుపాయ మిది—

లే. గీ. మంచునులసానవునఁ జంద్రమాళి నేఁడు

చేయుచున్నాఁడు తపము నిశ్చింతతోడ

నేయుపాయంబు చేసెన నీవు కునకుఁ

గలుగుఁగాత మక్కువ యద్రక్ష్యమీద.

౪.

అనంతరము తదుభయులకు జనియించు కుమారుడుగు నేనానిచేత మీ మనోరథసిద్ధి కాఁగలదు" అని యప్పించి యానతిచ్చెను.

మహేం—గిరిశుఁడు గిరిజ నేలాగునఁ బ్రగ్రహించును. పిమ్మట వారికుదయించు కుమారుఁ డెన్నఁడు మన మనోరథమును సిద్ధింపఁజేయును.

బృహ—మహాత్ములపలుకులు నిరర్థకములు కావు.

మహేం—(జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొని సంతోషముతో) విరించి యాజ్ఞాపించిన మన కార్యము నంగీకరించినదియుఁబోలే తండ్రులనుపున నెవ్వెలులం గలసి పార్వతి ప్రతి దినమున్ బచ్చి భగవ తు నిందు శేఖరుని నేవించుచున్నదని రంభముఖమునుండి వింటిని.

బృహ—అట్లయిన మనకోరిక సిద్ధించినదే.

మహేం—ఇంతమాత్రము చేత నేనా?

సీ. అతిమంజులమ్ములై యానందకరము లౌనప్పస్సరోగనల వాక్యములచేత

వీరులకొనలందు విశ్రమించుచు నున్నచారు కటాక్షపీక్షణలచేతఁ

జేలువారు ఎలరాజుచేఱుకునిఁగులు లట్లు మొదలంట వంగినబొమలచేత

జాతినవయ్యెద సవరించుచో బాహుకమనీయకంకణశృంగముచేత

మాటిమాటికి నప్పస్సరోమండలంబు

సలుపు తాదృశవిభ్రమసమితిచేతఁ

గలకనొకయింత మనమునఁ గాంచనట్టి

మానిరత్నంబు నుమి చంద్రమాళియనఁగ.

౫.

అచింతనీయుఁడు, నధికానంద ముందరుఁడు, సనాదినిధనుండు, ననంజనుఁడు, నగుణశ్రీ యురిడునగు తన్నుదాఁ నిజాంత ర్పితమున సాక్షాత్కరించుకొని సముపసంహృతాభిల క్షైతకల్పసావికల్పఁడును, స్వతంత్రకర్తయు, చరాచరగురుఁడు నగు నా చంద్రమాళి వశికరణమునందు గౌరీపరిచరణ మేపాటిది?

బృహ—మహాత్మా! తక్కిన యువతులవలెనే యీమొను దలఁపకుము. ఎందు చేతననఁగా:—

లే. గీ. హఠాఱులు దక్కుకొత్తు నమ్మేనియొఱుపుఁ గల్గి

మనను హరియించు నొక వింతమహిమఁ గల్గి

యలకుచున్నది చుమ్మి యాయది కన్య

యలరువిల్లుని సమ్మోహనాస్త్ర వనం

౬

మహే—(సంతోషముతో) ఆలరువిలుతుఁ డెను నుపోద్ఘాతముచేత నాతఁడే
యాయమామపే శ్వరులనుగూర్చ సమర్థుఁడని నాకు జ్ఞప్తికి వచ్చినది.

బ్రహ్మ—(సంతోషముతో)

లే. గీ. జగములను మూటి కాసింపఁ జాలునట్టి

మీమనీష యూర్జితమాదు మెఱయుచుండుఁ

గరము కాంతికపౌష్టికకర్మములనె

యేమరక నిల్చు మాబుద్ధి యెల్లయెడల.

౭

ఎందుచేత నన, నాబుద్ధియు నీయాలోచ ప్రక్షరగడయ్యె. కావున సత్వరమకామని
బిలువనంపును.

మహే—(మంటపద్వారమునుఁ జూచి) ఓహీ! యెవఁడు యక్కడ ?

దేవనంది—(ప్రవేశించి) దేవా, యిదిగో వచ్చినాఁడు.

మహే—దేవనందీ ! కిస్సుముగాఁ గామునిఁ బిలుపుము.

దేవ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అంతట రతిపంతులతోఁ గాముడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కాము—మిత్రుఁడా, వసంతుఁడా! ఏమి యిది యకాలమునందు స్వామియగు
మహేంద్రుఁడు పిలువ నంపినాఁడు ?

వసం—నే నిట్లని తలంచుచున్నాఁడు.

చ. మఱియెగ రానినేరమున మానిని యెవ్వతెయో మనశ్శుభం

జీతచిటలాడి తన్ను నిరసించుట రోసముఁ జెంది తా నె కి

మృతఁ బరిమాల నోడి యభిమానవశశ్శుభన నేఁ డితండు నీ

కఠకగుమోహనాస్త్రమునఁ గాంతమదిం గరంగింపఁ జూచెడు.

౮

కాము—అందఱును దగ్గఱను బోవుదము. (అని సమీపించుచున్నాఁడు.)

మహే—(గూచి సంతోషముతో) —

ఉ. శుక్రముని శుజ్జగంబులను నోరువఁగాఁ దగి మోయించంచరీ

కమ్మలబారు నారి యయి క్రాలెడుఁ బృథులముందు మోపి మో

హమ్మన ముచ్చలొల్పెడు ప్రియాన్యముఁ జూచుచు మెల్లమెల్ల మీ

తృప్తిగు నన్వసంతుఁడును దా నిటె వచ్చెనుఁ బచ్చవిల్వఁడున్.

౯

(కామఁడు రతివసతులతో సమీపించి చాపగర్భ మగునంజలితో

విలాసముగాఁ బ్రణమిల్లుచున్నాఁడు.)

మహేం— (ప్రేతాంతికమున జేతితోఁ జూపుచు) మిగుఁడా ! కామఁడా !

ఇక్కడఁ గూరుచుండును .

(కామఁడు రతి వస తులతోఁ గూరుచున్నాఁడు.)

బృహ— ఓయీ, పూజనీయుండవగు నిన్ను మహేంద్రుడు మన్నించుట
మిగులఁ బొసఁగియున్నది.

కామ— (దోసిలియొగ్గి)

చ. దొరవయి నుజ్జగంబులకు దోర్బలభుక్తుండ వైననీకు ని
ర్వరదులనాగ నా లనఁ జక్కఁడంగలకార్య మేది ను
స్థిరమగు నైజలేజగున దిగ్బలయఁబాలు వెల్లఁజేయు భా
స్కరుఁ డొక చిన్నదివ్వఁ డినకాంతులు చాలక కోరఁబోవున్ . ౧౦

బృహ— ఆలాగవచ్చు.

తే. గీ. మాన్యచరిత్ర యలోక సామాన్యచాప
పాండితి ధరించినట్టి నీబాహు శౌకఁడె
వెత్తలనన్నిటిఁదీర్చి యాఁబుధవితతి
కార్య మఖిలమ్ము సాధింపఁగలదునుమ్ము . ౧౧

మహేం— మిత్రుఁడా ! కామఁడా !

తే. గీ. ఆయ్యతునిచక్రమన కసాధ్యమగు నెద్ది
పదను మెఱయునాపనికి దుర్వారి మెద్ది
యాపనియె టి న సపువ్వుటమ్ము చేత
నోహానీవెంత భుజబలాధ్యుండవొకాని . ౧౨

కామ— (గర్వముతో) ఎవ్వఁడు నీకు సాపక్ష్యము నాచరించుచున్నవాఁడో,
యాతఁడు.

క. మునియైన దనుజుఁడైనను
మహాజుడయిన ముగ్ధుడంద్ర మూలియె యైన
విను మమరాంగనలకటా
క్షు బరీక్షణశృంఖములఁ గట్టఁబడెను . ౧౩

మహేం— (బృహస్పతిమొగముఁ జూచుచున్నాఁడు.)

బృహ—ఓయీ, కామరా! ఈ గ్ధచంద్రిమాలియని చరమార్థముగ నీచేత నెవ్వడు పరిగణింపబడియె నాశంకరుఁ డిప్పుడు మంచునొంచయిలమీఁద నిరతి శయనీతలాంతఃకరణ డై తపసుఁ జేయుచున్నాఁడు.

కామ—తరువాత. తరువాత.

బృహ—సౌభాగ్యమునును సాలభిజియుఁ బోలి, క్రిష్ణమును చాల్చిన సౌందర్యదేవతయో యన సఖీజనపరిన్మితయై తండ్రియానతిఁ బార్వతి యిపు డా?పుని నేవించుచున్నది

కామ—తిరువాత. తరువాత.

బృహ—వారికలయికయందు దేవతలను మహాకార్యసిద్ధి కలదు. అదియును నీ సహాయము నే కోరుచున్నది.

కామ—(తనలో) తనశక్తి నెఱుంగమి నరుల కాత్మనాశముఁ దెచ్చునుగదా. ఎందుచేతనన, నాత్మభాషాపరాయణతఁ బరమేశ్వరుని సామాన్యవిగాఁ బంగణించితిని.

వన—(తనలో) ఆనున్న దొకటి జరగిన దొకటి.

తే. గీ. తీవీయల్ కమ్మవమ్ముఁ జేదోయిఁ బూని

యేచి యబలలలోఁ చెనునీతఁడెచట

ఁపులలాటనయనాగ్నిపిమ్ములింగ

భస్మితపురత్రయుఁడు శూలపాణి యెచట.

రతి—అయ్యో! ఖండిపరశుఁడు జయింపఁ దగినవాఁ డెనుటచే మాకుఁ గడు ననిష్ఠము మూఁడినది.

కామ—వినను బరిజనులలోఁ గడు నల్పుడనగు నావలనఁగూడ దేవతలు కార్యము నశేషించుచున్నారు గావున నే నాత్మనాశనకముకైన నొడంపడి యీ కార్యము నెరవేర్చఁ బ్రయత్నించెదను.

మహేం—తే. గీ. ఈపు సమ్మోహనాస్త్రంబు నెక్కుచెట్టి

నిలుతువేని నిబ్బరమెల్ల నేలఁ గలిపి

మురుపు దళుకొత్తుగిఁజనెమ్మృగమువంకఁ

జూడకుండఁగ నాచంద్రజాటు తరమె?

౧౫

అందువలన నీచిన్న కార్యము నుగూర్చి నీవు సందేహ మొందవలదు.

కామ— తే. గీ. ప్రియము లైననుఁ బ్రాణము ల్విడుచువాఁడ

నీ యమరకార్యమునిమిత్త మిప్పుడేను

జగతి నుపకారు లమలయశశ్శరీర

మంది మృతజీవు లగుచుండు రినిఘచరిత.

౧౬

కావున దీవర యెట్లు సెలవొసఁగిన నట్లు జేయువాడ.

మహేంద్రుడును, బృహస్పతియు—(చేయితి)

మ. కలుగుం గావుత నీమ మంగళ మమోఘశ్రేయము ల్గూర్చు ది

వృలయాశీస్సులు పోవు నిన్ను శరముల్ బంఘాఘృంభోదయం

బులుగా నీ భుజశక్తి మిచుత యశంబు నైల్లు లోకత్రయి

ఫల మొందించు స్వతింత్రకర్త విధి మానాంశక గృహపూర్ణుడై. ౧౭

(కాముడు రతివసంకులతో శంకించుచు నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మహే—అచార్య ! బ్రహ్మ యాదేశమున కనుయాపముగ గార్యము మనచేతనే చేయఁబడినది. కార సిద్ధినిగూర్చి యదృష్టము కలసివచ్చునని తోచుచున్నది.

బృహ—ఔ నది యట్లే.

మహే—స్థాజ్ఞాశ్రమసమీపమును గూర్చి చతురున్న కాముని యనంతర వృత్తాంతమును దెలిసికొనుట కవ్యనిలైన సంపత్రియత్నించెదను.

బృహ—నేనును బ్రస్తుతకార్యసిద్ధికిఁ గలదీవతల బాంధ్రింప వరిగదను.

(అన నందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

తృతీయాంకము.

(అంతట మహేంద్రుడును బృహస్పతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

మహే—అచార్య ! కాముఁ డెట్టి బాణసాధనమునైన ఖంఠపరశుని లోఁ బఱుదుకొనునా, లేక సంవర్తనసమయదినకరదుర్విరీక్షుండైన యశ్రమిని దేటియైనం బాడఁజాలక పాటింపునా ? అట్లు గావున్న గోపాంధకారిచేతస్కంధైన యతని ఫాలన యనాంబునకుఁ బురోఁగాళ మగునా ? ఎట్లు కాలగడ్డో తెలియదు. (విషమ కన్నదరుటను నూచించి శంకతో)

లే. గీ. అడరుచున్న దీయెడమకన్నకట్టకట

యమరకార్యంబు నేధంగినైనఁజెలువ

సిద్ధుగనున్న విధిపాడుచెయివసులను

కదితముగనాను నెఱిగించునదియఁబోలె.

అబ్బహ!—అమంగళము ప్రతిపాతమగుగాక. దేవా ! ఈశమనముచేతఁ దద్వృత్తాంత మెఱిగినయొక్కఁ డిటు వచ్చునని తోచుచున్నది.

(అంతట నారదుఁడు ప'వేశించుచున్నాఁడు.)

నార—మహేంద్రుని యానతిని స్థావ్యాశ్రమమున కరిగి యచ్చటివృత్తాంత మఖిలమును దెలిసికొని వచ్చితినిగదా. అందుచేత నీతని సమీపించి యచట నెలకొన్న యుదంత మంతయు నివేదించెదను.

(అని నడచుచున్నాఁడు.)

మహేం—(చూచి) ఇదిగో మహాతీవల్లభుఁ డగునారదయనియే యిట్లు వచ్చుచున్నాఁడు. అతనికిఁ బీఠము వేయఁబడుగాక.

[బృహస్పతి పీఠమున వేయ నారదుఁడు గూర్చున్నాఁడు.]

మత్స్యం—(దోసిగియొగ్గి) వేయపులకోరిక మంగళ్మహే యమంగళ్మహే నెలవిండు నాగ—మొదటినుండి యంతయుఁ దెలుపుదును వినుండు

మహేం—సానభామచంద్రుఁ డున్నాఁడు.

నార—అట్లు దేవకార్యమునిమిత్త మరుగుచున్న మత్స్యగుని, వృత్తాంతమును దెలిసికొనుకలఁపున మీయాజ్ఞానుసారముగఁ దిరప్పరణీపద్యచే వెంబడించితిని.

మహేం—తరువాత తరువాత.

నార—అట్లు స్థావ్యాశ్రమమున జేరి కాముఁడు వసంతునితో నిల్లనియెను.

మహేం—ఏమని ?

నార—“మిత్రుఁడా ! ఈహిమవన్నగరప్రాంతకాంతారములయందు నీవు విజృంభింపుము ” అని.

మహేం—తరువాత నాతఁ డేమి చేసెను ?

నార—చ. పెనువన గండుగోయిలలపింఁగులఁ గూయఁగఁ జేసి నల్లస
ల్రులయ సమీరకఁదళసులం దల లెత్తగఁ జేసి తోన పు
వ్వలతునిబాహుగర్వమును వేయిమగుండులు పెంచి యాహిమా
చలనభూములు దట్లు వసంతుఁడు కోయని యార్చి రేఁగినన్. ౨

మహేం—తరువాత తరువాత.

నార—తే.గీ. మత్స్యునను గండుగోయిల ల్మగువ లాసఁగు

లియ మమిడిచిరురు, తేనె గోగ్రి

మనసుఁ గరఁగించుపంచమధ్వనులచేత

నించువిలకానిగరుషులు మిందఁ జేసె,

3

మహేం—తరువాత తరువాత.

నార — తే.గీ. ఊపి చందనభూజంబు లొక్కకొంత
మంచయేటియలలఁ గొనిలించి కొంత
తమ్మిపూజాపిఁ గొని కొంత తారసిల్లె
నల్లనల్లన మలయంపుఁ జల్ల గాలి.

౪

మహేం—తరువాత తరువాత.

నార—మ. తలీరు ల్దాల్చి రసాలము స్పృఖులహస్తస్పర్శము ల్వాసియు
స్థలకంఠీపదతాడనం బెవలియుం గంకెలి పుష్పించె ద
తల్లగానమ్ముఁ దొఱంగియుం దొడిగె మొగ్గలొత్తరటుల్లేసరా
ల్యలపెచ్చం జవరాంపు కలుమియకుండం బల్లశించె న్నెసన్.

౫

మహేం—తరువాత తరువాత.

నార—ఉ. తుమ్మెదనారి యొక్కిడినతుంటవిలుం గ్రహియించి కేలగ
రవ్వమ్మన మంచుకొండపయి బంచళుంపెటు లెక్కియూర్వఁ బా
రమ్మను మీఁటి యట్టి దనరానివికారమొకండుఁ జెందె మా
హమ్మనఁ జిక్కి గ్రుక్కి పగిలయాధికత న్నిధునమ్ములన్నియున్

౬

మహేం—తరువాత తరువాత.

నార—వేయేల ?

ఉ. ఆదిమందుఁ దవ్వనమునందు విసించె సువారిలో మను
త్వాదుల గెల్చునమ్మనులకైనఁ గాంతలయందు ధైర్యమ
ర్యాద నలించునట్టులు మహత్తరమోహపయోనిధాన మెం
దే గలిలేక ముంచె జగమెల్ల క్షణక్షణ మేమిచెప్పదున్.

౭

మహే—ఈవిధమున సకలజనవికారయై యావలపుచెల్లి చెలఁగుచుండఁ
గాముఁ డేమిచేసెను;

నార—ఆకాముఁడు రతిసంతుఁతనవెంటరా నున్నతదేవదారుఖండమండపము
నందు తరతుంచర్యము పొందిన చలువతొలయగుంపైఁ గూరుచుండి యంతర్ముఖ
నిహితచిత్తవృత్తి యు, నభ్యంతరపవననిరోధనికృతాననండు, నాసాగ్రనిహితపక్ష్యా
క్షిధానుఁడు నయి నిస్తరంగ మగురెండవసముద్రముం బోలు నాయందు కేళియం గనం
గొనియె.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—అనంతరము భగవంతుండుగు నీలలోహితుండును జ్ఞాననేత్రముచేత జ్ఞాన
స్వరూపుండుం తన్న సాక్షాత్కరిండుకొని, పర్యంకబంధమును వదలి సమాధిని
జాలించెను.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—కాముఁడును వాని సందర్శనముచే గరతలమునుండి విల్లు జాటిపడుట యు నటమీఁదఁ జేయఁదగినపనిఁ జేయఁజాలక చిత్త రుబామ్మవలె నొక్కక్షణ మూర పుండెను.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—మ, కృతవాసంతలతాంతభూష యగుదుఁ శ్రీకంఠ నర్సింప నా

క్షీతిభృత్కన్యక యంతలోన నరుడంచెం గన్వకామండలాం

చిత్రయై యాతనియున్న చోటికిఁ దపశ్శృంగారపీఠాధిదే

వత యుయ్యారము పౌరు నచ్చుపడఁగాఁ బ్రత్యక్ష మైనట్లుగఁ.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—పిచ్చుట నాపంచబాణుఁడు పట్టుదొరకినవానివలె నిట్టూర్పు నిగిచ్చి దృష్టి కెదుగుగాకుండ నాతని వెనుకకుఁ జని యదనుకొని కెదురుమానుమఁ బొంచి కూరుచుండెను.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—పార్వతియు కుఖోపవిష్టుఁడగు నాయప్తమూర్తికిఁ నన యష్టాంగములు నేలఁ దాఱునట్లు నమస్కరించెను.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—అనురూపవరునిఁ జేపట్టుమని యామె నాచంద్రమాళి దీనించెను.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—తరువాత నాక్షణమునందే యిదియే సమయమని యామదఁడు సమ్మోహనాస్త్రమును వింటఁ దొడిగెను.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—చ. చెలువగు మందహాసరుచిచే వికసించిన చెక్కుటద్దము

ల్లల యనుమోముదమ్మి శిరికంధరుఁ డొక్కటఁ జూచెఁ జూచిన

శ్వేలఁదియు మైగగుర్వోడున చెల్లడినేయుచు భానమెల్ల పి

గ్గలము ముఖేందుబింబము బయల్పడ నిండుకనిల్వెఁ జెంగటన్.

అంతట భగవంతుండగు ముక్కంటి మనోవికారమును దహింపఁగలచే నిగోధించి తత్కారణము నరయఁగోరి నలుదెసలం బరికించి చూచెను.

మహే—తరువాత? తరువాత?

నార—చ. కనియె రుద్రుఁడు చంచరీకగుణ మాకర్ణాంతము న్లాగి మో

పాన మస్త్రంబు ధనుస్సునంకొడిగి పృథ్వీధిపాదంబునక

ఘనపూర్వాంగము వంచి ముందును భుజాగర్వంబు దీపింపఁగ

దనమేనుం గుఱిచేసి యేయుటకుఁ బొంత న్నిల్చుపూనిల్చునికొ.

౧౦

మహే—(భయముచే) అవశిష్టమునుగూడఁ జెప్పఁడు.

నార—అనంతరము న మహాశితుడైన శూలపాణి ఫాలలోచనమునుండి జ్వాలా
వళి యనెను జటలుగలయగ్ని బ్రహ్మాండము నంతను మ్రింగఁదలంచిన పశ్చిమకాలా
నలమువలె విజృంభించి బయలుపెడలెను.

మహే—(దుఃఖముతో) ఇంకమీద జేమిచేయుదురో కదా.

నార—ఆపురారాతినయనానల న నను నామదనుఁడు మిగుత యయ్యెను.

(మహేంద్రుఁడు మూర్ఛిల్ల నారదుఁ డూఱిడించుచున్నాఁడు.)

మ—(డూడిలి) హా! భువనరమణీయ! పుష్పబాణా! హా సకలజనానందనా!

పురందరునిమిత్రము ప్రాణములు విడిచితివిగదా.

బృహ—దేవా వివాదము నొందకుము. కాదలంచినది కాకమానదు. కానిమ్ము

మ—రతి యేమిచేసినది?

నార—రతియును మోహవశయైనది.

మ—వసంతుఁ డేమిచేసెను?

నార—చెలికాఁడుగు వసంతుఁడును మోహవశపడియ్యెను.

మ—అట్లు మూర్ఛితులగు రతి వసంతు లేమిచేసిరి?

నార—రతియుఁ దనకన్న మున్నుఁడిల్లిన వసంతుఁడు దన్నాశ్వాసింప నతి
కష్టముమీద నెట్టెట్ట చైరస్యము నొంది యెదుటఁ బరువపవనవికీర్ణబాణపాంసు
పటలమై భసితమయ్యుమై పురుషాకారముతో నున్నచుగనిమేను బిగ్గఁగొఁగిలిండుకొని—

తే. గీ. కడచి చనరాని తీవ్రశోకమునఁ గుంగి

ప్రియఁడరహిణియాలనముకి పెంటివోలె

నార నాదయై విలపించె నంబుజాక్షి

చెడఁచవస్త్రోయి కన్నీటఁ దడియుచుండ.

౧౧

మ—తరువాత తరువాత.

నార—తదనంతరము హానాథ! హానాథ! యని విలపిండు రతి నళరీర
వాణి యిటని యూహించెను.

తే. గీ. చిదుపు నెవ్వగ నిపును పూవిలుతురాణి!

కడచు నెవ్వఁడు విధినియోగము? ధరిత్రిఁ

గ్రమ్మఱ జనింపఁగలఁడు నీప్రాణవిభుఁడు

సూరుఁడు పార్వతిఁ బెండ్లాడునవసరమున. అని

౧౨

మ — (ఊరిడిల్లి సంతోషించినట్లు)

తే. గీ. భగ్గుమయ్యను నాకోర్కి పృథమమందు

మొలకలైతెను గృహ్యముమృతముగ

కాటుచిచ్చున మోహయ్యె గారుమబ్బు

తనుపచెడియొడ జిగురెత్తుకరువువోలె.

౧౩

బృహ — దేవా! యశరీరవాణి సత్యమయినదియే. సర్వవిధములచేతఁ గామఁడు పుండ్లన్మృతము నొందఁగలఁడు.

మ — తనువాత నేమిజరిగినది.

నార — అతికష్టముమీఁద నూడించి రతిని సమానదుఃఖుడైన వసంతుఁడు తన యిలునేర్చెను.

మ — అట్లు కాముని గభావశేషునిఁగా నొప్పి కాలకంఠుఁ డేమిచేసెను.

నార — (శ్రీ) సమీపమును విడుచుచున్నతో నాధూతేశ్వరుఁడు భూతగణసమేతముగా వంతర్ధానము నొండెను.

మ — పార్వతి యేమిచేసినది?

నార — తే. గీ. ఇచ్చి గిరిరాజు సందిటఁ గుచ్చియెత్తి

మూర్ఛపడి కన్నుదమ్ములు మూసికొనిన

కన్న మాతను గొరినిఁ గనికరించి

యల్లనల్లన నూరార్చి యిల్లునేర్చె.

౧౪

మ — మహాత్మా! నారద! వినఁబడినది వింటిని. ఇటుమీఁద మీరెందరిగదరు?

నార — ఈవృత్తాంతముఁ గృష్ణుల సత్యలొకనివాసియగు చతుర్ముఖునకునివేదింప బోయెదను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[అంతట రంభ ప్రవేశించుచున్నది.]

రంభ — (తనలో) కుజేరభవనమునుండి వచ్చుచు నే నోషధిప్రోష్ఠనగరమునందు విన్న వృత్తాంతమును స్వామియగు మహేంద్రునినకు విన్నవించెదను.

(అని నకుచుచున్నది.)

మహేంద్ర — (హుచి)

అ. వె. చంచలతను బాయుచంచలాలత వోలె

దిగ నేర్పుపూవుదేస వోలె

మూర్తిమంతమైన మోహవిద్యయొడ బోలె

ననుగుడచు నీమృగాక్షి యెవలొ.

౧౫

(నిరూపించి) ఇది రంభగదా.

రంభ—(సమీపించి) స్వామికి జయమగుగాక! జయమగుగాక!

మహే—రంభా! ఎందుండి వచ్చుచున్నావు?

రంభ—కుబేరభవనమునుండి.

మహే—అచ్చట నపూర్వవృత్తాంత మేమయిన గలదా?

రంభ—నీలగోపింతుని కటకానలజ్వాలలచేతఁ గానుఁగూ కథావశేషుఁడయ్యెనని యందఱు జెప్పఁగనుచున్నాను. ఇంతియ గాక యాయోధిపృష్ఠనగరంబున నొక విశేషముఁ గూడఁ గలదు.

మహే—ఆ యింకొక శ్రేమి.

రంభ—కానుచుననుచేతి భగ్నమనోధియగు పార్వతి పరమేశ్వరునే జరిగానభిలషించి కఠినతపశ్చరణచేఁ దనమనోరథము నెఱవేర్చుకొనఁ దలచుచున్నదని.

మ—ఆవయమునఁ దల్లిదండ్రు లేమన్నారు?

రంభ—మేనకాదేవి యట్లు చెప్పినది.

మ—ఏమని?

రంభ—తే.గీ. తపము చూడంగ నెంతయు దారుణంబు

మేను దిగినెనపువుఁ బోలె మృదుతరంబు

బిడ్డ! మాడినిపనిఁ దలపెట్టి తీవు

దుష్కరం బిది యందును దోమ నాకు.

౧౬

మ—హిమవంతుఁ డేమయినాను?

రంభ—ఆకార్యము నతఁ డనుమతించెను.

మ—రంభా! మంచివార్తఁ దెచ్చితే నీవు నీపనిమీఁదఁ బొమ్ము.

రంభ—చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

(తెరలో)

సైతానిగఁగూ—

హ తననైఁ గూరిమి నుజ్జగించి యిసుఁ డంతఃబోన దేశాంతరం

బనయం బావిరహాగ్ని కోరుచక సుధ్యాకల్మషైఁ లేంట్లబా

రకు యద్రాక్షలక్షేను మేననిడి మ్లాయత్పకజాతాస్యయై

తనయం బద్ధిని తన్నిమిత్రము తపోధర్మంబు గైకొన్నట్లౌ.

మ—(విని) మేమును సుధ్యావేదన మాచరింపఁ బోవుదుము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది తృతీయాంకము.

చతుర్థాంకము.

[అంకట యనివేషయధరించి నంది ప్రవేశించుచున్నాడు]

నంది—ఁనందీ, మన్మథదాహముచేత భగ్గుమనోరథయగుపార్వతి నాయందే మనసునిలిసి మహానిఃశ్వాసము నాచంచుచున్నదై గౌరీశిఖరమనుపేరుగల తండ్రి శిఖరమునఁ దపముజేయుచున్నది తపము మొదలుపెట్టి దిరకాలమైనది. కాబట్టి యచ్చటికి మునివేషముఁ ద్రాగొని సీచరిగి, యామోయమ మెట్టిదో, యభిలాషబంధ మెట్టిదో యామె నెచ్చెలులగు జయాఁ జయలమొగమున నెఱిగి మజల రమ్మ. ” అని భగవంతుండుగు నీలకంఠునిచే నాజ్ఞాపింపఁబడితినిగదా ! అందుచేత స్వామి నియోగమును జేయుదును (అని నడచి విమర్శించి) స్త్రీః మనసులు ప్రకృతికఠినములుగదా ! సందేహమేమి?

చ. దిరిసెనపూవుబోలె మృదుదేహమునం జెలువారుచున్న యీ

సురసిజనేత్ర) చంద్రకళచాయను గన్నల కింపుఁ బెంపుచున్

స్థిరమతులై శిలాకఠినదేహముల న్మును లాచరించుదు

స్తరతపముం బొనర్చుటకు సందియ మొందక సాహసించెనున్.

మఱియు—

‘తే. గీ. హంసతూలికాతల్పంబునందు మున్ను

పండుకొనునీమె పవళించు పెట్టిసేల

జిలుగుదువల్లఁ దొడుగునీచిగురుబోడి

కట్టుచున్నది కఠినవల్కలము నేగు.

౨

‘తే. గీ. చారుచందనచర్చలఁ జల్లనైన

విమలధారాగృహంబుల వెలయునీమె

చేయుచున్నది తపము విశేషనియతి

మంటలెగ సెడు పంచాగ్ని మధ్యమందు.

౩

(అ తటఁ గుసుమాపచయము నభినయింపుదు జయావిజయలు ప్రవేశించుచున్నారు.)

జయ—నఖీ! విజయా! తపశ్చరణు నందుఁ గృతనిశ్చయము లగపియనఖిగౌరి మనోరథకల్పవృక్ష మెప్పుడు ఫలించునే ?

విజయ—సఖీ! జయా! కామునిఁ గాల్చినపరుషపూదయందును, నిష్కరుణతకు మొదటియందాహరణము నగుపరమేశ్వరునిపూదయ మెప్పుడు తగులఁబడునో యప్పుడు, ఫలించును.

(అని పూవులు కోయచున్నారు.)

నంది—ఆమె ప్రియసఖు లగుజయవిడియ లిరువురును వీరలై యుండుచున్నను.
కావున సమీపించెదను. (ఆలగునఁ జేయుచున్నాఁడు.)

జయ—చెలీ నావ్రావులసజ్జ నిండినది. నీ దంతవజ్రు నిండినది ?

జయ—(పువ్వులబుట్టనుచూచి) నావ్రావులగరిడియ సగము నిండినది. కొఱత
గూడఁ బూంపఁగలను. (ఆని పువ్వుకొండమును బూవులతో నిండించుచున్నది.)

నంది—(సమీపించి) మీరు మంగళబుగుఁగాక.

ఇద్దఱు—మహాత్మా ! నమస్కరించుచున్నారము.

నంది—మీ రెవ్వరు ? ఎందుచేత బుష్పపచయముఁ జేయుచున్నారు ?

ఇద్దఱు—మేము హిమవంతునిహితృ రగుగౌరికిఁ జెలికఁజైలము. తపోయముము
శుభ్రున్న యామెను దేసలూజాపుష్పములను గోరుచున్నాము.

నంది—ఆమెను దేవ మెందునిమిత్తము ?

జయ—ఆనురూపమునిఁ బొందవలయునని.

నంది—ఈయనురూపముఁ దెవ్వఁడు ?

జయ—లే.గీ. ఆదిపూరువుఁ దంచు నిత్యయువ యంచు
నివనిఁ బొమ్మిమ్మల్నయు నెఱుంగఁజేయు
నెవఁడు ధరియించియుండునో యెల్లయపును
నీశ్వరాభిఖ్యమును మఱి యిందులేఖి.

౪

ఆపరమేశ్వరునే యామప్రియసఖి పతిగాఁ నభిలషించి మహేంద్రప్రముఖు
లగులోకపాలుర నవమానించి తపముఁ జేయుచున్నది. అదియుగాక మన్మథుఁ గాల్చిన
యాశ్వరునందలి వైరమువలనఁ బుట్టిరింటికిఁ జని మిగుల నుత్కంఠిత యైనది.

నంది—అది యెట్లో చెప్పుము.

జయ—లే గీ. మిగులఁ గృశియించి పాలినమేను గల్గి
పంగియుండిన యానవాబ్జంబుఁ గల్గి
చెలువ మజియుండఁ బూర్వతీనలని నేడు
భవుని విరహంపు గ్రీష్మతాపమునఁ జేసి.

౫

నంది—తరువాత మీసఖి యెట్లున్నది ?

జయ—ఆవ్యతికథ వినుము.

మ. తలియంబాన్వుల మెచ్చబోదు ముదమంది స్వీదునాచందనా

చలపుండెమ్మెర సోడనీ దలుక హెచ్చుం గూకెడుం బంకుచె

న్నెల్ల దామరపాకుపచ్చదము నేనిం గప్పనీ దార మై

చలిగొంప న్యయించుమరి బోరయ నాచంద్రాస్య బల్కలకల.

౬

నంది—ఇట్లు ప్రబలమదనజ్వర యగునామె పిమ్మట నేమిచేసినది ?

ఇరువురు—అనంతరమున నేవెరవుఁ గానక తపశ్చరణముజేతఁ బరమేశ్వరు నభి
ముఖముగాఁ జేసికొనఁ దలంచి తమనుగఱ ౨ గుతపోనియమమును నెఱపుచున్నయది.

నంది—దుర్లభపంతు పార్వతీనానిబంధనముఁ గలదియు సందిగ్ధఫలము గలదియు
నగునీతప మెందుకు ? దేవతలలో నెవనినోయొకని ననురూపముని గ్రహింపవచ్చును.
అఖండపరమఁ డెన్ననో, కోయ్యల జను చినచాలలో నగోసరుఁడు. అందుచేతఁ
ద్రీయసఖు లగుమీరామెను పితోపదేశము జేయుఁడు.

జయ—మహాత్మా ! మాప్రియసఖి నేను బరమేశ్వరునే పతిగాఁ బడయుదును.
అట్లు కానినాఁ డీశిఖరమునందే కఠినతపశ్చరణముఁ జేయుచు విలీనురాల నగుదు నని
నిశ్చయించుకొన్నది.

నంది—(తనలో) కనడగినది విన్నాఁడు. ఈవృత్తాంతమును నీలగోపితులకు
విన్నవించెద. (ప్రకాశముగా) క్యాశిలా! వచ్చినట్లే నే - రిగద. ౪.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

జయ—మేమును బ్రీయసఖికే బూజాపుష్పములగు దీసికొని పోవుచున్నాము.

(అని నిష్క్రమించిరి.)

ఇది మిశ్రవిష్కాసభము.

(అంశట వైష్ణవనివేషమును ధరించి శంకరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

శంక—(తన్నుఁ జూచుకొని) ఈవేషము పార్వతీని పంచించుటకుఁ దగినదే.

అదియట్లే.

మ. మౌల ముప్పేటలనూలు మూఁపున మెగంపుందోలు హస్తంబున

వ్యూహ మొదుగుగట్టి నెన్నొసటిపై భస్మార్ధ్యపుంధ్రులు నొ

దంపై బచ్చనిపెంజడల్ సప్తకనూత్రంబొండు ముంజేత డ

గ్బలతోఁగూర్చు పతేత్రమొక్కటియుఁ గర్ణంబందు శోభిల్లెడు.

2

(అలాచించి)

మ. ననవిల్తుండుట మోహనాస్త్రమును వింటంగూర్చ సావత్రిపా

ననయై చెక్కులు మందహాసముల నాభిల్లెఁగాఁ జూపు ల

జ్జను నిట్టట్టసర స్తగుర్వొగువఁగా సర్వాంగ మేక్రొత్తమా

పునుఁ గొన్నట్లును నిల్వెనయ్యదియై యిట్లం దోచు నానెమ్మడి.

౩

కాఁబట్టి గాఢతరతరణికిరణ సంతప్తమైన మేదినిని, జాతకిని, మేఘుఁ డనుగ్రహింప
భాగునఁ గఠినతరతపోపేశేషతత్పురాలగు నీమెను నేనివ్వడే యనుగ్రహించెదను, జయా

నిజయలవలన నామె భావబంధము నెఱిగి నంది నాకుఁ దెలియఁ జేయుటచే, నెఱ్ఱిన
బంధికోనుటకువలె నేను మాటు వేసమును భరియించుచున్నాను.

(అని వివరముతో నడుచుచున్నాడు.)

(అంతట జయఃజయలు నేచింపుచుండఁ దనస్సు చేయు

చున్న పార్వతి ప్రకేశించుచున్నది.)

పార్వ—ఎడమకన్నదగటకు సూచించి) ప్రియఃఖులారా !

తే. గీ. సమధికానందబాష్పాలి జల్లనైన

యెడమక న్నిప్పుడదరు నిశ్చేతుకనుగ

మందభాగ్యురాలగు నాకు నిందువలనఁ

గలగడలఁచిన శుభ మేమొకెలిశురారు.

జయ—ఓసఖీ ! పార్వతీ! ప్రేమ కెడమక న్నదరుటయుఁ బురుషులకుఁ గుడి
కన్నదగుటయు గుశకనము లని పౌరాణికులు చెప్పుదురు. అట్లు మన్మథదాహమున
నిష్కరణబాధయ్యుండ బరమేశ్వరుఁ డే మనిముఖముననో నిన్ననుగ్రహింపఁగలడు.

పార్వ—ప్రియసఖివచనము సత్యమగుఁగాక.

జయ—చెలియకు జయ నిజముచెప్పినది.

శంక—(పార్వతింజూచి)

క. ఇక్కరికి కోమలాంగం

లెక్కడ దారుణము నియమమెక్కడః నెగలం

గ్రక్కెను గీర్మిలెక్కడ

నెక్కడననజమ్మదురుగుసెనుకరకళయు.

౧౦

అచనో! యీమంజుభాషిణి నన్నుద్దేశించి యెంతయుఁ దపఃక్లేశ మనుభవించుచున్నది.

జయ—(చూచి) సఖీ పార్వతీ ! మా ర్తీభవించిన ఒత్తవర్తమువలె నొకలేఁ
బ్రాయంపుచుచోవుకఁకుఁ డిటు మొగమై నచ్చుచున్నాడు.

పార్వ—అతిగ్గులై వచ్చిన మహర్షులగు మీరు పూజనీయుఁడగును. నేనెప్పటివలె
నియమమును నెఱపెదను. (అని మానసమ నవలంబించుచున్నది.)

శంక—(చూచి)

తే. గీ. పండి మద్విరహవ్యధఁ బోలిపోయి

చెన్నువహించు నిద నారచీరఁ గట్టి

లేతసంజఁజాయలో లేన మగుచుఁ

దనరుపాద్యమినాటిచంద్రకళవోలె.

౧౧

(అని సమీపమునకుఁ బోవుచున్నాడు.)

(జయవిజయలు పీఠమును దెచ్చుచున్నారు. శంకరుడు గూరుచుండి మాధ్వా యాసము నభినయించుచున్నాడు.)

[పార్వతి చెలికత్తెలఁ జూచుచున్నది. సఖులు బ్రహ్మచారికి వీసనల విసరుచున్నారు.]

శంక—(చేయిమెత్తి) ఆనన్యసామాన్యమును మీసాజన్యముచేతనే మాయాయా సము పోయినది

ఇరువురు—(విస్మయముతో) మహాపురుషు లెందుండి వచ్చుచున్నారు ?

శంక—ఇపుడు కైలాసమునుండి వచ్చుచున్నాము.

జయ—అట్లయిన నృహాపురుషుఁ డెక్కడును గొఱియించుఁగాక.

శంక—మంచిది. (అని యర్హమును గొఱియింపట నభినయించి) కల్యాణు లారా ! మిమ్మొకమాట యశుగ నభిలషించుచున్నాము.

జయ—మహాత్ములగుచురుగాక.

శంక—ఈమె యెవ్వనిమాతరు ? మీ చెవ్వులు ? ఎందుమిత్త మీమె కఠిన తపముఁ జేయుచున్నది ?

జయ—ఈమె మాప్రియసఖి ; హిమవంతునిమాతరు ; పార్వతి యనుపేరు గలది ; మే మామెఁగఁ బ్రియసఖులము ; జయవిజయ లగువారము. అనురూపర లాభము నిమిత్త మీమె యీతపముఁ జేయుచున్నది.

శంక—చ. జననము వేల్పుపెద్దయగు సారసగర్భుని సత్కులంబున ;

జనకుడు పూజనీయుఁడగు సర్వమలాచలభర్త. మూర్తి నె

మ్మనము హరింపఁజాలనది ; మాటలు ముద్దులమాట ; లిట్లు ల

య్యన విరిబోడియున్న వితమొక్కటియే యతిలోకమయ్యెడు. ౧౨

అయిన నీ ముజ్జగములలో నీమెఁ గోరదగిన వరుఁ డెవఁడు ?

జయ—ఉన్నాఁ డొక మహాపురుషుడు.

శంక—తనయందముఁ జూచునని యంత గర్వింపిన యాకఠినచిత్తుఁ డెవఁడు ?

జయ—మహాత్మా ! వినుండు ; (తే. గీ. “ఆశ్రమానుష్ఠానం నీత్యయువ యంచ” అనుపద్యమును జదివి) ఆపరమేశ్వరునే యభిలషించినచై మాప్రియసఖి తపో నియమమును జరపుచున్నది.

శంక—(పార్వతితో) కల్యాణీ ! ఇది నిజమేనా ?

పార్వ—(మానమును విడిచి) మహాత్మా ! సఖులచేత నెట్లు చెప్పఁబడినవో యట్లే నామనోరథ మున్నది.

శంక—(తనతో) ఇపుడు నన్ను నేను నిందించునని యీమె మనస్థియై యి యును బరీక్షించెదను. (ప్రకాశముగాఁ జప్పటలుగట్టి నవ్వి.)

చ. భస్మము మేనిపూత పెనుపాము విధూషణ మాశ్మకానమే
 బస పరిచారికాగణము పానుపిశాచము లెపు భిక్షువై
 మనుటలు వృత్తి ; యి టెచుఁ జెమంగళచిహ్నాలఁ దాల్పునందు స
 ర్వమజసు లెంతు రాపురుషుపై మది నిల్పితి వేమి చెప్పదుఁ . ౧౩
 మఱియును . —

చ. వికచపయోజకుల్యః ఖి విశ్వజగత్రయనేత్రః) బాలచం
 ద్రిక హిమసన్మహాధరణిభృత్కులరత్నమ వేపి నీవు పా
 యక పులితోలు గట్టి యనయంబు వసి. పుదు వల్లకాటియం
 దకట యమంగళాత్ముఁ జగునాశితకంధరుఁ డేవఁ జెప్పుచు . ౧౪
 పార్వతి — (చెవులు మూసికొని) పాపము శమించునుగాక. పాపము శమిం
 చునుగాక.

శంక — ఈ భ్రమన నీవు మనసునందు నిశ్చయించుకొనిన పక్షమన నింక —

క. విరబోడి యామహేశ్వరు

వరుఁగా నీవు పడయంగవచ్చును జామ్మి

యరియగు రాహువునోటం

జొరఁబడ నాచంద్రి గేఖ చూచెను నేని . ౧౫

పార్వతి — (ముఖమై వర్తమనిరూపించి)

తే. గీ. ప్రాజదువులెల్ల మాళిచే వందనంబు

లేమహాత్మున నలందు నామహాత్ము

నిందనమొనర్పఁగఁగిన నీదునాల్క

పగులదడియేమి యొకవేయి నొక్కలుగను . ౧౬

ఓసీ సఖి ! మహాపురుషునింద వినువారికిఁ జేయువారికన్న నెక్కుఁగుదోషము గల్గును
 జామా. ఇతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు, చేయునది నిరణశమగు నీశ్వరనింద ; కాబట్టి
 వేటొకతావునకుఁ బోవుదును.

(అని జాటుచున్న వల్కలముతో మఱియొకచోటికిఁ బోవుచున్నది)

శంక — (స్వరూపమునుజూపి)

తే. గీ. గుత్తమగు నీదుచందోయి గొప్పబరువు

ముదిత నిరుపేదకానెట్లు మోయనోవు

నీకుఁ జేయుఁతయొసఁగెను నేర్పుగల్గు

దాసజనుఁడైతిఁజామి నీదు తపము మెచ్చి.

(అని పార్వతి హస్తముఁ బట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

పార్వ—(భయవిస్మయపరిహర్షములఁ దనువు పులకింపఁ జెక్కులు చెమర్చు నేమి యుఁ దోచకున్నది.)

జయ—పుణ్యవశమానఁ బరమేశ్వరుఁడు సన్నిహితుఁ డయ్యె నిది మాకత్యానంద మత్యానందము.

శంక—చ. అలసటచేత సంజనితమా చిఱుచెమ్మటఁ గల్గి యంకుర

త్పలకసమూహము ల్లలిగి తోరనునాఁ గయినేయఁబడ్డయు

జ్వలకుచకుండలం గలిగి భాసించు భవల్లతాంగమో

యలికులనేటి నెమ్మనము హాయిగఁ దిగ్గఁ గవుంగిలించెద.

౧౦

అందువలన నీమేనుగాంధర్వవివాహమునఁ బాణిగ్రహణముఁ జేయనభిలషించుచున్నాను.

జయ—ఎహత్యా! సకలకులాచలచక్రవిరియు నీమె తండ్రియైనగు హిమవంతుని గృహమున జుగు వివాహకార్యమున కరుఁడంచి యీమెన గృహింపుమని మేము జేడుకొనుచున్నారము. మా ముద్దుఁ జెల్లింపవలయును.

శంక—(విసుగుతో తనలో) ఇంక నేనెట్లు తాళగలను. (ప్రకాశముగా) మంచిది లోకాచారమును దాటఁగూడదు గదా.

జయ—అయిదుదినములలో వివాహ మెట్లుగనో యట్లు జాగ్రత్త పెట్టుఁడు.

శంక—మూడు నాలుగుదినము లనుచు. అది యుక్తమే.

గీ. ఈవిధ నెఱవఁబాసియుంటలో నొక్కక్షణమె

యగుదు నన్నది కల్పసహస్రకోటి

కొన్ని నాళ్ళలో జరగంగ నన్నదీని

నెట్లు పహియింపనోపునాహృదయమకట.

జయ—వివాహమంగళ సంపాదనమనకు మేమింకఁ బోవుదుము.

శంక—అలాగే చేయుఁడు. మేమును సప్తరులను వివాహమంగళముకొఱుకఁ బంపఁబోవుచున్నాము.

(ఆన నందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

పంచమాంకము.

[అంతటఁ గంచుకీ ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కంచు—ఁశిలాధరీ! పరమేశ్వరునిచే న-పఁబడి యరుంధతీసమేతులై సన్నర్వులు నన్నటిదినముజే వచ్చి లభ్యపర యయినవచ్చి కీదివఁగు వినాసముంగళయోగ్యమని నిర్ణయించిరి. అందుచేత నోషధిప్రసనివాసులగు పౌరులను నగరమంతయు నలంకరించునట్లు నీవు నియోగింపుము. అని కలహలచలచక్రవర్తి యగు హిమవంతుఁడు నాకానలచ్చి నాఁడుగదా? కావున స్వామి యోగము నిర్వర్తించెదను. (అని నడిచి యంతటఁ జూచి)

ఓహో పౌరులారా!

చ. పౌరిగృహతోరణప్రతి రమ్యగతి న్గయినేయరే, మహో

ద్ధతి మినుముట్టఁ గేత-పతాకల నెత్తరె, పూలఁ జల్లియం

చితగతిఁ జందనద్రుమము చిల్లరె పీఠల నన్నిట స్వగ

ద్ధితముగఁ దెండ్లి యయ్యెను మహీధరరాజతనూజ కిప్తటి = .

(అకాశమువంకఁ జూచి) ఏమనుచున్నారు? మీరు చెప్పకమునుపే సర్వము ద్విగుణముగ మారితే గచింపఁబడినదరియా? (అంతటఁ గనఁగొని) అహో మాయాజ్ఞాపక బూర్వమే నగుము ప్రవృత్త మహోత్సవ మయ్యెను. ఆదిగో.

చ. పౌలపు దధిర్ప పొన్ననటిబోజులనాటి యమర్పు ద్వారసీ

మల నవమాతపల్లనసమంచితతోరణరాజి యొప్పు, మ

ర్దళములు మోయు శ్రావ్యగతి, రమ్యగతి- ధ్వనినీయు వీణలన్

వలవెలదు ల్పగ ల్పారయ నృత్య మొనర్తురు నిండువేడుకక .

ఈవైపున.

తే. గీ. మిగుల వ్యాపింపెను నగరపౌగలచేతఁ

గలుగుచున్నది కొప్పుబుద్ధుకారు సేఁడు

ద్వారములఁ జెక్కఁబడి నవరత్నములచేత

జననమొందుచున్నది యింద్రచాపకాంతి.

ఇదిగో నీవైపున.

క. తెలుపై, యెఱుపై, నలుపై

పొలయునపొంగములవంత ముగ్గుల నిశుచు

పార్వతీపరీణయనాటకము

వ్యలుడమిచంబుల బంగన

కలశశూల నినుమడింపు గద యిందు లభుల్.

(అంతటఁ జూచి)

తే. గీ. కనకరజముశేను విశంగుచిదాల్పు

కుంకుమపరాగమునుఁ మరకోటి చల్ల

నన్నిదిక్కుల వ్యాపించి యది యెసంగు

నుచయకాలప్రభాకరునొఱపు పుంకి.

అందుచేత జగగుమన్న యీపురాంకారమును స్వామికిఁ నన్నించెను.

(అని నీప్రసాదమిచ్చుచున్నాడు.)

(అంతట వివాహస్థానమున నున్న హిమంతుఁడు ప 'వేశించుచున్నాడు.)

హిమ — చ. నారదనూ వనం దెలిసినాడును మున్నె మహేశ్వరుండు నా

మామి యల్లులెల్ల మదిఁగోరితి నాశనిరాక యింతకు -

గౌరవంబుచే నతఁడు నాకు లభించెను నేడె పెండ్లి నే

మాతెను నంతరాయములుపూడ గతించె నదృష్టవంతుడను

(అంతట శిలాధరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

శిలా — (దగ్గఱపవచ్చి) స్వామికి జయముఁగాక.

హిమ — శిలాధరా! నీవు నగరమంతయు నలంకరింపఁ జేసితివా?

శిలా — జేవా! ప్రజ్ఞేకముగాఁ గారు లందఱు నీయుత్సవము స్వకయమని యభిమానించుచును నగరాలంకార మెల్లు తక్కువగును? అంతయు కరులచేత నినుమడిగఁ జేయఁబడినది.

హిమ — శిలాధరా! పార్వతీపరీణయమహోత్సవమును దర్శించుటకు సర్వపర్వత కులయు వచ్చినదా?

శిలా — స్వామీ! అవధరింతురుగాక.

మ. అవసీరంజనకన్ని కాకృతిసురాహార్యంబు కివ్వంపుఁ బా

హిమ నాగేంద్రునిమేనిరాపిడిని నుచ్చమందరాగంబు ను

ద్దపిఁ న్నృగములం దిశేంద్రప్రభోగంబైన పింథాద్రి ప

చ్చె వెసన్నిన్న గంధమాదనములు లేనింప జైలాధిపా.

హిమ — అట్లయినఁ జైలాధిపి యేమి చేయుచున్నవాడు?

శిలా — జేవా! అతఁడు పెండ్లికొడుకు వైపుగనుక వాఁతోడఁగిరివచ్చుచున్నవాడు.

హిమ — సరే. అయిన విశ్వానసుప్రభృతులగు గంధర్వులు వహగణముతోఁ

గూడ నరుగుచుచిరా?

శిలా — క. చనుదెంచితి గ ధర్మము

వనితలతోఁ గూడి నేల వల్లకు లలర

స్వ నమగు నుత్సవము

య్యునగానముఁజేసి నిన్ను సుదినునిఁజేయు.

హిమ — అమరులతోఁ గూడ నచ్చరలు వచ్చిరా?

శిలా — వినుండు.

చ. నచంచల్లతికాపగ్గ ల్పభుజ నైత్రచాయ నిర్మించి క

న్దనశీఘ్రం దెసలందు నుత్పలము ల్గ్రసించుచు న్మందహా

సవిలాసమున వెన్నెల ల్పగతి ద్విధృతమున న్నించుచు

దివిజానీకముతోఁ బన్ని రిదె పీఠిక స్వర్గరా రాంగనల్.

హిమ — శిలాధరా! అట్లయిన నీచంతిపురమున కరిగి కలస్పృహయగు కాశితో
వచ్చిన యుద్ధరలచేత వశ్యయగు పార్వతిని గర్హింపఁజేయుంకఁడెవఁ ఁ జేయుమనియు,
నాయలంకారప్రకారమంతయువచ్చి నాకుఁ దెలియఁజేయుమనియుఁ జెప్పెను. అది
యునుఁగాక వచ్చినవహుజనమునకును బర్హతకులమునకును సత్కారమొనర్పఁటకు సకల
లోకవస్తుసంభారములను నీవు సిద్ధము నేయుము.

శిలా — దీవరవారిచేత నాజ్ఞాపింపఁబడిన ట్లంతయుఁ జేసెద.

(అని నిష్క్రమించెను).

(నారదుఁడు ప్రవేశించి)

తే. గీ. వెనుక మనసార నేఁ దలపెట్టినట్టి

ఘనవిరంజిత నిర్జరకార్య మిపుడు

దృఢతరాంతరాయముల నతిక్రమించి

చిత్రవైఖరి ఫలియింప సిద్ధుడయ్యె.

(అని నడచి చూచి) అదిగో హిమవంతుఁడు వివాహమంటపముపైఁ గూరుచున్నాఁడు.
అతని సమీపించెదను. (అని దగ్గఱకుఁ బోవుచున్నాఁడు.)

హిమ — (చూచి) అడుగో నారదుఁడు (అని కోసిని యొందున్నాఁడు.)

నార — హిమవంతుడా! పూజ్యుఁడవగు నీ కళ్ళుచూచుమే?

హిమ — ఇది మీరు గాఢనీలజలమున నుండి యున్నది. (అని నీలము వేయుచున్నాఁడు)

నార — (హరుచున్నాఁడు.)

(అంతటఁ గౌళికిప్రవేశించి కూరుచుండి పార్వతీపరికల్ప ప్రకారము చెప్పుచున్నది.)

హిమ—అమ్మా! వత్స యలంకరింపబడినదా?

కౌళి—దేవా! చెప్పుమన్నాను. అంతయు వినుండు.

హిమ—అవహితుడైన యున్నాను.

కౌళి—క. అసమగ్రభూషయై తను

వసనము ధరియిందుకొన్న పడఁతుక మేన

స్వేద గుమగుమయనుతావులు

ఁసరెడుతైలంబు రాని తీసుక తోడకా.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కౌళి—తే. గీ. మేలిరెన నాలగడ్డియమీద నునిచి

వేల్పుఁటిటిఁ గులతోడ వెలఁదులెల్ల

మంగళస్నాతఁజేసిరి మగువఁలఁతఁ

దుఃఖలమై శుభశంఖనాదముఁ చెలంగ.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కౌళి—చ. చారునిమజ్జనమున నె స్వచ్ఛతగాంచిన యాలతాంగి క

ర్వూరపం గ పాండురతఁబొల్పెడు దువ్వలువఁ ధరించెమై

నీడంజిచే గడువినిర్మలమై తనరారు నింగి యా

కారదశర్వరీరమణచండికలఁ ధరించుచుకైవడిఁ .

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కౌళి—తే. గీ. లలన చరణరాజీనంబు లక్కయనెను

లేత నీరెండపూత చలియ్యుచుండె

నీలమణి నూపురంబుల నెపముచేత

గంధుకుమ్మెద బారందుఁ గ్రమ్ముకొనియె.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కౌళి—తే. గీ. వచ్చి తనాలమొలనూలు మీంచుభోడి

ఘనరేణినితంబనీమకు గట్టబడియె

మిన్నవాకలోని యిసుకఱిన్నమీద

తీరియుండిన దెగురుబాధువోలె.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కాశీ—అయ్యా!

లే. గీ. కుంకుమచేతఁ గెంపారుకుచయుగఁగున
కరయుగముతోడ నత్తుత్త్రసరసుగట్టి
రంతసిందూరరజముచే నరుణమైన
యాముఁజేనుఁగు కుంభంబునందుఁ బోలె.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కాశీ—అయ్యా!

లే. గీ. సొగసుకాణాచి రతనాలనగల తావు
నగుదుఁ దనరారుచున్న యాయతివనీను
పుష్పరత్నసంతతితోడఁ బూలుపుమీలు
శంఖనిధి నిందు కేనియు సరకుగొనదు.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కాశీ—లే. గీ. జలజలఁచనకర్ణపార్శ్వములయందు
నుంచి ముత్యాలకమ్మలమర్పణిదియె
నినుల బదనపద్మంబు నేనింపవచ్చు
చంద్రచుండలద్వితయంబు నందఁ గనను.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కాశీ—లే. గీ. కమలపత్రాక్షి తెలిసొగకన్నుఁగవకుఁ
గాటుకను దిద్దుతటిఁ జెలికత్తెచేయు
పెద్దయుంబొద్దు నెడనెడ విశ్రమించి
చివరకట్టెటో క్షేఁగంటిచెంతఁజేరె.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కాశీ—లే. గీ. కాంచనాంగి లలాటభాగంబునందు
గన్యయగుమేన మందగింపంపుబొట్టు
దిద్దినదియయ్యె విపులకాంతిప్రదముగు
కుసుమసాయను తెలుపారు గుబ్బిగొడుగు.

హిమ—తరువాత. తరువాత.

కాశీ—లే. గీ. మహామలను దాడుచున్నట్టి మహావనదులు
మృదులమందారకుసుమగర్భితమనోజ్ఞ

వేణికాబంధముగఁజెట్టి పెద్దపొద్దు
కన్నుయొక చూచిరి కాంతలెల్ల.

హిమ — తరువాత. తరువాత.

కాశీ — తే.గీ. మేనితోడవు లంగములకు మెఱుంగెదవ్వు
నకుట లోకప్రవాదమే యగునుగాని
యరిసిచూడంగఁ బూజోడియంగకములే
ధూపణమ్మల కొక వింతములువు దెచ్చె.

హిమ — ఇట్లయిన వత్సి మీసాన్నిధ్యవి శేషముచేతనే యంతలెస్సగా నలంకర
పఱచినది.

(తెరలో)

మ. విలుకన్యందరకందరాహతివలన్దీస్తారదుద్ధాత్తిగ
ర్భలసద్వీచిపరంపరాభటలన వైతండికంటై రొద
న్గల శైలేంబ్రగుహలో ప్రతిష్ఠనుల సంతోభంబు నొందంగ ని
శ్చలనాదంబయి మోగు నొక్క సురనిస్సంబు సాటకపహే.

(అందఱు తొందరతో నాలకించుచున్నారు.)

[మరలఁ దెరలో]

మ. చను పార్వ్యంబున నింద్రా? తో. (జనుమా చక్రీ విధి చెప్పు స్వ
స్తిని; వేపల్కర రుద్రబుక్కులు మునుల్! శేషాహిత్యముగ
మృత శీతాంశులు చామరంబులిడరే; పౌత్రప్రతిగా రండికన్
మునునున్ రుద్రాగణంబ! యోపవన యింపుల్ పుట్ట వీవంగదే.

హిమ — మహాత్మ! వారగ! దేవతల కొలవాలుమువలె కనంబడుచున్న
యేమి?

నార — సకలజగదుత్పత్తిస్థితి ప్రళయప్రకటీకృత మహామహిమఁడై సకల
చరగుఁడై యున్న వియల్లుఁడు శుభవివాహవేషముతో నిటీ వచ్చుచున్నాఁడు
ఈమహాకల మాతనిముందు నడుచుచున్న నందీశ్వరుని పొత్తానరంభిం. ఈవై
నీవర్ణ్యపాణివై భగవంతుఁ డగునిందు శేఖరు నెదుర్కొనుము.

[వివాహవేషమును ధరించిన శంకరుఁడును దేవసఖులునుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

శంకరుఁడు — (విష్ణుతో) ఈయోబధిప్రసంగర మమఠావలికన్న మిన్న
కోభిలుచున్నది.

ఁమ్మ—మహేంద్రునికన్న మహీధరుడు తక్కువవాడా యేమి ?

హిమ—(అర్ఘ్యపాణియై సమీపించుచున్నాడు.)

శంక—(చూచి) శైలరాజు న న్నెదుర్కొనుచున్నాడు. కావున వాహనము విగిపోదము. (అని అట్లు చేయుచున్నాడు.)

హిమ—తే.గీ గోనరుడుగాడ చర్మచక్షులకు నే న
పారుషేయ వాక్కులకేని బట్టనంది.
యెవ్వఁడాహునల్లుగా నిపునుపయ
నెన్ని పున్నెను ల్పలిపిలి మున్ను నేను.

(అని సమీపించుచున్నాడు.)

శంక—(చూచి)

తే. గీ అతిభరంతైన చరణవిన్యాసమువను
క్షీణిని నిమ్నాన్న ప్రకుబలెఁ జేసి కెనయ
సరణిఁ దవవారలకు నేర్పుకరణి నదిగ
న న్నెదుర్కొనుచున్నాడు నగవిభుండు.

(అని యెదురుగా వచ్చుచున్నాడు)

హిమ—(అర్ఘ్యమిచ్చుచున్నాడు.)

శంక—(సప్రకాశముగా గ్రహించుచున్నాడు.)

హిమ—(స్నిగ్ధతో తలవంచుచున్నాడు.)

(అట్లుని ముందుంచుచు ని హార విరించి ప్రముఖులు నడచుచున్నారు.)

బృహ—మహాత్మా ! పివాహమంటప మెక్కడ ?

హిమ—అచార్య ! ఇక్కడ నిక్కడ.

(అందఱును బోవుచున్నారు)

బృహ—హిమవానుడా ! సుముహూర్తము సమీపించినది. అందుచేతఁ బెండ్లి మ దోడ్కొనిమ్ము.

హిమ—(తెరవంకఁ దిగిచూచి) అమ్మా ! ఇట; ఇట.

[అంతట జ మావిజయలతోఁ బార్వతి ప్రవేశించుచున్నది.]

పార్వతి—(తనలో) నేడెగదా నామనోరథకల్పదుర్గమును ఫలియించును.

జయ—(నవ్వుచు) చెప్పి ! పార్వతీ ! ఇంతవఱకే మీము నీచెలిక జైలరులు.

పార్వతి—(అనూయతో) ఓసీ ! విజయా ! ఇది యేమనుచున్నదే ?

విజయ—సఖి పార్వతీ ! ఈమె సరసాలాటకులత్వముఁ జూపుచున్నది.

(అని సమీపించుచున్నది.)

బ్రహ్మ—(ఐష్ట్యతో) మహాత్మా ! దేవతలందఱు భూతగణముతో సముచితాసనములఁ గూర్చుందురుగాక.

(అందఱు నట్లు చేయుచున్నారు.)

హిమ— మావైపున వచ్చిన కులపర్వతములు ! కైలాసముతో నెడమప్రక్కఁగూర్చుందుఁడు. (కులపర్వతము లట్లు చేయుచున్నవి.)

శంక—(పార్వతిని జూచి తనలో)

తే. గీ. మోహన వివాహజేపఁబుఁ బూనుకతన
సౌబగుమీఱు నీయెలనాగమాపుచేత
నామనంబందునార మన్మథసహస్రములను
గల్పించుచున్నదివోలెఁజాలుచుచుండె.

బ్రహ్మ—శంకర ! పెండ్లికొమార్తెతో నీవీవేదికమీఁదఁ దూరుపు మొగముగాఁ గూర్చుండుము.

(శంకరుఁడు పార్వతీసమీపముగాఁ గూర్చున్నాఁడు.)

శంక—(తనలో)

తే. గీ. అసమలావ్యకౌముదీపిసర యగుచుఁ
గూర్చిపండువు నేత్రిచకోరములను
యీముదిత మేరదాఁటించు నామనమును
చంద్రమూక శో యదుగ్ధజలధి నట్లు.

బ్రహ్మ—(అగ్నిని ప్రశ్నవలించఁజేసి) శంకర ! నీచేతితోఁ బార్వతిహస్తమున బ్రబ్బింపుము.

శంక—(అట్లు చేయుచున్నాఁడు.)

పార్వతి—(పులకోద్భేదము నభినయించుచున్నది.)

శంక—(తనలో)

తే. గీ. కేలువట్టినమాత్రాన నీలతాంగి

పులకలించినయంగము ల్గలిగి పాలించె

నభినవవసంతసమయ సమాగమమున

మొగ్గదొడిగిన కొమ్మా పుష్పాక వోలె.

బృహ—వధూనిరు లగ్ని హోతునకల బృదక్షిణ మొనర్తురుగాక.

(ఇద్దఱు నట్లు చేయుచున్నారు.)

పార్వతి—(శంకరునిఁ జూచుచున్నది.)

శంక—(పార్వతినిఁ జూచుచున్నాఁడు.)

పార్వతి—(పుట్టి మరలించుచున్నది.)

శంక—(తనలో)

శే. గీ. చూడఁ దమకించుచున్న యీసుదతిదృష్టి

మాటిమాటికి సిగ్గున మరలుచుండె.

మొదల నేటినీటివలన కెదురువోయి

మరలించెచ్చెను బేడిఁమాడ్కిఁ దనరి.

బృహ—(పార్వతిచేతిచే లాజహోమముఁ జేయించుచున్నాఁడు.)

పార్వతి—(పొగగొమ్మటచే శ్రమ నభినయించుచున్నది.)

శం—(తనలో)

ఉ. చెమ్మటచేతఁ బరిమలులు చెక్కులపై దిగజారఁగాఁ బొగ

ల్లొమ్మటఁ గాటుకల్లరఁగి కన్దనరక్తిమఁ జూపఁగా విలా

సమ్మనకై ధరించినవన తలతాంతము వాడ నీమె యా

స్వస్మృతుదీయచిత్తమున సల్పు నొకానొకరాగముదోణ

బృహ—శంకరా! నీవుపార్వతీపాదపద్మమును జీతులతో సన్నికంటివిగాద

నుంచును.

శంక—(నటునగవు మొగముతో నూరకున్నాఁడు.)

పిలపర్వతములు—(సంభ్రమముతో)

మహాత్మా! పృథ్విభూమియగు పురోహితుఁ డాజ్ఞాపించినట్లు చేయవలయును.

భూతగణము—(సంత భముతో) సులగిరిలారా! తిల్లోకనియంతయును భగవం

తుఁడు నీలలోహితుఁ డెట్లాజ్ఞాపింపఁబడుచున్నాఁడు?

బ్రహ్మ—(నవ్వును నుభయాలను వారించి) సర్వజననియామకము, స్వతఃపృ

థ్విభూమియగునగు వేదమే యిట్లు కథించుచున్నది. కావునఁ జెప్పినట్లు చేయుము.

శంక — (ముడుచుకొన్న చేతులతోఁ బార్వతీపాదపద్మమును సన్నికంఠే
మోపుచున్నాఁడు.)

బృహ — (ఓధిశేషమును సమాప్తముచేయుచున్నాఁడు.)

(శంకరుఁడుఁ బార్వతి కు బ్రహ్మకు నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

బ్రహ్మ — (చేయిత్తి)

తే. గీ. అన్ని జగముల పరితింపు లైనమీకు

నెగఁగుతి వఁనన్యసులభమా నింపుపేమ

భవనజాలార్తి పారమార్తి పొందుఁ గాత

తారకగ్వ. నిర్దోషకుమారుఁ డొకఁడు.

(అని దీవించుచున్నాఁడు.)

వృద్ధప్రాయ — (ప్రవేశించి)

తే. గీ. ఒండొరులకుఁ దుల్యసురూపయుతుల రగుదు

నతులబధానురాగుడైనట్టి మీకు

వెన్నెలకుఁ జడమామకు వెలయురీతి

యిట్టిదనరాని యొక పేమ పుట్టుఁ గాత.

(అని యార్ధ్యక్షణము చల్లుచున్నాఁడు.)

నార — (తేచి దోసిలియొగ్గి) దేవా ! దేవకార్యమునిమిత్త మపరాధ మొనర్చి
మమ్మగ్గుల మరల శరీరధాంగను దిను చరణారవింద నేవకునిగను ననుగ్రహింపుము.

శంక — మీ కెట్లు లిప్తమో యటు లగుఁ గాక !

(అంతట రతీవసంతులతోఁ బూర్వాధికవిగ్రహుఁడై కామఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

అందఱు —

మ. వలపుం దియ్యదనంబు చిప్పిలు మహాభలంబు విక్రేల రా

జిల నమ్రాధపుచేయిపట్టుకొని వచ్చె నీవ్విడె యాశార త

మృలకాంతాసహితంబు రుద్రసహనహారిగిల్చి దధాంగుఁ డా

తలినన్విల్లుఁగ తొంటికన్నఁ గనునండలైయూపంబుతోన్.

అందఱు — (విస్మయము నిరూపించుచున్నాఁడు.)

హిమ —

కా. శ్రీకళ్యాణగుణావదాతఁ డనయ స్తేపట్టె కళ్యాత్ముఁ డా

శ్రీకంఠంఁ గు మదీయపూర్వగుక్మతోజ్జ్వలంఁ గ న న్నండెఁగున్

నాక్రశేణి మనోరథంబులు స్ఫురన్నవ్యాకృతిం దాల్చుచున్
లోకానందకరుండు మన్మథుండు సల్పు నెవ్వండె గన్పండువున్.

శంక—ఇంకను నీకేమి కావలయు ?

హిమ—సకలమనోరథములు సిద్ధించినవారి కింకనుఁ గోరిక యేమందును ?
నిట్లగుం గాక !

భరతవాక్యము.

మ. తనరస్లోకము లన్నియుం గురియుఁగాత న్వృష్టి నిందుండు పం
డినసస్యమ్ముల భూతధాతి పులకాన్వీతం బగుం గాత స
జ్జనసంపత్తులు విఘ్నము ల్దూలగుచు న్నాగు న్నగశ్రీతిగా
ననయం బీవుత మీన సౌఖ్యములు నిత్యానందుఁ డీశుం డొగిన్.

స మాప్తము .

—ॐ॥—

బ్రహ్మశ్రీ చింతమర్తి లక్ష్మీనరసింహమూగారిచే రచియింపబడి
విక్రియింపబడు గ్రంథముల వివరము.

గయోపాఖ్యానము (నాటకము) Ely. Training School Text

	1916	0 10 0
బ్రహ్మయోగము (నాటకము)	Revised	0 8 0
పారిజాతాపహరణము (నాటకము)	డిటా	0 8 0
స్వప్నవాసవదత్త (నాటకము)		0 8 0
మధ్యమవ్యామోగము (నాటకము)		0 2 0
కుదాశగచ్ఛంద్రము (నవల) Dutt's Lake of Palms		1 0 0
సౌందర్యతిలక		1 0 0
హేమలత (నవల) Inter Text 1916		0 12 0
అపాల్యవాయి		0 12 0
రామచంద్రవిజయము (నవల) S. S. L. C. Text 1915		0 10 0
మహాపురుషుల జీవితములు (మొదటిభాగము)		0 12 0
డిటా (రెండవభాగము)		0 10 0
డిటా (మూడవభాగము)		0 12 0
లెంజామిష పార్సీస్ట్రీట్		0 8 0
నందచరిత్ర		0 4 0
రాజప్రాసక్తావళి (మొదటిభాగము)		0 14 0
డిటా (రెండవభాగము)		0 14 0
భారతకథామంజరి		0 8 0
కృష్ణవేణి		0 6 0
మణిమంజరి (నవల)		0 8 0
గోకావతిమణిదలసభ		0 1 0
విశోదములు (రెండుభాగములు)		0 8 0
డిటా (మూడవభాగము)		0 6 0

పరిశుభ వాతావరణము

నన్ లైట్ బుక్స్ డిప్.,
రాజమండ్రి.

